

Modernisti maakunnissa

Modernin rakennusperinnön inventointitilanteen tarkastelu

Museovirasto

Verna Hahtola

Kulttuuriympäristöpalvelut

Museovirasto 2026

Pääkuva: Lappeenrannan kaupungintalon edustan rakennustyömaa: kauppakeskus IsoKris-
tiinan rakentaminen käynnissä. Valokuva: Aarne A Mikonsaari 1987, Lappeenrannan museo.

Sisällys

1	Johdanto.....	6
1.1	Hankkeen tavoite.....	6
1.2	Hankkeen taustaa	7
1.3	Hankkeen toteutus	8
2	Modernin rakennusperinnön selvitykset ja hankkeen aineisto	9
2.1	Modernin rakennusperinnön erilaisia selvitystyypppejä	9
2.2	Hankkeessa tarkasteltu aineisto ja käsittelytavat	12
2.2.1	Hankkeessa käsitelty aineisto	12
2.2.2	Aineiston käsitteleminen.....	14
2.3	Käsittelyperiaatteet ja raportin sisältö.....	16
3	Selvitysten kohdevalintakriteerit ja rajaukset.....	17
3.1	Yleistä kriteereistä ja rajauksista	17
3.2	Vaihtelevat lähtötiedot ja aiemmat inventoinnit	19
3.2.1	Modernin rakennusperinnön selvitykset	19
3.2.2	Maakunnalliset kulttuuriympäristöselvitykset.....	21
3.2.3	Yhteenveto	23
3.3	Vaihtelevat aikarajaukset ja -painotukset	23
3.3.1	Modernin rakennusperinnön selvitykset	23
3.3.2	Maakunnalliset kulttuuriympäristöselvitykset.....	25
3.3.3	Yhteenveto	26
3.4	Vaihtelevat sijaintirajaukset ja -painotukset.....	27
3.4.1	Modernin rakennusperinnön selvitykset	27
3.4.2	Maakunnalliset kulttuuriympäristöselvitykset.....	27
3.4.3	Yhteenveto	28
3.5	Vaihtelevat kohdetyyppirajaukset ja -painotukset	29
3.5.1	Modernin rakennusperinnön selvitykset	29
3.5.2	Maakunnalliset kulttuuriympäristöselvitykset.....	32
3.5.3	Yhteenveto	36
3.6	Aluemaisten kohteiden painottaminen pistemäisten sijaan	37
3.6.1	Modernin rakennusperinnön selvitykset	37
3.6.2	Maakunnalliset kulttuuriympäristöselvitykset.....	37
3.6.3	Yhteenveto	38
3.7	Yksityis- ja julkisomisteisten kohteiden painotukset	39
3.7.1	Modernin rakennusperinnön selvitykset	39
3.7.2	Maakunnalliset kulttuuriympäristöselvitykset.....	39
3.7.3	Yhteenveto	39
4	Modernin rakennusperinnön inventoimisen ja arvottamisen haasteet	40

4.1	"Modernin" määrittämisen haasteet.....	40
4.1.1	Modernin rakennusperinnön selvitykset.....	40
4.1.2	Maakunnalliset kulttuuriympäristöselvitykset.....	42
4.1.3	Yhteenveto	43
4.2	Rakennusperinnön määrittämisen haasteet.....	44
4.2.1	Modernin rakennusperinnön selvitykset.....	44
4.2.2	Maakunnalliset kulttuuriympäristöselvitykset.....	44
4.2.3	Yhteenveto	45
4.3	Modernin rakennusperinnön arvottamisprosessit ja kriteerit	46
4.3.1	Modernin rakennusperinnön selvitykset	48
4.3.2	Maakunnalliset kulttuuriympäristöselvitykset.....	49
4.3.3	Yhteenveto	51
4.4	Arvottaminen suhteessa modernin rakennusperinnön rakennusteknisiin ongelmiin ..	52
4.4.1	Modernin rakennusperinnön selvitykset	52
4.4.2	Maakunnalliset kulttuuriympäristöselvitykset.....	53
4.4.3	Yhteenveto	54
4.5	Muuttuvat ihanteet ja lisäselvitystarpeet.....	55
4.5.1	Modernin rakennusperinnön selvitykset	55
4.5.2	Maakunnalliset kulttuuriympäristöselvitykset.....	56
4.5.3	Yhteenveto	57
5	Valtakunnallisen merkittävyyden arvioiminen.....	58
5.1	Nykyisten RKY-alueiden huomioiminen	58
5.1.1	Modernin rakennusperinnön selvitykset	58
5.1.2	Maakunnalliset kulttuuriympäristöselvitykset.....	59
5.1.3	Yhteenveto	60
5.2	Suojelukohteiden huomioiminen	61
5.2.1	Modernin rakennusperinnön selvitykset	61
5.2.2	Maakunnalliset kulttuuriympäristöselvitykset.....	62
5.2.3	Yhteenveto	62
5.3	Kohteiden valtakunnallisen merkittävyyden arvioiminen ja mahdolliset uudet RKY-kohteet.....	63
5.3.1	Modernin rakennusperinnön selvitykset	63
5.3.2	Maakunnalliset kulttuuriympäristöselvitykset.....	64
5.3.3	Yhteenveto	64
5.4	Maakunnallisten ja alueellisten ominaisuutteen ja erityispiirteiden huomioiminen ..	65
5.4.1	Modernin rakennusperinnön selvitykset	65
5.4.2	Maakunnalliset kulttuuriympäristöselvitykset.....	66
5.4.3	Yhteenveto	67
6	Johtopäätökset.....	68
6.1	Johtopäätökset aineistosta.....	68

6.2	Keskeinen anti RKY-päivitykseen	69
6.3	Modernin rakennusperinnön inventoimisen hyviä periaatteita	71
6.4	Hankkeen toteutuksen reflektointia	72
7	Lähteet	73
7.1	Selvitysraportit.....	73
7.1.1	Modernin rakennusperinnön selvitykset	73
7.1.2	Maakunnalliset kulttuuriympäristöselvitykset.....	73
7.2	Haastattelut	73
7.3	Kirjalliset lähteet	74
7.4	Kuvalähteet	77
8	Liitteet.....	78
8.1	Matriisissa käsiteltyt osa-alueet.....	78
8.2	Maakuntakaavojen tarkastelutilanne	80
8.3	Selvitysten arvokriteeristöt	81

1 Johdanto

1.1 Hankkeen tavoite

Tässä hankkeessa on selvitetty sitä, missä Suomen maakunnissa on toteutettu modernia rakennusperintöä koskevia maakunnallisia selvityksiä. Raportissa käsitellään modernin rakennusperinnön selvityksiä **Pohjanmaalta** (2018), **Pohjois-Savosta** (2021), **Etelä-Pohjanmaalta** (2021), **Pohjois-Karjalasta** (2022) sekä **Etelä-Karjalasta** (2024). Ensimmäinen modernin rakennusperinnön inventointi laadittiin **Keski-Suomessa** (2012–2014). Lisäksi raportissa käsitellään modernin rakennusperinnön keskeisesti huomioivia maakunnallisia kulttuuriympäristöselvityksiä, joita on laadittu **Pohjois-Pohjanmaalla** (2016), **Kainuussa** (2018), **Kanta-Hämeessä** (2019), **Satakunnassa** (2023), **Keski-Pohjanmaalla** (2024) ja **Päijät-Hämeessä** (2024).

Käsittely pohjautuu selvitysraportteihin ja niistä tehtyihin huomioihin ja päätelmiin. Tämän hankkeen tavoitteena on ollut tarkastella sitä, miten modernia rakennusperintöä on selvityksissä lähestytty, millaisten määritelmien ja ilmiöiden kautta sitä lähestytään ja millaisia ajallisia ja muita rajauksia selvityksessä on tehty. Hankkeessa ei sovellettu tiettyä aikamääritelmää modernin käsittelemiseksi, vaan tarkastelussa tutkittiin aineistolähtöisesti selvityksissä käytetyjä määriä.

Hanke liittyy valtakunnallisesti merkittävien rakennettujen kulttuuriympäristöjen inventoinnin (RKY) päivityksen valmisteluun. Tässä hankkeessa ei tutkittu yksittäisiä kohteita, olemassa olevia RKY-kohteita tai potentiaalisesti uusia RKY-kohteita. Tavoitteena hankkeessa oli tutkia, millaisen pohjan maakuntatasoiset selvitykset luovat RKY-päivitykselle.

Hankkeessa on pyritty selvittämään sitä, miten

- 1) inventoidut kohteet on valittu
- 2) arvokkaiksi määritellyt kohteet on valittu (arvottamisprosessi)
- 3) yhteismitallisia selvitykset ovat ja millaisia katvealueita mahdollisesti muodostuu.

Lisäksi hankkeessa on syntynyt käsityksiä siitä, millaisia haasteita modernin rakennusperinnön inventoimiseen liittyy sekä millaisen pohjan selvitykset muodostavat RKY-valikoiman päivittämiseksi.

1.2 Hankkeen taustaa

Suomessa valtakunnallisesti merkittäviksi rakennetuiksi kulttuuriympäristöiksi (RKY) on määriteltä 1 258 kohdetta¹. Valtakunnallisesti merkittävät kulttuurihistorialliset ympäristöt -luettelo vahvistettiin vuonna 1993. Inventointi päivitettiin vuonna 2009, ja se on otettu valtioneuvoston päätöksellä maankäyttö- ja rakennuslakiin perustuvien valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden tarkoittamaksi inventoinniksi rakennetun kulttuuriympäristön osalta 1.1.2010 alkaen. Ympäristöministeriön *Kulttuuriympäristö maakuntakaavoituksessa* -dokumentin (2011) mukaan RKY-valikoima antaa tasapainoisen ja monimuotoisen kokonaiskuvan Suomen rakennetun ympäristön historiallisesta kehityksestä, ja se sisältää kohteita mahdollisimman monipuolisesti ikäjakauman, rakennetun ympäristön tyyppien ja rakennuskulttuurin alueellisten erityispiirteiden näkökulmista. Kohteet on useissa tapauksissa rajattu laajemmiksi kokonaisuuksiksi. Inventointiin sisältyy myös teemakohteita. (YM 2011, 22.)

Museoviraston laatimassa esiselvityksessä valtakunnallisten kulttuuriympäristöinventointien kokonaistarkastelusta ja täydentämisestä (Ikkala ym. 2024) on tunnistettu useita RKY-alueisiin liittyviä katvealueita ja päivitystarpeita. Jo RKY 2009 -luettelo laadittaessa todettiin, ettei moderneja rakennettuja kulttuuriympäristöjä ole riittävästi mukana valikoimassa (Ikkala ym. 2024, 20, 46). Modernin rakennusperinnön lisäksi tunnistettuja katvealueita ovat puistot ja puutarhat, moderni vihersuunnittelu sekä alueet, jotka eivät ole selvästi rakennettuja mutteivat luontoakaan (Ikkala ym. 2024, 20). Katveeseen ovat jääneet myös metsät ja muu ympäristö osana arkkitehtuuria (Ahola ja Uddström 2025, 28.)

Esiselvitykseen liittyneessä kyselyssä osittaisiksi katvealueiksi on tunnistettu myös muun muassa keskiaikaiset kirkot, Suomen vanhin puurakennuskanta sekä maaseudun haja-asutusalueet (Ikkala ym. 2024, 21). Kehitystarpeita on tunnistettu myös kohdevalikoimassa ja rajauksissa. Lisäksi kyselyssä tunnistettiin RKY-statuksen soveltamisen haasteita liittyen esimerkiksi sanallisen kohdekuvauksen painoarvoon ja sisältöön sekä kohteiden käsittelyyn kaavoituksessa. (Ikkala ym. 2024, 19–24.) RKY-tiedon päivittämiselle ja ajantasaistamiselle on tarvetta myös siksi, että rakennusten purkaminen on 2020-luvulla kiihtynyt ja säilyttämisen merkitys nähdään oleellisena paitsi kulttuuriperinnön myös ekologisen kestävyuden kannalta.

Museoviraston laatiman *Modernin rakennusperinnön toimintaohjelman 2023–2026* mukaan modernin rakennusperinnön eroa varhaisempaan rakennuskantaan voidaan hahmottaa esimerkiksi rakentamisen moninkertaisen määrän, teollisen tuotannon vaikutuksen sekä yhteiskunnan ja muun ohjauksen kasvavan merkityksen kautta (Museovirasto 2023, 16). Modernin rakennusperinnön tarkastelujakson aluksi voidaan määritellä esimerkiksi vuosi 1940 (esim. Museovirasto 2023, 14; Ikkala ym. 2024, 48). Tässä hankkeessa modernin rakennusperinnön tarkastelemiseen ei sovellettu tiettyä ajanjaksoa vaan tutkittiin sitä, millaisia rajauksia selvityksissä käytetään (ks. luku 3.2). Lisäksi oltiin kiinnostuneita siitä, millaisiin ilmiöihin ja kausiin moderni rakennusperintö liitetään (ks. luku 4.1). Modernia rakennusperintöä on Suomessa valtavasti: noin 90 prosenttia nykyrakennuskannasta on valmistunut vuoden 1940 jälkeen (Museovirasto 2023, 19).

¹ RKY-sivustolla www.rky.fi hakutoiminto näyttää kohdemääräksi 1470, joka on paikkatietoaineiston erillisten tietueiden määrä. Osa RKY-alueista sisältää useita erillisiä osia. Esimerkiksi Struven ketju on yksi kohde, joka sisältää useita eri pisteitä eri kuntien alueilla, jolloin Struve tulee tulokseen jokaisen sijaintikuntansa alla.

1.3 Hankkeen toteutus

Tämän tarkastelun tavoitteena on laatia ajantasainen yhteenveto laadituista alueellisista tai maakunnallisista modernin rakennusperinnön inventoinneista siten, että se palvelee valtakunnallisesti merkittävien rakennettujen kulttuuriympäristöjen inventoinnin (RKY) päivittämistä. Hankkeen tarkoituksena on ollut kerätä tietoa inventoinneissa käytetyistä valintakriteereistä ja rajauksista. Lisäksi hankkeessa on kartoitettu sitä, millä alueilla modernin rakennusperinnön inventointi vielä puuttuu, sekä muut mahdolliset katvealueet.

Tässä hankkeessa ei tarkasteltu yksittäisiä kohteita eikä etsitty potentiaalisia uusia RKY-kohteita maakunnallisten selvitysten joukosta. Hankkeessa ei myöskään tutkittu RKY 2009 -kohdevalikoimaa. Tarkoituksena oli selvittää, millaisen pohjan maakuntatasoiset selvitykset luovat RKY-päivitykselle. RKY-päivityksessä tarkastelutaso on maakunnallisten selvitysten tavoin kokonaisuuksissa, eikä tulevassa valtakunnallisten kohteiden tarkastelussa ole mahdollista ottaa lähtökohdaksi yksittäisiä, paikallisesti rajautuneita selvityksiä. Tämän hankkeen tarkoituksena on ollut selvittää sitä, miten maakunnallisella tasolla modernia rakennusperintöä tutkitaan ja millaisiin katvealueisiin RKY-päivityksessä tulisi kiinnittää huomiota.

Hanke toteutettiin Museovirastossa ympäristöministeriön rahoituksella 15.11.2025–12.4.2026. Hankkeen tutkijana toimi arkkitehti SAFA Verna Hahtola. Museovirastossa työtä ohjasivat erikoistutkija Juhana Lahti, osastonjohtaja Ulla Salmela ja yli-intendentti Miikka Kumpulainen. Lisäksi hankkeeseen muodostettiin sparrausryhmä, johon kuuluivat edellä mainittujen lisäksi edustajat ympäristöministeriöstä, Keski-Suomen museosta sekä Keski-Suomen liitosta:

- Reko Korhonen, ympäristöministeriö
- Annukka Lyra, ympäristöministeriö
- Hanna Hämäläinen, ympäristöministeriö
- Timo Turunen, ympäristöministeriö
- Liisa Bergius, Keski-Suomen liitto
- Saija Silen, Keski-Suomen museo

Sparrausryhmä kokoontui kolmesti: hankkeen alussa 14.1.2026, hankkeen keskivaiheilla 13.2.2026 sekä hankkeen loppuvaiheessa 23.3.2026. Sparrausryhmälle esiteltiin hankkeen vaiheita ja toteutustapoja. Hankkeen loppuraportti lähetettiin sparrausryhmälle kommentoitavaksi. Lisäksi arvottamista käsitteleviin osuuksiin on antanut lisätietoja Museoviraston erikoisasiantuntija Laura Tuominen.

Aineistoa ja sen käsittelyä on kuvailtu tarkemmin luvussa 2.2.

2 Modernin rakennusperinnön selvitykset ja hankkeen aineisto

2.1 Modernin rakennusperinnön erilaisia selvitystyyppejä

Suomessa vakiintunut käytäntö on tarkastella rakennusperintöä *paikallinen – maakunnallinen – valtakunnallinen* -jaottelun kautta. Viimeistään siinä vaiheessa, kun vuonna 1999 säädetty [maankäyttö- ja rakennuslaki](#) sisälsi pykälän valtakunnallisista alueidenkäyttötavoitteista, vahvistui ajatus portaittaisesta, arvottavasta näkökulmasta, jossa valtakunnallisilla kohteilla on eniten kulttuurihistoriallista merkittävyyttä. Viime vuosina esimerkiksi valitusoikeuksia paikallisesti merkittäviä kohteita koskien on rajattu [rakentamislaisissa](#), mikä edelleen vahvistaa arvotavaa portaittaista näkökulmaa rakennusperintöön.

Hankkeessa selvitettiin, millaisia moderniin rakennusperintöön liittyviä maakunnallisia selvityksiä Suomessa on laadittu. Maakunnalliset selvitykset liittyvät hyvin usein maakuntakaavan päivittämiseen, ja ne voivat käsitellä joko maakunnan rakennusperintöä kokonaisuutena tai rajautua erikseen moderniin rakennusperintöön.

Maakuntakaava on kartalla esitetty suunnitelma, jossa keskitytään alueiden käytön valtakunnallisesti ja maakunnallisesti merkittäviin asioihin ja jolla edistetään maakuntastrategiassa asetettuja tavoitteita. Käytännössä maakuntakaava ohjaa kuntien yleis- ja asemakaavoitusta. (Etelä-Pohjanmaan liitto 2026.) Alueidenkäyttölain (132/1999) pykälässä 25 *Maakunnan suunnittelun tehtävät* todetaan: ”*Maakuntakaavassa esitetään alueiden käytön ja yhdyskuntarakenteen periaatteet ja osoitetaan maakunnan kehittämisen kannalta tarpeellisia alueita. Aluevarauksia osoitetaan vain siltä osin ja sillä tarkkuudella kuin alueiden käyttöä koskevien valtakunnallisten tai maakunnallisten tavoitteiden kannalta taikka useamman kuin yhden kunnan alueiden käytön yhteen sovittamiseksi on tarpeen.*”

Maakuntakaavaan liittyvät selvitykset ovat maakuntien liittojen kaavoitustehtävään kuuluvia selvitysaineistoja. Selvityksissä painotetaan nykyistä rakennettua ympäristöä ja sen kehittämistä, ja niissä pyritään muun muassa tunnistamaan maakunnan kulttuurihistoriallinen ominaislaatu sekä luomaan pohjaa maakunnallisesti merkittävien kohteiden määrittämiselle. (YM 2011, 28.) Vastuu kulttuuriiperinnöstä pohjautuu perustuslakiin (731/1999 20 §), ja tarkempia määräyksiä kulttuuriympäristön huomioimisesta maakuntakaavoituksessa annetaan esimerkiksi alueidenkäyttölain (132/1999) pykälissä 9 ja 28. Rakennusperinnön suojelua on käsitelty tarkemmin luvussa 5.2.

Viimeisen kymmenen vuoden aikana useat maakuntien liitot ovat toteuttaneet tai tilanneet maakuntiaan koskevan, moderniin rakennuskantaan keskittyvän selvityksen osana maakuntakaavaprosessia. **Maakuntakaavaprosesseihin liittyviä selvityksiä on laadittu Pohjanmaalla (2018), Pohjois-Savossa (2021), Etelä-Pohjanmaalla (2021), Pohjois-Karjalassa (2022) sekä Etelä-Karjalassa (2024). Ensimmäinen modernin rakennusperinnön inventointi laadittiin Keski-Suomessa (2012–2014).** Inventointi on kulttuuriympäristösanastossa määritelty seuraavasti: ”*asiantuntijatyönä tehtävä järjestelmällinen tiedonhankinta määritellyn kohteen, kohdejoukon tai alueen historiasta, nykytilasta ja tunnusomaisista piirteistä sekä hankitun tiedon kokoaminen, tuottaminen ja tallentaminen sovitulla tavalla*”. Inventointi mainitaan vain Etelä-Karjalan ja Etelä-Pohjanmaan selvitysten otsikoissa. Sen sijaan Pohjois-Savossa puhutaan arvottamistyöryhmän loppuraportista, ja Pohjanmaalla viitataan maakunnallisesti

arvokkaihin moderneihin kulttuuriympäristöihin. Etelä-Savossa ja Pohjois-Karjalassa viitataan yleisemmin moderniin arkkitehtuuriin. Pohjanmaan ja Etelä-Savon raporttien otsikoissa puhutaan taustaselvityksistä. Tässä raportissa puhutaan pääsääntöisesti selvityksistä.

Usein selvityksessä tunnistetut arvokohteet, jotka voivat olla alueita tai yksittäisiä rakennuksia, esitetään maakuntakaavassa maakunnallisesti arvokkaana rakennettuna kulttuuriympäristönä. Esimerkiksi Pohjanmaan selvityksessä (s. 3) todetaan seuraavasti: *”Tarkoituksena on ollut koota yhteen Pohjanmaan modernia rakennusperintöä koskeva taustatieto, muodostaa sen perusteella aihepiiristä kokonaiskäsitys ja arvioida, mikä osa rakennetusta ympäristöstä on maakunnallisesti arvokasta. Lisäksi raportissa on pyritty tunnistamaan Pohjanmaan maakunnalle tyypillisiä rakennettuun ympäristöön liittyviä ilmiöitä ja erityispiirteitä. Näin on saatu pelkkää kohdeluetteloa laajempi kuvaus kulttuuriympäristöstä.”*

Erillisten modernin rakennusperinnön inventointien lisäksi maakunnallisesti arvokkaat rakennetut kulttuuriympäristöt -selvityksiin voi sisältyä modernia rakennusperintöä. **Modernin rakennusperinnön keskeisesti huomioivia maakunnallisia kulttuuriympäristöselvityksiä on laadittu Pohjois-Pohjanmaalla (2016), Kainuussa (2018), Kanta-Hämeessä (2019), Satakunnassa (2023), Keski-Pohjanmaalla (2024) ja Päijät-Hämeessä (2024). Lisäksi Keski-Suomessa on valmistunut vuonna 2016 maakunnallinen selvitys, jossa modernin rakennusperinnön kohteiden osoittaminen pohjautuu em. modernin inventointiin.** Näissä selvityksissä on huomattu modernin rakennusperinnön aliedustus aiemmissä maakunnallisissa kulttuuriympäristöselvityksissä. Esimerkiksi Keski-Pohjanmaan selvityksessä (s. 4) kuvataan näin: *”Työn edetessä huomattiin, että myös suuri osa 1900-luvun alun rakennuskannasta oli jätetty edellisessä selvityksessä huomioimatta. Modernin rakennuskannan kartoittamisen kohteiksi muodostuivat lopulta kaikki 1900-luvun- ja sitä uudemmat kohteet.”* Keski-Pohjanmaa on tarkastelluista maakunnallisista selvityksistä ainoa, johon lukeutuu erillinen modernin rakennusperinnön luettelo. Muissa selvityksissä modernia rakennusperintöä ei ole eritelty omaksi listaukseksi, vaan moderneja kohteita lukeutuu kokonaisuuteen.

Samoin Kanta-Hämeen selvityksessä (s. 5) todetaan: *”Yksi keskeinen tavoite selvityksessä on ollut 1900-luvun viimeisten vuosikymmenten ja 2000-luvun alun arkkitehtuurin huomiointi osana maakunnallisesti arvokasta rakennusperintöä.”* Pohjois-Pohjanmaan selvityksessä (s. 3) kuvataan, kuinka verrattuna edelliseen, vuosina 1987–1992 toteutettuun maakunnalliseen inventointiin nähden aikarajausta on laajennettu koskemaan myös vuosina 1945–1990 valmistuneita rakennetun ympäristön kohteita. Samoin Satakunnan selvityksessä (s.21–22) todetaan: *”On selvää, että vanhin rakennuskanta on jo pelkästään ikänsä ja harvinaisuutensa vuoksi arvokasta ja keskeisellä sijalla rakennetun kulttuuriympäristön inventoinnissa. Kuitenkin viime vuosina juuri 1940-luvun jälkeen rakennettuihin hyvinvointi-Suomen kehittymistä ilmentäviin rakennuksiin on kohdistunut suuria muutospaineita ja paljon rakennuksia on purettu. Sen vuoksi on tärkeää löytää historiallisesti, rakennustaiteellisesti ja kaupunkikuvallisesti merkittävät kohteet myös modernin rakennusperinnön joukosta.”*

Keski-Suomessa (s. 4) on toteutettu vuosina 2012–2014 laaja modernin rakennusperinnön inventointihanke, jossa selvitettiin *”kaikkien kuntien 1900-luvun jälkipuolen rakennusperintöä kuntakeskustoissa, teollisuus- ja kylätaajamissa, matkailualueilla sekä myös laitospäristöissä”*. Ne modernit alueet ja kohteet, joilla katsottiin olevan maakunnallista merkittävyyttä modernin rakennusperinnön edustajina, on liitetty Keski-Suomen maakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt 2016 -luetteloon.

Modernia rakennusperintöä koskevissa selvityksissä on usein taustoitussosio, jota seuraavat kohteiden esittelyt joko kohdeluettelona tai rakennustyyppikohtaisena käsittelynä.

Maakunnallisissa selvityksissä puolestaan on usein taustoitussosio ja kuntakohtaisesti jaotellut kohdelistaukset tai erilliset kohdekortit. Useimmissa selvityksissä kohteita on arvotettu erilaisiin luokkiin ja arvokkaimmat kohteet ovat edenneet maakuntakaavakäsittelyyn. Maakuntakaavaan päätyvät kohteet voivat muuttua kaavaprosessin kuulemisvaiheissa: kohteita on voitu poistaa tai lisätä tai niiden rajoja muokata. Maakuntakaavaprosessissa tapahtuneet muutokset on usein kirjattu maakuntakaavan selostukseen, kuten esimerkiksi Kainuussa: ”Kaavaluonnoksesta saadun palautteen perusteella maakuntakaavan ulkopuolelle on jätetty Sotkamossa sijaitsevat Työväentalo Torppa, Metsäkoulu ja Kainuun osuusmeijerin pääkonttori --. Selvityksessä esitettyä Teboil-huoltoaseman ja poliisitalon muodostamaa kokonaisuutta on muutettu siten, että Teboil-huoltoasema on jäänyt maakuntakaavan ulkopuolelle.” (Kainuun maakuntakaavan selostus 2019, s. 96.)

Vaikka maakuntakaavaprosessien osana on toteutettu erillisiä modernin rakennusperinnön inventointeja, voidaan modernia rakennuskantaa selvittää muissakin yhteyksissä. Myös yleiskaavatyössä voidaan laatia kuntaa tai kunnan osaa koskeva modernin rakennusperinnön inventointi, esimerkiksi *Savonlinnan keskustaajaman strateginen yleiskaava, modernismin ajan rakennusperintö* (Selvitystyö Ahola, 2019). Esimerkkejä alueellisista selvityksistä ovat Mikkelin seudun kulttuuriympäristöohjelma *Modernin jäljillä* (Mustonen ym. 2013) sekä *Pirkkalan moderni rakennusperintö* (Hinnerichsen 2008). Kunnan- tai kaupunginosaan tai sitä pienempiin kokonaisuuksiin rajautuvia selvityksiä on laadittu esimerkiksi Helsingin Merihaasta (Pulkka 2020) sekä Porin ruutukaavakeskustasta (2019). Erilaisia sektori-inventointeja tietystä rakennustyyppistä on laadittu muun muassa Pirkanmaalla moderneista terveyskeskuksista (Joukio 2020), seurakuntataloista (Loukusa 2022), kirjastoista (Hahtola 2023) ja koulurakennuksista (Hahtola 2024, Hahtola 2025). Varsinais-Suomessa Turun alueella on laadittu selvityksiä mm. kouluista (Kupila ym. 2016). Rajatumpaan ajankohtaan keskittyvät esimerkiksi Vantaan ja Espoon 1980–1990-lukujen rakentamisesta (Parviainen ja Vihervirta 2024; Saatsi Arkkitehdit 2022, 2023 ja 2025).

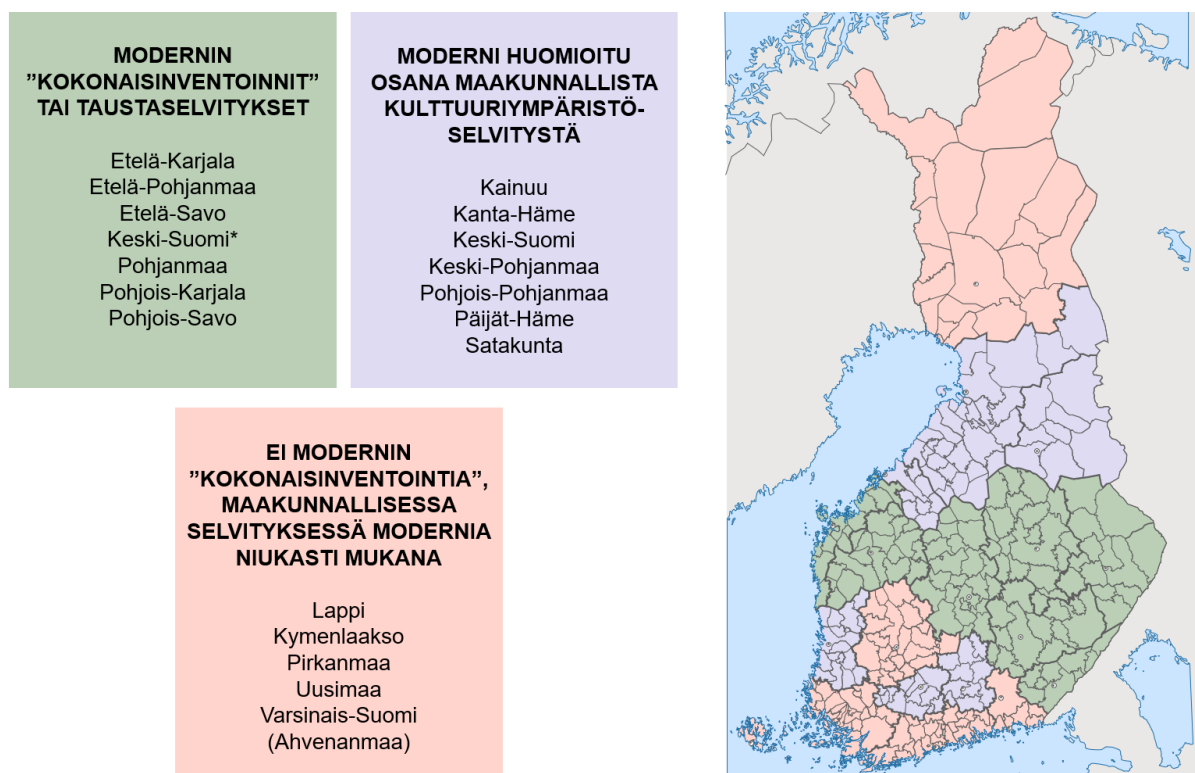
KUNNALLINEN / PAIKALLINEN TASO	MAAKUNNALLINEN TASO
<ul style="list-style-type: none"> • Moderniin keskittyvät selvitykset (aika- ja sijaintirajaukset) <ul style="list-style-type: none"> • Vantaan 1980–1990-lukujen rakennuskannan inventointi (2021-) • <i>Porin ruutukaavakeskusta, modernin rakennusperinnön inventointi</i> (2019) 	<ul style="list-style-type: none"> • Modernin sektori- tai teemainventointi <ul style="list-style-type: none"> • Rakennustyyppirajaus <ul style="list-style-type: none"> • <i>Pirkanmaan terveyskeskukset</i> (2020)
<ul style="list-style-type: none"> • Muut selvitykset <ul style="list-style-type: none"> • Kuntainventoinnit, asema- ja yleiskaavoitukseen liittyvät selvitykset, rakennushistoriaselvitykset ym. 	<ul style="list-style-type: none"> • Modernin ”kokonaisinventointi” <ul style="list-style-type: none"> • Pohjois-Karjala, Etelä-Pohjanmaa • Modernin taustaselvitys <ul style="list-style-type: none"> • Etelä-Savo, Pohjanmaa • Maakunnalliset • kulttuuriympäristöselvitykset <ul style="list-style-type: none"> • Modernin lisäselvitys: Etelä-Karjala • Moderni keskeisesti mukana: Pohjois-Pohjanmaa • Modernia jonkin verran mukana: Uusimaa

Kuva 1. Modernia rakennusperintöä inventoidaan sekä paikallisella että maakunnallisella tasolla.

2.2 Hankkeessa tarkasteltu aineisto ja käsittelytavat

2.2.1 Hankkeessa käsitelty aineisto

Hankkeen alussa maakuntien liitoilta tai kulttuuriympäristötehtävää hoitavilta alueellisilta vastuuseoilta kysyttiin kunkin maakunnan ajantasaista tilannetta maakunnan laajuisten modernin rakennusperinnön inventoinneista niiltä osin kuin selvitystilanne ei ollut tiedossa (ks. Ikkala ym. 2024, 46). Hankkeen lopputuloksena syntyi käsitys tämänhetkisestä modernin rakennusperinnön inventoimisen tilanteesta maakunnissa.

Kuva 2. Modernin maakunnallisten inventointien tilanne keväällä 2026. Tässä hankkeessa tarkasteltiin modernin rakennusperinnön erillis- tai kokonaisinventointeja, jotka koskevat maakunnan aluetta ja rakennuskantaa kokonaisuudessaan (vihreä), sekä maakunnallisia kulttuuriympäristöselvityksiä niissä tapauksissa, joissa moderni rakennusperintö oli otettu keskeisellä tavalla huomioon (violetti). Punaisella taustalla näkyvissä maakunnissa modernia rakennusperintöä on voitu inventoida runsaastikin esimerkiksi teemainventoinneilla tai kaupunki- tai kuntakohtaisilla inventoinneilla, mutta maakunnallisella tasolla rajatumman näkökulman vuoksi ne eivät lukeudu tämän hankkeen tarkasteluaineistoon.

Tässä selvityksessä on tarkasteltu sekä maakunnallisia modernin rakennusperinnön inventointeja että maakunnallisia kulttuuriympäristöselvityksiä, joissa moderni rakennusperintö on huomioitu. Väylänä inventointitietoihin on käytetty pdf-muotoisia selvitysraportteja, eikä hankkeessa ole tarkasteltu kattavasti kulttuuriympäristötietokantoihin vietyjä inventointitietoja.

Keski-Suomessa toteutettiin ensimmäinen modernin rakennusperinnön inventointi vuosina 2012–2014. Inventointitiedot on kirjattu suoraan maakunnassa käytössä olevaan tietojärjestelmään, minkä lisäksi inventoinneista on muodostettu kuntakohtaiset selvitykset. Tässä hankkeessa tarkastelu rajoitettiin koskemaan yhtenäisiä, koko maakuntaa koskevia selvitysraportteja, minkä vuoksi Keski-Suomea käsitellään maakunnallisten kulttuuriympäristöselvitysten joukossa.

Modernin rakennusperinnön selvityksiä, joista on laadittu oma erillinen, pdf-tiedostona saatavilla oleva koontiraportti, on toteutettu seuraavissa maakunnissa:

- **Etelä-Karjala.** (2024). Etelä-Karjalan rakennetun kulttuuriympäristön teemainventointi, inventointiraportti.
- **Etelä-Pohjanmaa.** (2021). Etelä-Pohjanmaan maakunnallisesti arvokkaan rakennetun kulttuuriympäristön arvotus ja Etelä-Pohjanmaan uudemman rakennetun kulttuuriympäristön inventointi sekä arvotus.
- **Etelä-Savo.** (2018). Moderni arkkitehtuuri Etelä-Savossa. Taustaselvitys 1.3.2018.
- **Pohjanmaa.** (2018). Maakunnallisesti arvokkaat modernit kulttuuriympäristöt Pohjanmaalla Taustaselvitys 30.11.2018.
- **Pohjois-Karjala.** (2022). Arkkitehtuurin moderneja piirteitä Pohjois-Karjalassa.
- **Pohjois-Savo.** (2021). Pohjois-Savon moderni rakennettu kulttuuriympäristö. Arvotamistyöryhmän loppuraportti.

Maakunnallisia kulttuuriympäristöselvityksiä, joissa moderni rakennusperintö on keskeisesti mukana, on toteutettu seuraavissa maakunnissa:

- **Kainuu.** (2018). Kainuun maakunnallisesti arvokkaat rakennushistorialliset kohteet.
- **Kanta-Häme.** (2019). Hämeen maakunnallisesti arvokkaat rakennetut kulttuuriympäristöt.
- **Keski-Pohjanmaa.** (2024). 6. vaihemaakuntakaavan taustaselvitykset, kulttuuriympäristö.
- **Keski-Suomi.** (2016). Keski-Suomen maakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt 2016 kohdeluettelo.
- **Pohjois-Pohjanmaa.** (2016). Pohjois-Pohjanmaan rakennettu kulttuuriympäristö 2015 – päivitysinventointi. Inventointikertomus 11.4.2016, päivitetty 18.11.2016.
- **Satakunta.** (2023). Satakunnan rakennetut kulttuuriympäristöt. Maakunnallisesti merkittävien rakennettujen kulttuuriympäristöjen päivitys- ja täydennysinventointi 2023.
- **Päijät-Häme.** (2024). Päijät-Hämeen kulttuuriympäristöselvitys 2024 MARY 2. Loppuraportti ja yleisteksti (erilliset dokumentit)².

Tässä hankkeessa tarkastelun ulkopuolelle rajautuivat Lappi, Kymenlaakso, Pirkanmaa, Uusimaa sekä Varsinais-Suomi. Ahvenanmaan modernin rakennusperinnön inventointitilanne

² Päijät-Hämeen selvitys koostuu eri raporteista, joista kahta (loppuraporttia ja yleistekstiä) on tarkasteltu osana tätä hanketta. Kuntakohtaisia raportteja ei tarkasteltu.

tarkistettiin myös osana hanketta. Lapissa alueellisilta vastuumuseoilta saatujen tietojen mukaan modernia rakennusperintöä ei ole maakunnallisella tasolla kattavasti tarkasteltu. Kymenlaakson maakuntakaavan selvitys perustuu vanhoihin inventointeihin, joiden tarkastelujakso päättyy noin 1950- ja 1960-lukuihin. Pirkanmaan maakunnallinen kulttuuriympäristöselvitys vuodelta 2016 (s. 7) on rajannut tarkastelujakson n. 1970-luvulle saakka. Uudellamaalla modernia rakennusperintöä on inventoitu runsaasti, mutta maakunnallisessa selvityksessä Missä maat on mainiommat (2022) modernia rakennusperintöä koskeva tarkastelu on suhteessa kaupunkitason inventointeihin näkökulmaltaan rajatumpaa. Varsinais-Suomessa on tarkoitus tulevan maakuntakaavoituksen yhteydessä inventoida modernia rakennuskantaa. Ahvenanmaalla modernia rakennusperintöä ei ole myöskään kattavasti inventoitu.

2.2.2 Aineiston käsitteleminen

Tämä hanke on aineistolähtöinen: siinä tarkasteltiin selvityksiä niiden omista lähtökohdista käsin. Sen vuoksi esimerkiksi modernia rakennusperintöä ei rajattu ajallisesti, vaan hankkeessa tutkittiin, millaisia aikarajauksia selvityksissä käytetään (ks. luku 3.2). Tämän selvityksen tarkastelutapa on laadullinen. Selvityksissä tarkasteltujen kohteiden kokonaiskohdemäärästä ja arvokkaiksi määritellyistä kohteista etsittiin tietoa, mutta selvitysten käsittelytaperoista, kuten alue- ja pistemäisten kohteiden erilaisista käsittelytavoista, johtuen määrällinen aineisto ei ole yhteismitallista eikä vertailtavaa. Tässä loppuraportissa määrällistä aineistoa ei sen vuoksi tuoda esiin.

Aineiston käsittelemiseksi luotiin **matriisi**, johon kirjattiin havaintoja ja sitaatteja selvitysraporteista. Matriisin otsikkotasoinen käsittely on koostettu liitteeseen 1. Käsittely aloitettiin modernin rakennusperinnön selvityksistä: ensin luettiin muutama selvitys, luotiin alustava matriisi, jonka jälkeen luettiin koko aineisto (6 selvitystä). Tämän jälkeen matriisia vielä hiottiin ja koko aineisto tarkasteltiin toiseen kertaan, jotta kaikki selvityksiä tarkasteltaisiin samalla tarkkuudella. Tämän jälkeen käsiteltiin maakunnalliset kulttuuriympäristöselvitykset siten, että samaa matriisipohjaa stilisoitiin tarvittaessa. Maakunnalliset selvitykset eivät useinkaan erittele moderneja kohteita erikseen. Rakennustyyppien ja rakentamisajankohtien kattavuuden arvioimiseksi maakunnallisiin selvityksiin lukeutuvien kohteiden tietoja kerättiin erilliseen taulukkoon, jonka avulla moderneja kohteita tarkasteltiin erikseen³. Matriisista eroteltiin aihekokonaisuuudet, jotka muodostavat tämän selvitysraportin rungon. Loppuraportin koostamisen yhteydessä sekä matriisia että selvitysraportteja tarkasteltiin useampaan kertaan.

Aineistona tarkasteltiin pääasiallisesti edellä mainittuja, **pdf-muotoisia selvitysraportteja**. Lisäksi hankkeessa toteutettiin neljän maakunnan edustajan **haastattelut**: Etelä-Karjala, Pohjois-Karjala, Pirkanmaa ja Keski-Suomi. Lisäksi hankkeessa on pidetty yhteyttä maakuntien liittoihin ja alueellisiin vastuumuseoihin, joilta on saatu lisätietoja selvityksistä. Pääasiassa käsittely perustuu selvitysraportteihin ja siihen, mitä niissä käsitellään.

Etelä-Savo⁴ lukuun ottamatta tarkastellut selvitykset ovat liittyneet maakuntakaavaan. Selvityksiin kuuluu kohdeluettelo tai -kortit, jotka voivat olla joko samassa raportissa (esim. Pohjois-Savo) tai erillisenä liitteenä (esim. Pohjois-Karjala, Pohjois-Pohjanmaa). Tarkastelu on

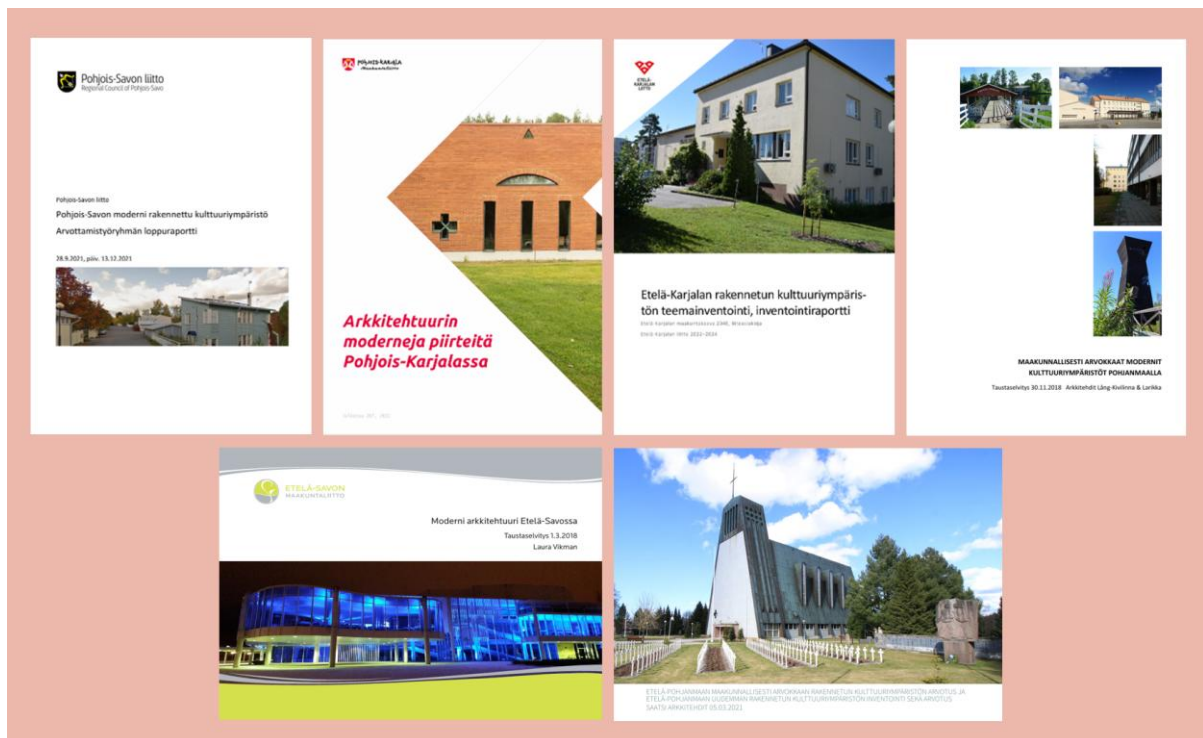
³ Tarkastelutavoissa oli eroja riippuen siitä, millä tarkkuudella aineistossa ilmoitettiin kohteiden rakentamisvuodet. Esimerkiksi Pohjois-Pohjanmaan kuntakohtaisissa korteissa kohteiden valmistumisajankohdat oli ilmoitettu tarkasti, kun taas Päijät-Hämeen vastaavassa aineistossa tietoja ei ole ilmoitettu.

⁴ Etelä-Savon selvitys ei ilmeisesti ole maakuntakaavan taustaselvitys.

painottunut selvitysraportteihin, ja kohdelistauksia ja -kortteja on voitu tarkastella sen kartoittamiseksi, millaisia kohdetyyppejä selvitykset huomioivat.

Selvitysraportit koostuvat usein yleisosoista sekä kohde- tai rakennustyyppikohtaisesta käsittelystä. Yleisosoissa kuvataan selvityksen toteutustapaa ja tarkoitusta, lähtötietoja, hankkeessa toiminutta ohjausryhmää sekä kohteiden arvottamisprosessia. Modernin rakennusperinnön selvityksissä on vaihtelevan pituiset taustoitukset, joissa kuvataan modernia rakentamista esimerkiksi rakennustyyppien mukaan jaoteltuna (Etelä-Pohjanmaa, Pohjois-Karjala). Jotkin selvitykset koostuvat pääosin kohdeluetteloista, jotka on voitu jaotella kunnittain (Etelä-Karjala) tai kohdetyyppien mukaan (Pohjois-Savo). Useimmat selvitykset painottavat maakunnallisia arvokohteita sisältäen arvottamisen (mm. Pohjois-Savo), mutta joissain selvityksissä arvottaminen ei yksiselitteisesti käy ilmi selvityksestä (Pohjois-Karjala) tai sitä ei ole laadittu ollenkaan (Etelä-Savo). Joissain tapauksissa selvityksessä on esitelty myös kohteita, joita on tarkasteltu selvityksen puitteissa, mutta jotka ovat jääneet ilman arvostatusta (Pohjois-Savo, Etelä-Karjala).

Useimmissa tapauksissa maakuntakaavaan merkityt kohteet ovat paikkatietona Paikkatietokunassa HAME-tietomallissa (Harmonisoidut maakuntakaavat e-palveluiksi), ja esimerkiksi Pohjois-Savossa on laadittu oma verkkosivustonsa ([Pohjois-Savon moderni kulttuuriympäristö](#)). Lisäksi useissa tapauksissa inventointitietoa on kerätty tietojärjestelmään, esim. Keski-Suomessa Collecteen, Etelä-Savossa ESKUun, Etelä-Karjalassa KIOSKlin ym. Tietojärjestelmiin on pintapuolisesti voitu tutustua (Etelä-Savo: ESKU ja Keski-Suomi: Collecte), mutta tietojärjestelmien kautta ei ole toteutettu kattavaa tarkastelua .

Kuva 3. Hankkeessa tarkasteltu aineisto: modernin rakennusperinnön selvitysten kansikuvat vasemmalta oikealle: Pohjois-Savo, Pohjois-Karjala, Etelä-Karjala ja Pohjanmaa, alarivissä vasemmalla Etelä-Savo ja oikealla Etelä-Pohjanmaa.

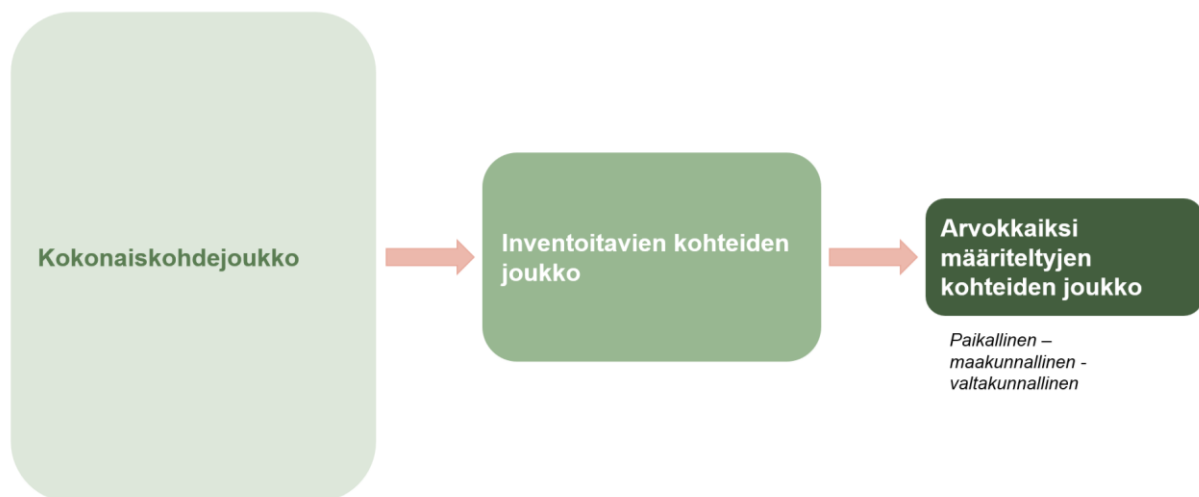
2.3 Käsittelyperiaatteet ja raportin sisältö

Tässä hankkeessa on pyritty selvittämään, miten

- 1) inventoidut kohteet on valittu
- 2) arvokkaiksi määritellyt kohteet on valittu (arvottamisprosessi)
- 3) yhteismitallisia selvitykset ovat ja millaisia katvealueita mahdollisesti muodostuu.

Lisäksi hankkeessa on syntynyt käsitys siitä, millaisia haasteita modernin rakennusperinnön inventoimiseen liittyy sekä millaisen pohjan selvitykset muodostavat RKY-valikoiman päivittämiselle.

Tarkastelluissa selvityksissä maakunnan rakennuskannan kokonaisjoukosta valitaan inventoitavien kohteiden joukko tietyin valintakriteerein, jotka voivat olla osin eksplisiittisesti selvityksessä kuvattuja tai sitten implisiittisiä, joita selvityksissä ei suoranaisesti käsitellä. Inventoidusta kohdejoukosta valitaan arvottamisprosessin kautta ne kohteet, jotka määritellään arvokkaiksi.

Kuva 4. Inventointiprosessin kuvaus. Kokonaiskohdejoukkona voidaan ajatella koko maakunnan rakennuskantaa. Tästä joukosta valitaan joillain perusteilla inventoitavat kohteet, joista valitaan edelleen arvokkaiksi määritellyt kohteet.

Erilaisia kohdejoukon valinta- ja painotuskriteereitä käsitellään luvussa 3 lähtötietojen (luku 3.1), aikarajausten ja -painotusten (luku 3.2), sijaintirajausten ja -painotusten (luku 3.3) sekä kohdetyyppirajausten ja -painotusten (luku 3.4) osalta. Lisäksi käsitellään muita kohdevalintoihin liittyviä seikkoja, kuten alueellisten kohteiden painottamista (luku 3.5) sekä kohteiden omistussuhteita (luku 3.6).

Luvussa 4 käsitellään arvottamisprosesseja ja -kriteereitä (luku 4.3). Lisäksi alaluvussa 4.1 käsitellään modernin käsitteen määrittelyn haasteita ja alaluvussa 4.2 rakennusperinnön käsitteen määrittämisen haasteita. Lisäksi luvussa käsitellään muuttuvia ihanteita ja lisäselvitystarpeiden tunnistamista.

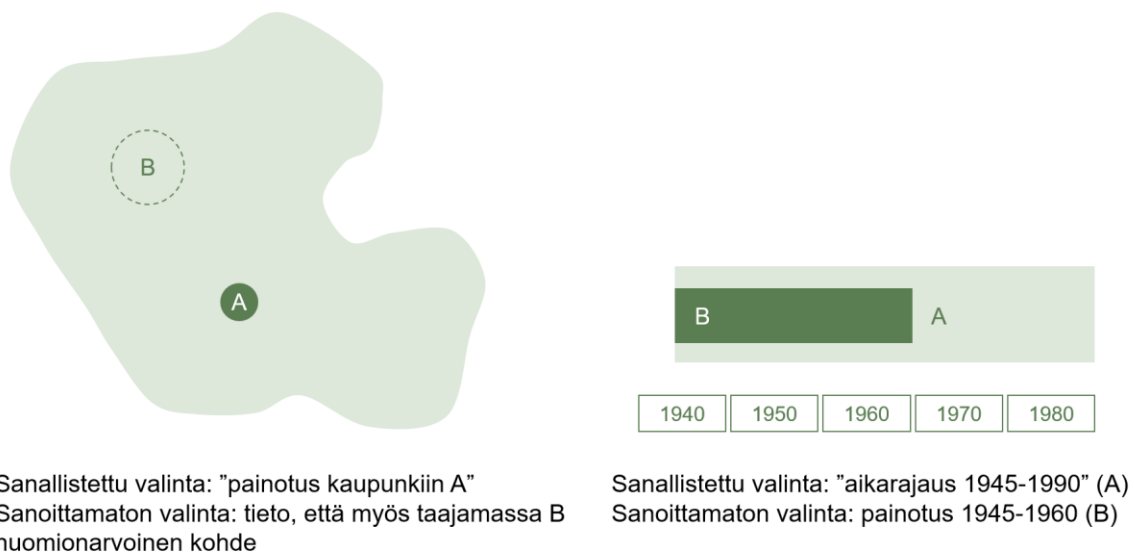
Luvussa 5 käsitellään valtakunnallista merkittävyyttä nykyisten RKY-alueiden (luku 5.1), suojelukohteiden (luku 5.2) sekä mahdollisesti uusien valtakunnallisten kohteiden tunnistamisen (luku 5.3) kautta. Lisäksi luvussa käsitellään maakunnallisten erityispiirteiden ja ainutlaatuisien kohteiden tunnistamista (luku 5.4). Luvussa 6 käsitellään johtopäätöksiä sekä esitellään hyviä periaatteita selvitysten laatimiselle, mitkä nousevat aineistohavainnoista.

3 Selvitysten kohdevalintakriteerit ja rajaukset

3.1 Yleistä kriteereistä ja rajauksista

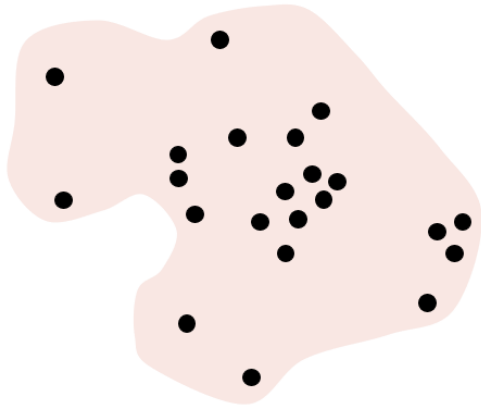
Tässä hankkeessa tutkittiin, millaisia erilaisia maakunnallisia modernin rakennusperinnön selvityksiä on toteutettu. Selvityksiä vertailtiin ja niitä analysoitiin painottaen erityisesti kattavuutta ja yhteismitallisuutta. Alaluvussa Modernin rakennusperinnön selvitykset on käsitelty seuraavia selvityksiä: Etelä-Karjala (2024), Etelä-Pohjanmaa (2021), Etelä-Savo (2018), Pohjanmaa (2018), Pohjois-Karjala (2022) ja Pohjois-Savo (2021). Alaluvussa Maakunnalliset kulttuuriympäristöselvitykset on käsitelty seuraavia selvityksiä: Kainuu (2018), Kanta-Häme (2019), Keski-Pohjanmaa (2024), Pohjois-Pohjanmaa (2016), Satakunta (2023) ja Päijät-Häme (2024). Keski-Suomen modernin rakennusperinnön selvityksestä ei ole yhtenäistä pdf-julkaisua vaan kuntakohtaisesti koostetut raportit. Tämän vuoksi tässä hankkeessa on tarkasteltu Keski-Suomen maakuntakaavan selvitystä (2016), joten Keski-Suomea koskevat havainnot on esitelty osana maakunnallisten selvitysten alalukua. Käsittely painottuu selvitysraportteihin ja niistä tehtyihin huomioihin ja päätelmiin. Haastatteluihin ja muihin selvityksiä ja niiden prosesseja koskeviin tietoihin on viitattu erikseen.

Rajausvalinnat voivat olla eksplisiittisiä ("kohteita etsitään aikaväliltä 1945–2000") tai implisiittisiä (edellisen rajauksen lisäksi valinnat painottuvat aikavälille 1945–1990). Kohteita voi myös sijaintinsa perusteella nousta selvitykseen paitsi aiemmista inventoinneista karttuneen tiedon myös esimerkiksi selvityshankkeeseen osallistuneiden tietämyksen perusteella.

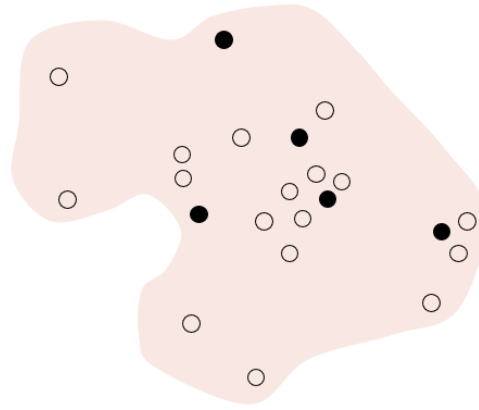

Kuva 5. Selvitysprosessiin liittyy paitsi sanallistettu myös sanoittamattomia rajaus- ja painotusvalintoja.

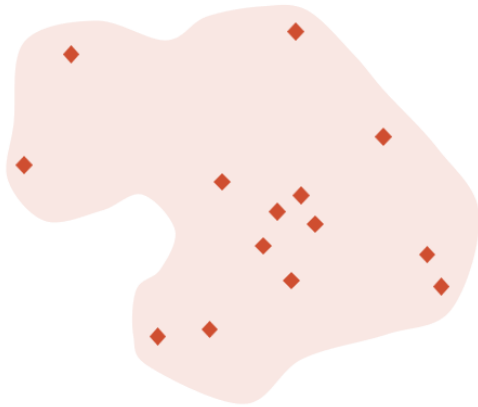
Tässä hankkeessa tarkastellut selvitykset ovat tarkastelutasoltaan maakunnallisia. Koska koko maakunnan rakennuskantaa ei ole mahdollista inventoida, nojautuvat selvitykset olemassa olevaan tietoon ja kohteiden valikointiin täydellisen kattavan, ns. totaali-inventoinnin sijaan (ks. seuraavan sivun kuva).

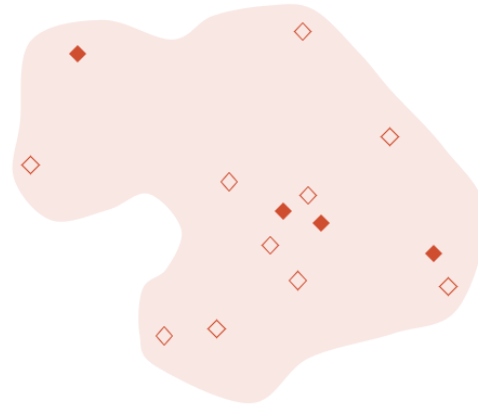
Teemainventointi, jossa kartoitetaan ja inventoidaan kaikki rakennustyyppin edustajat (esim. seurakuntatalot)

Valikoiva inventointi, jossa inventoidaan muutamia rakennustyyppin edustajia (esim. seurakuntatalot)

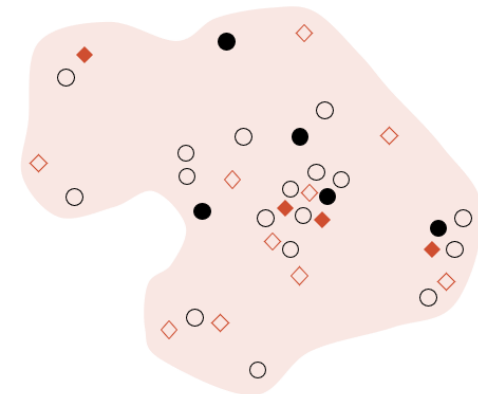
Teemainventointi, jossa kartoitetaan ja inventoidaan kaikki rakennustyyppin edustajat (esim. liikuntarakennukset)

Valikoiva inventointi, jossa inventoidaan muutamia rakennustyyppin edustajia (esim. liikuntarakennukset)

● Teemainventointi A: "seurakuntatalot"
◆ Teemainventointi B: "liikuntarakennukset"

Maakunnallinen selvitys (valikoiva inventointi)
● Huomioidut seurakuntatalot
○ Huomioimatta jätetyt seurakuntatalot
◆ Huomioidut liikuntarakennukset
◇ Huomioimatta jätetyt liikuntarakennukset

Kuva 6. Vasemmalla havainnollistus totaali-inventoinnista, jossa kartoitetaan kaikki inventoitavat kohteet (esim. tietyn rakennustyyppin edustajat). Oikealla havainnollistus siitä, miten maakunnallisen tason inventointiin valikoidaan kohteita.

3.2 Vaihtelevat lähtötiedot ja aiemmat inventoinnit

3.2.1 Modernin rakennusperinnön selvitykset

Useimmissa tapauksissa modernin rakennusperinnön selvitykset pohjautuvat **olemassa oleviin inventointeihin ja selvityksiin**. Keskeisiä lähtökohtia ovat olleet **kuntien kulttuuriympäristöohjelmat** (Etelä-Pohjanmaa, Pohjanmaa, Etelä-Savo) sekä **kuntien yleis- ja asema-kaavoihin liittyvät selvitykset ja rakennushistoriaselvitykset** (Etelä-Savo, Etelä-Pohjanmaa) sekä **tietojärjestelmiin** tallennetut tiedot (Etelä-Pohjanmaa, Pohjanmaa, Etelä-Savo, Etelä-Karjala).

Etelä-Pohjanmaan selvityksessä (s. 7) vedotaan ympäristöministeriön *Kulttuuriympäristö maakuntakaavoituksessa* -ohjeeseen seuraavasti: *”Kokonaan uusien kohteiden hakeminen ei ympäristöministeriön ohjeen mukaan kuulu maakunnallisen inventoinnin yhteenvetoluontoiseen tehtävään.”* Viitattuun ohjeeseen on kirjattu seuraavasti: *”Maakuntakaavoituksen yhteydessä tehtävä työ on tavallisesti luonteeltaan yhteenvedon- tai päivityksenomainen. Maakuntatasolla alkuperäislähteiden käyttö tai seikkaperäinen perehtyminen yksittäiseen rakennukseen ei yleensä ole perusteltua. Sen sijaan rakennettua kulttuuriympäristöä koskeviin selvityksiin on tärkeää sisällyttää yksittäisten kohteiden lisäksi myös laajempia maakunnan ominaisluonnetta ja erityispiirteitä korostavia kokonaisuuksia sekä taajamien ja kylien osalta taajama- ja kyläkuvallinen näkökulma.”* (YM 2011, 28.) Toisaalta Etelä-Pohjanmaan selvityksessä (s. 7) todetaan myös: *”Muun selvittämisen yhteydessä havaitut kohteet otettiin kuitenkin mukaan, mikäli maakunnallisesti huomattavalle arvolle oli ilmeistä potentiaalia. Näin havaittuja uusia [-kohteita --] yhteensä 131 kpl.”*

Useissa inventoinneissa todetaan, että olemassa oleva tieto on hajanaista ja painottuu usein suurempiin kaupunkeihin (esim. Pohjanmaa, s. 4–5 ja Etelä-Pohjanmaa, s. 6). Pohjanmaan selvityksessä (s. 3) todetaan: *”Tehtävänantona oli koostaa Pohjanmaan kunnissa tehty inventointitieto, joka koskee modernia rakennusperintöä. Työn kuluessa kuitenkin ilmeni, että modernia ympäristöä ei ole inventoitu kattavasti ja inventoinnit painottuvat pääasiassa vanhemman rakennusperintöön. Näin ollen pelkästään inventointitietoa käyttämällä modernista rakennusperinnöstä ei saada kokonaisvaltaista kuvaa. Tämän vuoksi tietoa on kerätty myös inventoimattomista kohteista.”* Etelä-Pohjanmaalla (s. 6) todetaan seuraavasti: *”Aiempien kuntainventointien laajuus vaikutti ratkaisevasti maakunnallisen inventoinnin sisältöön. Tarkin aineisto oli laadittu Seinäjoella.”*

Samoin Pohjois-Savossa inventoija *”arvotti alustavasti modernia rakennuskantaa niistä kunnista, joissa ei ole tehty kaavoitukseen liittyviä modernin aikakauden rakennusten inventointeja. Tuolloin tietoa karttui Leppävirran, Pielaveden, Tuusniemen, Vesannon ja Rautavaaran modernista rakennetusta ympäristöstä. Muiden kuntien osalta koottiin kuntien kaavaselvitysten aineistoja ja isoimpien kuntien jo melko kattavaa olevaa inventointiaineistoa. Kuopio inventoi, arvotti ja listasi omat modernit kohteensa vuonna 2020, Varkaus ja Iisalmi vuonna 2021.”* (s. 2) Inventoinneille tyypillistä onkin se, etteivät lähtötiedot ole täysin symmetrisiä ja tasalaatuisia, vaan joistakin alueista, rakennustyypeistä tai yksittäisistä rakennuksista tietoa on saatavilla enemmän. Pohjanmaan selvityksessä (s. 4–5) kommentoidaan tiedon hajanaisuutta ja saatavuuden ongelmia: *”Alueellisia rakennusinventointeja on saatu käyttöön muutamista kunnista. Kuntien kaavoitustyön yhteydessä laadittuja rakennusinventointeja on olemassa epäilemättä enemmänkin, mutta usein ne ovat vaikeasti saatavissa tai unohdettuina. Sähköinen keskitetty palvelu tällaiselle aineistolle edistäisi kaikkien toimijoiden asiaa. Kioskitietokanta on toistaiseksi varsin hajanainen.”*

Joissain selvityksissä lähtötietoja kuvataan suhteelliseen laajasti. Esimerkiksi Pohjanmaalla (s. 3) pohjatietoa kerrytettiin kuntien asiantuntijoilta, kartta- ja valokuva-aineistosta sekä maastokäynneillä. Lisäksi ohjausryhmän jäsenet ovat tuoneet esiin organisaationsa puitteissa kerättyä tietämystä. Tärkeimmäksi pohja-aineistoksi mainitaan KIOSKI 2-0 -tietokantaan tallennetut kulttuuriympäristön ja rakennusperinnön inventoinnit. Etelä-Savossa (s. 17) koottiin ”*maakunnassa tehdyt selvitykset ja niiden pohjalta pyrittiin tunnistamaan modernin rakennusperinnön ominais- ja erityispiirteet*”. Lähdeaineistoksi mainitaan kuntien laatimat kulttuuriympäristöselvitykset, rakennushistoriaselvitykset sekä Etelä-Savon kulttuuriperintötietokannan (ESKU) tiedot. Etelä-Pohjanmaalla (s. 6) uusia ilmiöitä ja kohteita etsittiin valtakunnallisista rakennustyyppi-inventoinneista, kuten Museoviraston *Rakennettu hyvinvointi* -teemahankkeesta, Suomen arkkitehtuurimuseon tietopaketeista, Senaatti-kiinteistöjen selvityksistä sekä muista valtakunnallisista luetteloista (kirkkolaki-, rakennussuojelulaki- ja RKY-kohteet). Lisäksi lähteinä mainitaan vanhat kartat ja ilmakuvat, kuntien kulttuuriympäristöohjelmat sekä yhteisöjen, kuten seurakuntien ja seurojen, omat kokoavat inventoinnit. Tarkentavia tietoja saatiin kuntien rakennusvalvonnan arkistoista sekä kiinteistötietojärjestelmästä (KTJ). Kunta-historiateoksia hyödynnettiin myös aikataulun sallimissa rajoissa.

Kirjallisten lähteiden lisäksi inventoitavien kohteiden valinnassa keskeisessä roolissa ovat olleet **arvottamis- tai ohjausryhmät**. Kaikissa tarkastelluissa modernin rakennusperinnön selvityshankkeissa toimi ohjausryhmä, jossa oli edustajat maakunnan liitosta, ELY-keskuksesta (nyk. Lupa- ja valvontavirasto ja elinvoimakeskukset) sekä maakuntamuseosta tai kulttuuriympäristötehtävää hoitavasta alueellisesta vastuumuseosta. Useissa tapauksissa ryhmässä on ollut myös edustajia kunnista (mm. Etelä-Pohjanmaa, Pohjanmaa, Etelä-Karjala), Museovirastosta (Etelä-Karjala, Pohjois-Savo, Pohjois-Karjala) tai muista organisaatioista, kuten Metsähallituksesta (Etelä-Karjala) tai yliopistosta (Etelä-Pohjanmaa). Joissain selvitysraporteissa ryhmän kokoonpano on nimetty organisaatio- tai henkilötasolla, kun taas joissain tapauksissa ryhmän kokoonpanoon viitataan vain kunta-, viranomais- ja yhdistystahoina⁶.

Kyseinen ryhmä on usein osallistunut kohteiden valintaan ja arvottamiskriteeristön laadintaan sekä kohteiden arvottamiseen. Esimerkiksi Etelä-Karjalan selvityksessä (s. 1) mainitaan, että inventointikohteet ”*valittiin yhteistyössä Etelä-Karjalan museon, Kaakkois-Suomen ELY-keskuksen ja maakunnan kuntien kanssa*”. Etelä-Karjalan liitolta saatujen lisätietojen mukaan inventointia edelsi myös kuntakierros, jossa inventoija kartoitti yhdessä kuntien edustajien kanssa mahdollisia kohteita. Samoin Pohjois-Karjalassa (s. 6) ”*[inventointi- ja arvottamis]ryhmän tehtävänä oli määritellä inventointiin kriteeristö ja valita maastossa inventoitavat kohteet*”. Etelä-Pohjanmaalla (s. 6) ”*[h]ankeryhmä kommentoi ja ohjeisti kohdejoukon laadintaa kokouksissa*”.

Pohjois-Karjalassa (s. 6) inventointia valmisteltiin keräämällä tietoa inventoitavista kohteista mm. **infotilaisuuksien ja kyselyjen** avulla, joilla ”*osallistettiin laajasti viranomaisia, kuntia, yhdistyksiä ja museoita sekä muita tiedossa olleita kulttuurin paikallistoimijoita. Tulokseksi saatiin ajantasakuva nykyisten kaavan kohteiden tilasta ja runsaasti ehdokkaita uusiksi moderneiksi rakennetun kulttuuriympäristön kohteiksi*.” Muissa modernin rakennusperinnön selvityksissä ei tuoda esiin tämänkaltaista kyselyä osallistamistapana.

⁶ Pohjois-Karjalassa ryhmän kokoonpano on listattu raportin sijaan maakuntakaavan selostukseen, s. 29.

Lähtötietojen laajuutta kuvataan vaihtelevalla tarkkuudella. Tarkin kuvaus on Etelä-Pohjanmaalla. Joissain tapauksissa, esimerkiksi Pohjois-Karjalassa, julkaistu teos ei kuvaa menetelmiä kovin tarkasti, vaan tarkemmat tiedot on kirjattu maakuntakaavan selostukseen.⁷

3.2.2 Maakunnalliset kulttuuriympäristöselvitykset

Maakuntakaavan kulttuuriympäristöselvitykset ovat usein kumuloituvia: ne rakentuvat aieman kulttuuriympäristöselvityksen varaan, joka on usein selvityshetkellä voimassa olleen maakuntakaavan taustaselvitys. Kyseiset selvitykset ottavat siis lähtökohdaksi aiemmat maakuntakunnallisesti arvokkaiksi luokitellut rakennetut kulttuuriympäristöt, ja niitä tarkastellaan osana selvitystä. Lisäksi selvitysprosessissa arvioidaan uusia, aiemmin maakuntakaavaan kuulumattomia kohteita. Esimerkiksi Pohjois-Pohjanmaan selvityksessä (s. 3) todetaan seuraavasti: *”Rakennetun kulttuuriympäristön inventoinnissa päätavoitteena on ollut tarkastaa ja saattaa ajan tasalle edellisen, vuosina 1987–1992 toteutetun maakunnallisen inventoinnin pohjalta vuonna 1993 julkaistu maakunnan kulttuurihistoriallisesti merkittävien kohteiden valikoima. Maakunnallisesti arvokkaiden kohteiden luettelo on lisätty myös uusia kohteita, joista pääosa edustaa jälleenrakennuskauden ja sen jälkeisen ajan modernia rakennusperintöä.”* Myös Kainuun selvityksessä (s. 19) mainitaan, kuinka lähtökohdan ovat muodostaneet voimassa olevassa maakuntakaavassa osoitetut maakunnallisesti arvokkaat kulttuurihistorialliset kohteet selvityksineen. Keski-Suomen selvityksessä (s. 4) mainitaan, kuinka vuonna 2009 vahvistettua maakuntakaavaa varten tehdyn *Maakunnallisesti arvokkaat rakennetut kulttuuriympäristöt maakuntakaavassa* -selvityksen mukaiset kohteet on tarkistettu osana selvitystyötä. Kanta-Hämeessä (s. 5) maakuntakaavassa osoitetut kohteet ovat olleet selvityksen lähtökohdana, samoin Päijät-Hämeessä (loppuraportti, s. 4) edellinen selvitys on myös huomioitu: *”Aikaisempi Päijät-Hämeen rakennetun kulttuuriympäristön selvitys vuodelta 2006 esiintyy kaavassa nimellä MARY, joten päivitettävä selvitys sai nimeksi MARY2.”*

Muita keskeisiä lähtökohtia maakunnallisille kulttuuriympäristöselvityksille ovat olleet mm. kuntien **kulttuuriympäristö- tai arkkitehtuuriohjelmat** (mm. Kainuu, Kanta-Häme, Satakunta, Pohjois-Pohjanmaa⁸), voimassa olevat **kuntien yleis- ja asemakaavat** (mm. Kainuu, Kanta-Häme, Keski-Pohjanmaa, Pohjois-Pohjanmaa), **rakennusinventoinnit** (mm. Kanta-Häme, Satakunta ja Pohjois-Pohjanmaa) sekä **tietojärjestelmiin** karttunut tieto (mm. Keski-Pohjanmaa, Keski-Suomi ja Satakunta). Lisäksi **kirjallisuus** ja muut kuntia tai maakuntia koskevat julkaisut ovat tarjonneet lähtökohtia maakunnalliselle selvitykselle. Esimerkiksi Satakunnassa maakuntaa käsittelevä julkaisu *Satakunnan modernia arkkitehtuuria* -julkaisu vuodelta 2012 sekä Porin ruutukaavakeskustan modernin rakennusperinnön inventointi vuodelta 2019 ovat toimineet tärkeinä lähtökohtina. Pohjois-Pohjanmaalla (s. 4) tärkeiksi lähteiksi mainitaan myös Oulun yliopiston Arkkitehtuurin historian ja korjaussuunnittelun aineryhmän opinnäytetyöt, kotimaista modernia arkkitehtuuria ja kaupunkisuunnittelua käsittelevät tutkimukset sekä Arkkitehti-lehti, johon on tukeuduttu kohteiden arvioinnissa. Samoin Satakunnassa (s. 17) lähteiksi mainitaan opinnäytetyöt. Lisäksi erilaiset valokuva- ja kartta-aineistot ovat

⁷ Pohjois-Karjalan maakuntakaavan 2040, 1. vaihe, selostus (s. 29–30): *”Ryhmä priorisoi esille nousevat inventointikohteet ja karsivat inventoijan käyttöön valmiin noin 230 inventoitavan kohteen listan. Valmiilla kohteiden listalla pyrittiin tehostamaan inventointia, mutta lisäksi inventoijaa pyydettiin tuomaan ehdolle esimerkiksi maastotöissä havaitsemiaan kohteita. -- Inventoinnin käyttöön koottiin myös kuntakaavoituksen rakennusperintöinventointeja. Yhtenä inventoinnin tukena oli pääosin moderniin arkkitehtuuriin keskittynyt Pohjois-Karjalan arkkitehtuuriopas (2018), jonka tiedot helpottivat monien kohteiden osalta inventointia.”*

⁸ Suluissa esitetty esimerkkeinä ne maakunnat, joiden selvityksissä asia mainitaan. Myös muissa maakunnissa on voitu käyttää lähteinä kyseisiä aineistoja.

keskeisiä lähteitä selvityksille (mm. Päijät-Häme), samoin kuntahistoriikit sekä Museoviraston Rakennettu hyvinvointi -hankkeessa tuotetut selvitykset (mm. Satakunta). Päijät-Hämeen loppuraportissa (s. 5) kuvataan seuraavasti: *"Lähtökohtaisesti kulttuuriympäristöinventoinnin tavoitteena on ollut maakunnallisessa tarkastelussa yhteismitallinen aineisto. Tähän pyrittiin selvittämällä aluksi vastuumuseolta ja kunnista löytyvät selvitys- ja inventointitiedot. Näin saatiin koottua maakunnasta löytyvä pohja-aineisto."* Loppuraportissa (s. 23) kommentoidaan myös lähtötietojen hajanaisuutta ja saatavuuden ongelmia esimerkiksi seuraavasti: *"Sähköiset tietokannat, joihin inventoinnit tallennetaan suoraan kuten MARYnet, ovat työvälineinä selkeitä ja tieto on heti haettavissa. MARYnet -tietokanta jäi kuitenkin pois käytöstä ja painetusta julkaisusta tuli selvityksen käyttöversio. Samalla osa tietokantaan kootusta tiedosta putosi pois, kuten valokuvat, aluetypit ja arvottaminen. Tietokantojen yhteensopivuus alati muuttuvaan digiympäristöön usein lyhentää tietokannan ikää."*

Lisäksi esimerkiksi Kanta-Hämeessä (s. 25–26) lisätietoja kartutettiin maastokäynneillä toteutetuilla **haastatteluilla**, joilla kerättiin tietoa mm. kohteiden säilymisedellytyksistä. Samoin Pohjois-Pohjanmaalla (5): *"Asukkaita on haastateltu, jos heidät on tavoitettu."* Myös Päijät-Hämeessä *"paikallista tietoa on kerätty mahdollisuuksien mukaan paikallisilta tahoilta erilaisen tilaisuuksien ja tapaamisten kautta"* (loppuraportti, s. 10). Lisäksi Kanta-Hämeen selvityksessä (s. 26) mainitaan: *"Aineistoa on lisäksi täydennetty yhteistyössä Museoviraston, Hämeen ELY-keskuksen sekä maakunnan kuntien ja kaupunkien kanssa."* Samoin Satakunnassa (s. 17) huomioitiin kunnilta ja sidosryhmiltä saatu palaute, ja Päijät-Hämeessä aineistoja saatiin mm. ELY-keskukselta (loppuraportti, s. 22).

Olemassa olevan selvitystiedon lisäksi selvitysprosesseissa on voitu toteuttaa esimerkiksi sidosryhmille suunnattuja **kyselyitä**, joilla mahdollisia uusia kohteita kartoitetaan. Kanta-Hämeessä (s. 26) lähetettiin kuntiin kysely, jossa pyydettiin näkemyksiä mahdollisista voimassa olevan maakuntakaavan ulkopuolisista kohteista, jotka on hyvä ottaa tarkasteltaviksi selvityksen yhteydessä. Samoin Kainuussa (s. 15) kunnilta pyydettiin näkemyksiä mahdollisista uusista kohteista, joita tulisi tarkastella selvityksen yhteydessä. Samassa yhteydessä kunnilta tiedusteltiin *"maakunnallisten kohteiden nykytilaa ja kuntien mahdollisia tulevaisuudensuunnitelmia kohteiden suhteen"*. Myös Keski-Pohjanmaalla pyydettiin ehdotuksia modernin rakennusperinnön kohteista sidosryhmäkyselyllä (s.4). Satakunnassa (s. 16–17) ehdotuksia modernin rakennusperinnön kohteista pyydettiin kunnilta sekä Suomen Arkkitehtiiliitto ry:n Satakunnan paikallisosastolta (SataSAFA). Ehdotuksia modernin rakennusperinnön kohteiksi saatiin kuitenkin niukasti. Myös Päijät-Hämeessä (loppuraportti, s. 33) *"kunnille lähetettiin tiedot voimassa olevista MARY-alueista, niissä sijaitsevista avainkohteista, aluerajauksista ja inventoiduista kohteista. Tarkoituksena oli saada tietoa kuntien rakennuskannan nykytilasta, kuten puretut tai mahdolliset uudet kohteet. Kysely herätti kunnissa kysymyksiä ja kommentteja. Kärkölässä todettiin, ettei kenelläkään ole sellaista paikallistietoa, että tuntisi kaikki kohteet. Sysmässä pohdittiin vanhemman tietäjärühmän tarvetta aineiston läpikäymisessä, koska paikallistuntemus ei ole kyllin kattava."*

Selvitysprosesseihin voi liittyä myös muuta yhteistyötä ja **yleisötilaisuuksia**. Pohjois-Pohjanmaalla (s. 6) hankkeen tuloksia on esitelty maakuntakaavoituksen neuvottelukunnassa, kuntien ja Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskuksen välisissä kehittämiskeskusteluissa, ProAgrian tilaisuuksissa sekä Pohjoiset kylät -hankkeen pienoisseminaareissa Oulussa ja Ylivieskassa lokakuussa 2014. Lisäksi inventointityön tueksi Pohjois-Pohjanmaan liitto on yhdessä Pohjois-Suomen Arkkitehdit SAFAn kanssa järjestänyt viisi yleisötilaisuutta, joissa modernin arkkitehtuurin tuntijat ovat luennoineet itsenäisyyden ajan pohjoispohjalaisesta arkkitehtuurista.

3.2.3 Yhteenveto

Selvitykset eivät ole ns. totaali-inventointeja, joissa tarkasteltaisiin kattavasti kaikki tietyn rakennustyyppin tai alueen edustajat, vaan selvitykset ovat selektiivisiä. Tärkeimmän lähtökohdan modernin rakennusperinnön inventoinneille muodostavat olemassa olevat inventoinnit, jotka voivat olla hajanaisia, epätasalaatuisia ja painottua esimerkiksi suurempiin kaupunkeihin tai keskuksiin. Maakunnallisissa kulttuuriympäristöselvityksissä lähtökohdaksi otetaan aiempi maakunnallinen kulttuuriympäristöselvitys. Lisäksi tärkeinä lähteinä sekä modernin rakennusperinnön selvityksissä että maakunnallisissa kulttuuriympäristöselvityksissä toimivat kulttuuriympäristöohjelmat, asema- ja yleiskaavoitukseen liittyvät selvitykset, rakennushistoriaselvitykset sekä kulttuuriympäristötietoa kokoavat tietojärjestelmät. Lisäksi hyödynnetään erilaisia painettuja lähteitä, internet-lähteitä sekä kartta- ja valokuva-aineistoja.

Ohjaus- ja arvottamisryhmät ovat olleet keskeisiä kohteiden valinnassa ja kriteeristön määrittelyssä. Ryhmiin on yleensä kuulunut maakuntaliittojen, ELY-keskusten ja alueellisten vastuumuseoiden edustajia, ja joissain hankkeissa myös kuntien, yliopistojen tai muiden toimijoiden asiantuntijoita. Lisäksi joissakin selvityksissä on hyödynnetty kyselyitä, joiden avulla on karotettu uusia mahdollisia kohteita ja nykytilan arvioita.

Ohjausryhmätyöskentelyllä sekä paikallisten muulla osallistamisella valjastetaan myös paikallistuntemus ja hiljainen tieto hankkeen käyttöön. Toisaalta näiltä osin kohteiden valintaperusteet jäävät usein läpinäkymättömiksi.

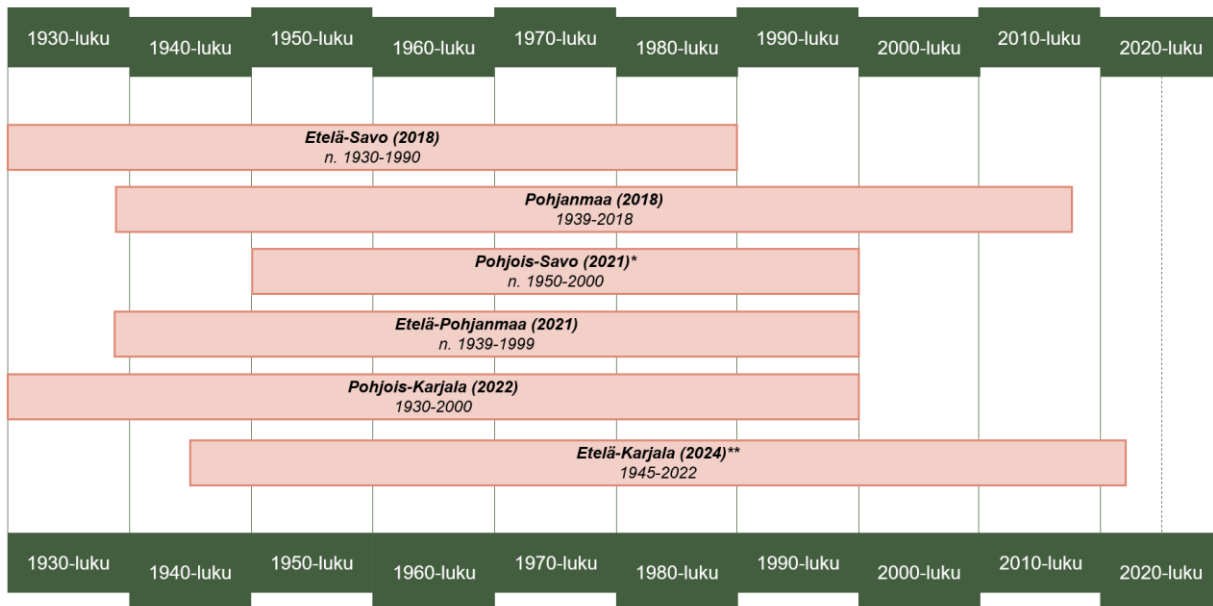
Tieto on kumuloituvaa ja reaktiivista: se rakentuu olemassa olevien selvitysten ja niissä tunnistettujen puutteiden varaan. Lähtötietoja kuvataan selvitysraporteissa vaihtelevalla tarkkuudella, minkä vuoksi selvitysten lähtökohkia ja kattavuutta voi olla vaikeaa arvioida. Lisäksi osa lähtötiedoista jää joskus raportoimatta, mikä osaltaan heikentää kohdevalintojen läpinäkyvyyttä.

3.3 Vaihtelevat aikarajaukset ja -painotukset

3.3.1 Modernin rakennusperinnön selvitykset

Toteutetuissa selvityksissä sekä tarkastelujakson alkamis- että päättymisajankohta vaihtelevat. Tarkastelluissa modernin rakennusperinnön selvityksissäkin yleisimmin tarkastelujaksoksi rajataan **toisen maailmansodan alkaminen tai sen päättyminen** (mm. Etelä-Karjala, Etelä-Savo, Pohjanmaa). Pohjois-Karjalan ja Etelä-Pohjanmaan selvityksissä on tarkasteltu myös 1930-lukua. Pohjois-Savoa koskevassa selvityksessä aikarajausta ei ole varsinaisesti määriteltä, mutta kohdevalintojen perusteella tarkastelu alkaa 1950-luvusta. Etelä-Karjalassa puolestaan selvitysajanjakso alkaa *”funktionalismista eli käytännössä toisen maailmansodan jälkeisestä ajasta”*. Aikarajauksiin liittyy siis tiettyä tulkinnanvaraisuutta.

Myös inventoinnin **tarkastelujakson päättyminen vaihtelee**: Etelä-Savossa inventointi käsittelee vielä 1980-lukua, Etelä-Pohjanmaalla ja Pohjois-Karjalassa myös 1990-lukua. Pohjois-Savossa tarkastelujakson rajausta vaikuttaa inventoitujen kohteiden perusteella kulkevan vuosituhannen vaihteessa. 2000-lukua tarkastellaan Pohjanmaan sekä Etelä-Karjalan selvityksissä (Pohjanmaalla selvitys rajautuu ”nykyhetkeen [2018]” ja Etelä-Karjalassa ”nykypäiviin asti [2022]”).

*Aikarajausta ei suoraan mainittu selvityksessä, vaan se on päätelty kohdevalinnoista
 ** "funktionalismista eli käytännössä toisen maailmansodan jälkeisestä ajasta"

Kuva 7. Modernin rakennusperinnön selvityksissä käytetään erilaisia aikarajauksia, joiden perusteella kohteita valikoidaan tarkasteltaviksi. Aikarajaukset ilmoitetaan useimmissa tapauksissa osana selvityksiä. Aikarajauksien lisäksi kohteiden valinnoissa voi näkyä erilaisia aikapainotuksia, esimerkiksi jälleenrakennuskausi.

Inventoinneissa on voitu myös painottaa erilaisia kohteita. Esimerkiksi Etelä-Pohjanmaan inventoinnissa on painotettu **jälleenrakennuskautta**, jonka havaittiin inventoinnin aikana (selvitys valmistunut vuonna 2021) olevan uhanalaista. Selvitykseen (s. 7) on haettu vähemmän 1900-luvun loppupuolen kohteita, sillä niiden "[s]uojeltaviksi ehdotettavien 1900-luvun loppupuolen rakennusten tulisi olla kulttuurihistoriallisilta arvoiltaan niin kiistattomat, että rakennusten uusimiseen on varaa sitten kun laajamittaista rakenteiden korvaamista edellyttävä peruskorjausvaihe aktivoituu" ja koska "niillä on vielä joitakin vuosia uuden rakennuksen suoja, joka estää niiden huolettoman purkamisen". Etelä-Pohjanmaalla (s. 7) lisäselvitystarpeeksi tunnistetaan 1980- ja 1990-luvun rakennuskanta muualla kuin Seinäjoella ja Kauhavalla, joten selvitys on muilla alueilla painottunut tätä edeltäviin vuosikymmeniin.

Pohjois-Karjalassa haastattelun perusteella aikarajausta harkittiin, mutta lopulta päädyttiin jättämään 2000-luvun kohteet inventoinnin ulkopuolelle. Etelä-Savon selvityksessä (s. 18) mainitaan: "Modernin rakennusperinnön kulttuurihistoriallisen merkittävyyden arvioinnissa luotettavana aikamääreenä on pidetty kahtakymmentä vuotta kohteen valmistumisesta." Hallituksen esityksessä laiksi rakennusperinnön suojelemisesta (HE 101/2009) todetaan, ettei rakennusperinnön kohteilla ole ikärajaa. Lisäksi esitykseen on kirjattu: "Uusimman arkkitehtuurin arvottaminen ja kohteiden saaminen suojelluiksi saattaa kuitenkin olla ongelmallista. Koska uusimman rakennuskannan historiallinen perspektiivi on lyhyt, näiden kohteiden arvottamisessa korostuvat rakennustaiteelliset ja rakennustekniset kriteerit." Selvitykset vaikuttavat olevan linjassa tämän näkemyksen kanssa.

Vaikka selvitykset rajaisivatkin **2000-luvun kohteet** mukaan tarkastelujoukkoon, voi niiden määrä silti jäädä hyvin niukaksi. Esimerkiksi Etelä-Karjalan selvityksestä laaditun erillisen

tarkastelun⁹ valossa vaikuttaa siltä, että 2000-luvun kohteita on joukossa vain muutama: Ruokolahden kirjasto ja kesäteatterikohteita. Kaikki nämä kohteet rajattiin lopulta arvostatuksen ulkopuolelle. Pohjanmaan selvityksessä kohteiden rakentamisajankohtia ei ole ilmaistu, joten 2000-luvun kohteiden määrällistä analyysiä ei ole tämän hankkeen puitteissa toteutettu.

Inventoinnit on toteutettu myös maakuntakaavaprosessin osana, jolloin myös vanhempia kohteita, joita ei ole aiemmin merkitty maakuntakaavaan, on voitu tunnistaa osana maakuntakaavaa varten laadittua selvitystä. Esimerkiksi Pohjois-Savon raportissa modernit ja esimodernit kohteet on esitetty samassa raportissa, joskin erillisinä kohdeluetteloina. Samoin Pohjois-Karjalassa kohdekortteihin on lisätty myös esimoderneja kohteita, kuten "[m]aakunnan, kenties maamme vanhin tsasouna", joka on valmistunut viimeistään 1770-luvun alussa (Pohjois-Karjala, Lieksan kohdekortti 2022). Etelä-Karjalan selvityksessä modernien kohteiden joukossa vaikuttaa olevan myös esimoderneja kohteita, eikä kohteiden rakentamisajankohtia ole erikseen ilmoitettu.¹⁰ Tämänkaltaisen käsittely tekee modernien kohteiden kattavuuden arvioimisen haastavaksi. Toisaalta kohteiden rakentamisajankohtaan jyrkkärajaisesti suhtautuva tarkastelu ei maakuntakaavassa ole useinkaan tarkoituksenmukaista, sillä tavoitteena on usein löytää maakunnan arvokohteet, edustivatpa ne sitten modernia tai tätä varhaisempaa vaihetta. Esimerkiksi Pohjanmaan selvityksessä (s. 20) pohditaan: *"Tulevaisuudessa tehtävien alue- ja rakennusinventointien olisikin luovuttava kohteiden ajallisesta rajaamisesta. Inventoimalla ja arvottamalla kohteita ja alueita kattavasti voidaan myös kaavoituksen keinoin edistää kaikenikäisen rakennuskannan säilymistä ja jatkuvuutta rakennetussa kulttuuriympäristössä."*

3.3.2 Maakunnalliset kulttuuriympäristöselvitykset

Verrattuna modernin rakennusperinnön inventointeihin maakunnallisten kulttuuriympäristöselvitysten **aikarajauksen "alkupistettä" ei useinkaan mainita**. Tämä on sikäli luontevaa, että maakunnallisissa selvityksissä rakennettua ympäristöä tutkitaan kokonaisuutena alkaen jo rakentamisen varhaisemmista vaiheista usein kattaen aivan maakunnan vanhimmatkin kohteet (esim. Kanta-Häme).

Maakunnallisissa selvityksissä kuvataan usein modernin rakentamisen alkupisteenä **funktionalismia**. Esimerkiksi Satakunnan selvityksessä (s. 67) kuvataan modernismin aikakauden alkaneen maakunnassa jo 1930-luvulta merkittävien arkkitehtuurin mestariteosten valmistumisen myötä, joita ovat mm. Alvar Aallon suunnittelemat Noormarkun Villa Mairea ja Kauttuan Terassitalo, Erkki Huttusen suunnittelema Nakkilan kirkko ja Erik Bryggmanin suunnittelema Harjavallan voimalaitos. Samoin Kanta-Hämeen selvityksessä (s. 19) modernismin saapuminen maakuntaan liitetään funktionalismiin ja osuuskauppa- ja osuusmeijeritoimintaan. Samoin Kainuun selvityksessä (s. 11) kuvataan seuraavasti: *"Kainuuseen Kajaanin kautta 1930-luvun alussa arkkitehti Eino Pitkäsen (1904–1955) mukana tullut arkkitehtuurin uusi suuntaus, funktionalismi, muutti erityisesti Kajaanin kaupunkikuvaa, mutta tyyllisuunnan vaikutus näkyi pian koko maakunnassa."* Modernismi levisi siis suunnittelijoiden mukana kaupunkeihin ja pienempiin keskuksiin. Samanlainen vaikutus tunnustetaan myös jälleenrakennuskaudelle esimerkiksi Kainuussa, jossa *"Aarne Ervin Oulujoki Oy:lle suunnittelemat voimalaitokset asuinalueineen, Ilkka Martaksen suunnittelema Otanmäen kaivosyhdyskunnan alue sekä kajaanilaisen arkkitehdin Eino Pitkäsen suunnittelemat rakennukset modernisoivat maakuntaa"* (s. 11).

⁹ Kaikkien kohteiden valmistumisajankohta ei ollut tiedossa, joten käsittely voi sisältää puutteita.

¹⁰ Etelä-Karjalan selvitykseen liittyvät kuitenkin arvottamisen tukena käytetyt kohdekortit, joissa kohteiden rakentamisajankohdat on ilmoitettu. Etelä-Karjalan liitto on toimittanut kyseiset dokumentit, joita on voitu hyödyntää tässä hankkeessa.

Pohjois-Pohjanmaan selvityksessä (s. 3) todetaan, että selvityksessä huomioidaan vuonna 1990 ja sitä ennen valmistuneet rakennukset ja kokonaisuudet. Sen sijaan esimerkiksi Satakunnan selvityksessä (s. 31) modernille rakennusperinnölle ei annettu ”alaikärajaa”, vaan kohdejoukkoon lukeutuu myös 2000-luvulla rakennettuja alueita ja kohteita. Samoin 2000-luvun kohteita sisältyy myös Keski-Suomen ja Kanta-Hämeen selvityksiin. Haastattelun perusteella Keski-Suomen maakunnallisen selvitykseen on vaikuttanut merkittävästi mittava modernin rakennusperinnön inventointi, joka haastattelujen mukaan painottui 1940–1950-lukuihin sekä 1960-luvun alkupuoliskoon, ja 1980–1990-lukujen kohteita valikoitui kohdejoukkoon vähemmän.

Useissa maakunnallisissa kulttuuriympäristöselvityksissä jälleenrakennuskauden kohteita on huomioitu hyvin runsaasti. Selvityksissä käsitellään 1940–1950-lukujen rintamamiestaloalueita, kirkkoja, sairaala-alueita ja terveystaloja, kouluja, työväen- ja seuraintaloja, tanssilavoja, osuuskauppa- ja liikerakentamisista sekä tehdas- ja tuotantorakennuksia.

2000-luvun kohteita lukeutuu selvityksiin jonkin verran, mutta kaikissa kuitenkin alle kymmenen, joissain vain yksittäisiä¹¹. Kainuussa 2000-luvun kohteita on ilmeisesti yksi, Sotkamossa sijaitseva vapaa-ajanrakennus. Kanta-Hämeessä kohteisiin lukeutuu puolisentusinaa kohdetta mukaan lukien esimerkiksi Hämeenlinnan maakunta-arkisto, Poltinahon ja Sairionrannan asuinalueet sekä ateljeerakennus. Keski-Suomessa kohdejoukkoon lukeutuvat muun muassa Kuokkalan kirkko sekä Jyväskylän matkakeskus. Samoin Pohjois-Pohjanmaalla selvitykseen lukeutuu Kärämäen Paanukirkko. Selvityksiin lukeutuu myös ajallisesti kerroksellisia kohteita tai alueita, joissa on myös 2000-lukua sisältäviä kohteita. Päijät-Hämeessä puolestaan 2000-luvun kohteet oli rajattu tarkastelun ulkopuolelle (loppuraportti, s. 20).

3.3.3 Yhteenveto

Tarkastellut modernin rakennusperinnön selvitykset huomioivat 1950-, 1960-, 1970- ja 1980-luvut. Useimmat selvitykset huomioivat myös 1940-luvun ja 1990-luvun, muutamat myös 2000-luvun vuosikymmenet. Maakunnallisissa kulttuuriympäristöselvityksissä aikarajauksen alkupistettä ei määritellä, sillä kyseisissä selvityksissä rakennusperintöä käsitellään kokonaisuutena mukaan lukien myös modernia varhaisempi rakentaminen.

Aikarajauksen lisäksi selvityksissä voi olla erilaisia painotuksia: esimerkiksi jälleenrakennuskauden merkitys on yleisesti tunnistettu sekä modernin rakennusperinnön selvityksissä että maakunnallisissa kulttuuriympäristöselvityksissä. 2000-luvun kohteet jäivät usein yksittäisiksi maininnoiksi. Uudempaan rakennuskantaan ei välttämättä koeta olevan tarpeeksi ajallista etäisyyttä, jotta sen arvot olisivat vielä tunnistettavissa.

Aiempien selvitysten aikarajaukset voivat vaikuttaa myös modernin rakennusperinnön selvityksiin: jos aiemmissa selvityksissä 1930-lukua ei ole kattavasti tarkasteltu, on se voitu ottaa osaksi modernin rakennusperinnön selvitystä. Maakunnissa voi myös olla eroja sen mukaan, millaisia aikarajauksia modernin rakennusperinnön tarkasteluun on tarpeellista tehdä.

Aikarajauksista huolimatta selvityksiin voi sisältyä myös rajauksen ulkopuolisia kohteita. Tämä korostuu maakuntakaavoitukseen liittyvissä selvityksissä, joissa tavoitteena on tunnistaa maakunnallisesti arvokkaat kohteet riippumatta siitä, edustavatko ne modernia vai varhaisempaa aikakautta.

¹¹ Kaikista kohteista ajoitustietoa ei ollut saatavilla, joten pienet epätarkkuudet ovat mahdollisia.

3.4 Vaihtelevat sijaintirajaukset ja -painotukset

Ympäristöministeriön ohjeen mukaan maakunnallisten selvitysten tulee kattaa tasalaatuisesti kaikki kaava-alueen kunnat ja kulttuuriympäristön osa-alueet (YM 2011, 26). Pääasiassa tarkastellut selvitykset ovatkin maakunnanlaajuisia, jolloin kaikki maakuntaan inventointihetkellä kuuluvat kunnat kuuluvat myös selvitysalueeseen. Esimerkiksi Pohjois-Karjalan inventointi ei koske Heinävettä, sillä se ei maakuntakaavatyön alkaessa kuulunut maakuntaan. Se kuitenkin sisältyy Etelä-Savossa vuonna 2015 laadittuun selvitykseen. Samoin Keski-Pohjanmaalla Vaala ei ollut liittynyt maakuntaan inventointihetkellä, joten sinne on ilmeisesti toteutettu erillinen inventointi myöhemmin.

Huom. Tässä hankkeessa ei ole ollut mahdollisesti tutkia alueellisia painotuksia kovinkaan tarkasti. Tarkempi sijaintianalyysi vaatisi aluetta koskevaa paikallistuntemusta.

3.4.1 Modernin rakennusperinnön selvitykset

Vaikka tarkastelualueena olisikin koko maakunta, painottuvat selvitykset usein tiheämmin rakennetuille alueille. Esimerkiksi Pohjanmaan selvityksessä pääpainon todetaan olevan kaupunkialueissa ja kuntakeskuksissa. Etelä-Pohjanmaan selvityksessä (s. 6) ”*kohteita inventoitiin niin maaseudun kuin taajamien ja kaupunkikeskusten alueilta, kuitenkin painottuen kaupunki- ja kyläkeskuksiin*”.

Kun selvityksissä keskitytään usein **kuntien keskustoihin tai suurempiin taajamiin**, voi joi-takin syrjemmällä sijaitsevia, oleellisiakin kohteita mahdollisesti jäädä huomioimatta. Kuten luvun 3 alussa on todettu, maakunnallisen tason selvitykset eivät ole totaali-inventointeja vaan kohdejoukkoa joudutaan valikoimaan. Näin ollen katvealueita ja puutteita sijaintitarkasteluihin väistämättä jää.

Verrattuna maakunnallisiin kulttuuriympäristöselvityksiin modernin rakennusperinnön inventoinnit vaikuttavat jättävän **maaseudun modernit kohteet** usein huomiotta. Jälleenrakennuskaudella tai sen jälkeen rakennetut pihapiirit korostuvat useissa maakunnallisissa kulttuuriympäristöselvityksissä, mutta modernin rakennusperinnön inventoinneissa niitä ei käsitellä.

3.4.2 Maakunnalliset kulttuuriympäristöselvitykset

Maakunnallisissa kulttuuriympäristöselvityksissä sijaintivalinnat voivat painottua tietyille alueille. Esimerkiksi Pohjois-Pohjanmaalla (s. 7) painotetaan sitä, ettei maakunnallisesti arvokkaiksi määriteltujen kohteiden lukumäärä jakaudu maakunnan sisällä tasaisesti eikä kaikista kunnista kohteita nimetä yhtä paljon. Selvityksessä kuvataan eri kuntien tilannetta: ”*Aineistossa näkyy selvästi esimerkiksi Oulun kaupungin merkitys vanhana, edustavana ja elinvoimaisena maakunnan pääkaupunkina ja yliopistokaupunkina. Oulussa maakunnallisesti arvokkaita alueita ja kohteita on selvästi enemmän kuin muissa kunnissa. Koillisella taas vanhan rakennusperinteen vähäisyyteen vaikuttavat sota-ajan tuhot, esimerkiksi Kuusamossa selvästi alle puolet tuolloin olemassa olevista rakennuksista säästyivät hävitykseltä.*” Päijät-Hämeen lopuraportissa (s. 5) puolestaan todetaan seuraavasti: ”*Selvityksessä on tarkasteltu kaikkia kaava-alueen kuntia mahdollisimman tasalaatuisesti ja huomioiden kulttuuriympäristön osa-alueet.*”

Keski-Suomessa, jossa toteutettiin modernin inventointi vuosina 2012–2014, kunnat osallistuivat hankkeen rahoitukseen ja myös ohjasivat inventoitavien alueiden valintaa: esimerkiksi Keuruulla inventointia ohjattiin perinteisemmille kyläalueille ja Joutsasta inventoitiin

Rutalahden kylä keskustaajaman sijaan. Inventointien toteutustavat ja rahoituspohjat voivat siis vaikuttaa alueelliseen kattavuuteen. Keski-Suomen inventoinnin kuntakohtaisissa raporteissa fokus kohdentuu kuntakeskuksiin tai muille kuntakohtaisesti määritellyille inventointialueille. Maakunnallinen kattavuus tarkoittaakin käytännössä kokoelmaa kuntien valikoimia taajama-alueita. Toinen silmiinpistävä inventoinnin kohdentumiseen liittyvä asia kuntaraporteissa on modernia varhaisemman, lähinnä kyläkeskusten puisen, rakennuskannan huomattava osuus modernien rakennusten inventoinnin rinnalla. Näiden huomioiden kautta jäävät pohdittamaan sekä kokonaisinventoinnin alueelliseen kattavuuteen liittyvät kysymykset että kuntainventointien todellinen kohdentuminen moderniin rakennusperintöön: jos vanhemmalla rakennuskannalla on näin suuri osuus katsannossa, mitä modernia rakentamista on vastavuoroisesti mahtanut jäädä huomiotta sekä inventointialueilla että niiden liepeillä?

Kuten jo aiemmin todettu, maakunnallisissa kulttuuriympäristöselvityksissä ei usein rajata kohdevalintoja ajallisesti, jolloin modernin rakennusperinnön tarkastelujakson alkuajankohta jää määrittelemättä. Tämä seikka yhdessä maakunnallisen kulttuuriympäristöselvityksen koko rakennuskantaa koskevan fokuksen kanssa voi johtaa siihen, että maakunnallisten selvitysten kohteisiin lukeutuu enemmän maaseutumaista rakennuskantaa verrattuna pelkästään moderniin rakennusperintöön keskittyviin selvityksiin. Esimerkiksi Pohjois-Pohjanmaalla on lukuisten kuntien alueelta tarkasteltu maaseudun 1940–1960-lukujen maaseutupihapiirejä osana selvitystä. Voikin olla, että modernia koskevissa selvityksissä maaseutumaiset pihapiirit jätetään huomiotta, sillä niiden ei koeta edustavan erityisen ”modernia” rakentamista, vaikka ne ajallisesti rajaukseen osuisivatkin. Lähtötietojen epäsymmetrisyys ja maaseutujen katveet varmasti vaikuttavat myös asiaan.

3.4.3 Yhteenveto

Maakunnallisten selvitysten tulisi ympäristöministeriön ohjeen mukaan kattaa tasalaatuisesti kaikki kunnat, mutta käytännössä sekä modernin rakennusperinnön selvitykset että maakunnalliset kulttuuriympäristöselvitykset osoittavat selkeitä alueellisia painotuksia. Vaikka selvitykset ovat pääosin maakunnan laajuisia, kuntarajojen muutokset ja inventointien toteutusajankohta voivat vaikuttaa siihen, mitkä alueet sisältyvät tarkasteluun. Kohdentumiseen vaikuttavat myös resurssit, rahoitus sekä paikallinen ohjaus.

Käytännössä kohteet painottuvat usein tiheämmin rakennetuille alueille. Tähän vaikuttavat sekä rakentamisen määrä että lähtötietojen saatavuus, sillä aiempaa inventointitietoa on yleensä enemmän kaupunkikeskuksista kuin maaseudulta. Esimerkiksi jälleenrakennuskauden maaseutupihapiirit, jotka ovat hyvin edustettuina maakunnallisissa kulttuuriympäristöselvityksissä, jäävät modernin rakennusperinnön inventoinneissa usein sivuun. Taustalla ovat sekä selvitysten selektiivinen luonne että modernin rakennusperinnön käsitteen tulkinallisuus.

Selvityksissä pyritään tarkastelemaan kaikkia kuntia ja valitsemaan jokaisesta vähintään yksi kohde, mutta valintaperusteet eivät aina avaudu raporteissa. Lähtötietojen epätasaisuus, valikoivat inventointikäytännöt ja kuntakohtaiset painotukset vaikuttavat siihen, mitkä alueita päätyy tarkasteluun ja mitkä jäävät selvitysten ulkopuolelle.

3.5 Vaihtelevat kohdetyyppirajaukset ja -painotukset

3.5.1 Modernin rakennusperinnön selvitykset

Selvityksissä käsiteltyjä rakennustyyppisiä taulukoitiin ja vertailtiin keskenään. Seuraavaksi esitelty rakennustyyppilistaus perustuu selvityksissä käsiteltyihin kohdetyyppeihin ja niiden luokitteluihin, eli selvityksiä ei verrattu mihinkään olemassa olevaan listaan, kuten rakennusluokitukseen. Joissakin selvityksissä mainittiin, millaisia kohteita rajattiin selvityksen ulkopuolelle tai millaisiin kohteisiin liittyy lisäselvitystarpeita. Esimerkiksi Etelä-Karjalan selvityksessä (s. 2) kyläkoulut, leirikeskukset, tanssilavat ja kesäteatterit päätettiin jättää arvottamistyön ulkopuolelle. Etelä-Pohjanmaan selvityksessä (s. 7) lisäselvitystarpeina tunnistetaan liikenneympäristöt, 1920–1950-lukujen sähkömuuntamorakennukset, vapaa-ajanasuntoalueet, 1980- ja 1990-luvun rakennuskanta muualla kuin Seinäjoella ja Kauhavalla. Haastattelun mukaan Pohjois-Karjalassa puolestaan inventointiin ei otettu mukaan esimerkiksi 1950-luvun koulurakennuksia tai seuraintaloja ilmeisesti niiden hajanaisen sijainnin ja suuren lukumäärän vuoksi.

Kaikissa tarkastelluissa selvitysraporteissa on käsitelty **asuinalueita** kattaen usein sekä kerrostalo- että pientalovaltaiset alueet. Erityisesti yhtenäisinä säilyneet jälleenrakennuskauden asuinalueet vaikuttavat painottuvan selvityksissä. Lisäksi joissain selvityksissä kiinnitetään erityistä huomiota asuinalueisiin (Pohjois-Savo, Pohjanmaa). Sen sijaan **loma-asumiseen** liittyvää rakentamista käsitellään selvästi harvemmin: teema mainitaan vain Etelä-Pohjanmaan (s. 28) ja Etelä-Savon selvityksissä (s. 8).

Hallintorakentaminen sisältyy useimpiin selvityksiin. Pohjois-Savon, Etelä-Karjalan, Etelä-Savon ja Etelä-Pohjanmaan selvityksessä on tarkasteltu kunnantaloja ja virastotaloja. Esimerkiksi Etelä-Karjalassa mukana olivat Luumäen ja Taipalsaaren kunnantalot, joista jälkimmäinen oli ainoa selvityksessä maakunnallisesti arvokkaaksi arvioitu kohde. Samoin Etelä-Karjalan Parikkalassa ja Rautjärvellä kunnantalo oli toinen arvokkaaksi arvioiduista kohteista kyseisessä kunnassa. Lisäksi selvityksissä on voitu huomioida oikeuslaitokset (Pohjois-Savo ja Etelä-Pohjanmaa) sekä poliisi- ja postilaitokset (Etelä-Pohjanmaa, Etelä-Karjala, Pohjois-Karjala). Pohjanmaan selvityksessä kyseisiä rakennustyyppisiä ei erikseen mainittu, mutta keskustakohteiden rajauksiin voi liittyä hallintorakennuksia. Kunnantalot voivat myös olla uhanalaista, katoavaa rakennuskantaa. Toisaalta ne myös edustavat usein kunnassa ainutlaatuisia, helposti tunnistettavia kohteita, joiden määrä ja keskinäinen vertailtavuus on maakunnallisessa tarkastelussa mahdollista.

Uskonnon harjoittamiseen liittyvää rakentamista on myös käsitelty kattavasti eri selvityksissä. Evankelis-luterilaiset kirkot, seurakuntatalot sekä siunauskappelit lukeutuvat Pohjois-Savon, Pohjois-Karjalan, Etelä-Karjalan, Etelä-Pohjanmaan ja Etelä-Savon selvityksiin. Siunauskappeleita ja seurakuntakoteja käsitellään myös Pohjanmaan selvityksessä, mutta moderneja kirkkoja on selvityksen mukaan rakennettu maakuntaan varsin vähän ja tärkeimmät ovat tulleet huomioiduiksi RKY-rajauksissa (s. 9). Lisäksi Etelä-Pohjanmaan selvityksessä (s. 30) on käsitelty herätysliikkeiden, vapaaseurakuntien ja luterilaisen kirkon ulkopuolisten kirkkokuntien rakennuksia. Ortodoksista rakentamista on käsitelty Pohjois-Karjalan, Etelä-Savon sekä Pohjois-Savon selvityksissä. Muiden uskontokuntien rakentamista ei käsitellä missään selvityksistä, mikä voinee toki selittyä hyvin pienellä määrällä ja painottumisella suurempiin kaupunkeihin.

Terveydenhuollon rakentamista käsitellään useissa selvityksissä erilaisten rakennustyyppien, kuten sairaaloiden, terveys- ja lääkärintalojen, hyvinvointiasemien, synnytyslaitosten ja terveyskeskusten muodossa. Sairaala-alueita on tarkasteltu Pohjois- ja Etelä-Savossa, Pohjois- ja Etelä-Karjalassa sekä Etelä-Pohjanmaalla. Pohjois-Savossa ja Etelä-Karjalassa on tarkasteltu sairaaloita ja terveyskeskuksia. Kattava käsittely terveyskeskuksista, joka on yhtäältä yleinen ja toisaalta katoava rakennustyyppi, puuttuu niin Pohjois-Karjalan, Pohjanmaan, Etelä-Savon kuin Etelä-Pohjanmaankin selvityksistä. Etelä-Karjalassakaan arvokohdetta ei ole nimetty terveyskeskusten joukosta.

Opetukseen ja varhaiskasvatukseen liittyvää rakentamista on tarkasteltu jollain tavalla kaikissa selvityksissä. Kouluja on käsitelty kaikissa selvityksissä, joskin Etelä-Savon taustaselvitysluontoisessa raportissa kohdetta ei ole nimetty. Pohjanmaalla 1950-luvun koulurakennuksia on tarkasteltu verkostomaisen teeman osana. Korkeakouluja on tarkasteltu Pohjois-Savossa, Pohjois-Karjalassa, Etelä-Karjalassa, Pohjanmaalla ja Etelä-Pohjanmaalla. Moderneja päiväkotikohteita ei käsitellä Etelä-Karjalan tai Etelä-Savon selvityksissä, ja niukahkosti yksi kohde mainiten Pohjanmaan ja Etelä-Pohjanmaan selvityksissä¹². Muita oppilaitoksia, kuten opistoja, käsitellään useissa selvityksissä, mm. Etelä-Pohjanmaalla ja Pohjois-Karjalassa.

Kulttuuriin ja kokoontumiseen liittyvää rakentamista on tarkasteltu varsin kattavasti eri maakunnissa. Esimerkiksi kirjastoja käsitellään jokaisessa selvityksessä pois lukien Pohjanmaa. Erilaisia kokoontumisympäristöjä, kuten seurantaloja, työväentaloja ja tanssilavoja, käsitellään myös useimmissa selvityksissä. Kulttuurikeskuksia käsitellään Etelä-Savon, Etelä-Pohjanmaan ja Etelä-Karjalan selvityksissä. Teattereita ei juuri mainita: vain Etelä-Pohjanmaalla teatterirakennukset mainitaan RKY-listauksessa. Elokuvateattereita käsitellään Pohjois-Savon, Etelä-Karjalan ja Pohjois-Karjalan selvityksissä. Kulttuurikeskukset mainitaan Etelä-Savon, Etelä-Karjalan ja Etelä-Pohjanmaan selvityksissä. Museoita käsitellään vain Etelä-Pohjanmaan selvityksessä, muissa raporteissa museoita ei mainita. Museoiden vähäisyys voi tosin selittyä sillä, ettei museotoiminnalle ole juuri rakennettu erillisiä rakennuksia, vaan ne toimivat usein olemassa olevissa rakennuksissa (ks. esim. Rönkkö 2020). Kirjastoja puolestaan on rakennettu runsaasti erityisesti 1980-luvulla, jolloin niitä rakennettiin jokaiseen kuntaan (Vartola 2019). Kirjastojen merkitys hyvinvointiyhteiskunnassa lienee myös laajasti tunnustettu.

Kauppa- ja liikerakentamista käsitellään kaikissa selvityksissä jollain tavalla. Pankkirakentamista tarkastellaan Pohjois-Savon, Etelä-Savon, Etelä-Pohjanmaan, Etelä-Karjalan ja Pohjois-Karjalan selvityksissä. Samoin liike- ja tavarataloja sekä kauppakeskuksia käsitellään useimmissa selvityksissä. Pohjois-Savossa on käsitelty myös katsastuskonttoria, jota ei rakennustyypinä mainita muissa selvityksissä.

Lisäksi selvityksissä käsitellään **liikenteen ympäristöjä**, kuten linja-auto- ja rautatieasemia sekä siltoja. Etelä-Pohjanmaalla käsitellään matkakeskusta ja Pohjois-Karjalassa ja Pohjois-Savossa linja-autoasemia, lentoasemia puolestaan Pohjois-Savon ja Etelä-Karjalan selvityksissä. Useammassa selvityksessä on mainittu myös huoltoasemia (Pohjois-Savo, Etelä-Pohjanmaa, Pohjois-Karjala, Etelä-Savo). Pohjois-Savossa on esitelty myös taksiasemia. Siltoja tarkastellaan Pohjois-Savossa ja Pohjois-Karjalassa, jossa käsitellään myös kanavarakentamista. Etelä-Karjalassa moderneja liikenneympäristöjä ei käsitellä, ja Pohjanmaalla tarkastelu rajautuu yhteen siltaan.

¹² Etelä-Pohjanmaan selvitykseen liittyvillä kohdekorteilla on kuitenkin kaksi päiväkotirakennusta: Haltilan päiväkoti (1977) ja Kissankellon päiväkoti (1991).

Teollisuuden ja tuotannon rakentamisen selvitystasot vaihtelevat. Etelä-Pohjanmaalla on käsitelty sekä pienteollisuuden että suurteollisuuden ympäristöjä sekä alkutuotantoa, kuten myllyjä ja meijereitä, sekä voimalaitoksia. Pohjanmaalla on tunnistettu lisäselvitystarve erityisesti alkutuotantoon ja meijerirakentamiseen liittyen, mutta selvityksessä on käsitelty joitakin teollisuusympäristöjä. Etelä-Karjalassa tehdasrakentamisen tarkastelu rajautuu 1930-luvun ympäristöön, Pohjois-Karjalassa puolestaan on käsitelty voimalaitosrakentamista ja kaivostointia. Myös Pohjois-Savossa käsitellään muutamaa tehdasta, ja Etelä-Savossa puolestaan metsäteollisuutta metsäkämprien ja -yhdyskuntien osalta.

Matkailurakentamiseen liittyen selvityksissä on tarkasteltu hotelleja tai kylpylöitä mm. Pohjois-Savossa, Etelä-Karjalassa, Pohjois-Karjalassa, Etelä-Pohjanmaalla ja Etelä-Savossa. Lisäksi on tunnistettu maakunnallisia erityispiirteitä, kuten Pohjois-Karjalassa uskarelianismi.

Maanpuolustusrakentamiseen liittyviä alueita on käsitelty muissa selvityksissä paitsi Pohjanmaalla. Varuskuntia käsitellään Pohjois-Karjalan, Etelä-Karjalan ja Etelä-Savon selvityksissä, rajavartioasemia kahdessa ensimmäisessä. Lisäksi Pohjois-Savossa ja Etelä-Savossa tarkastellaan lentokeskusta ja hävittäjälentokonehallia. Etelä-Pohjanmaalla käsitellään ilmasotakoulua.

Urheilurakentamista käsitellään myös useimmissa selvityksissä. Urheilukenttiä mahdollisine katsomoineen ja urheiluhalleja käsitellään Pohjois-Savon, Pohjois-Karjalan, Etelä-Karjalan, Etelä-Pohjanmaan sekä Etelä-Savon selvityksissä. Lisäksi selvityksissä on tarkasteltu mm. uimahalleja ja uimaloita, jäähalleja, raviratoja ja pesäpallouareenoita.

Kunnallisteknistä rakentamista on käsitelty vesitornien ja paloasemien osalta Pohjois-Savossa, Pohjois-Karjalassa, Etelä-Karjalassa, Etelä-Pohjanmaalla sekä Etelä-Savossa. Sähkömuuntoasemia on käsitelty Pohjois-Karjalan selvityksessä.

Muista rakennustyypeistä varistorakentamista on käsitelty Pohjois-Savon ja Pohjois-Karjalan selvityksissä, Pohjanmaalla mm. näkötornia sekä majakka- ja luotsisaaria.

Tällä selvittämällä pyrittiin kartoittamaan mahdollisia eri rakennustyyppien katvealueita. Täysin aukotonta rakennustyyppiikohtainen tarkastelu ei ole: rakennukset voivat palvella yhtä tai useampaa käyttötarkoitusta, jolloin tarkkarajainen tarkastelu voi olla harhaanjohtavaa. Lisäksi tässä tarkastelussa ei oteta kantaa rakennusten määriin: on luontevaa, että kirkot ja koulut on mainittu jokaisessa selvityksessä, mutta usein vain suuremmista kaupungeista löytyvä teatterirakennus voi olla huomioitu jo esimerkiksi valtakunnallisesti merkittävänä. Lisäksi esimerkiksi Etelä-Karjalassa Lappeenrannan kaupunginteatteri on purettu ja sijoitettu osaksi kauppakeskusta. Niin sanottu hybridirakentaminen yhdistääkin eri käyttötarkoituksia toisiinsa, jolloin rakennustyyppiikohtainen tarkastelu on myös ontuvaa. Tilastoinnissa myös huomioidaan vain rakennuksen pääkäyttötarkoitus, mikä tekee käyttötarkoituksen mukaisesta tarkastelusta turhan yksioikoista.

Selvityksiä tarkasteltaessa käy selväksi, että joitakin rakennustyyppisiä arvostetaan enemmän kuin toisia. Esimerkiksi terveyskeskuksia ja päiväkoteja lienee runsaasti maakuntien alueilla, mutta ne eivät juuri korostu tai niitä ei edes mainita selvityksissä. Pienempiä ja kenties helposti väheksytympiä rakennustyyppisiä, kuten huoltoasemia, on kuitenkin myös tunnistettu selvityksissä: Pohjois-Karjalassa huoltoasema edustaa 1930- ja 1950-lukua, Etelä-Pohjanmaalla 1960–1970-lukua ja Pohjois-Savossa molemmat selvityksessä mainitut huoltoasemat 1960-lukua. Palvelukeskus Kolinportti Pohjois-Karjalassa on 1990-luvulta. Mikään tietyn vuosikymmenen rakentaminen ei tämän pienen otannan perusteella siis painotu.

Kuva 8. Modernin rakennusperinnön selvityksiin lukeutuvia kohdetyyppisiä ovat esimerkiksi kaupungin- ja kunnantalo, virastotalot, asuin- ja liikerakennukset, liikunnan ympäristöt sekä vesitornit ja sillat. Kuvassa vasemmalla ylhäällä **valtion virastotalo Mikkelissä** (Albin Aaltonen, Mikkelin kaupungin museot), vasemmalla keskellä **Pielishovi Joensuussa** (Valokuvaamo Monifoto, Museovirasto), vasemmalla alhaalla **Lappeenrannan uimahalli** (Aarne A. Mikonsaari, Lappeenrannan museot), keskellä ylhäällä **Joensuun Laulurinne** (Teuvo Kärner, Museovirasto), keskellä alhaalla **Valtimon kunnantalo** (Sanomalehti Ylä-Karjala), oikealla ylhäällä **Lieksan vesitorni** (Matti Kärkkäinen, Pielisen museo) ja oikealla alhaalla **Raipaluodon silta** (Teemu Mökkönen, Museovirasto).

3.5.2 Maakunnalliset kulttuuriympäristöselvitykset

Maakunnallisissa kulttuuriympäristöselvityksissä modernin rakennusperinnön kohteille asetetaan enemmän taustaehtoja kuin modernin erillisissä inventoinneissa. Esimerkiksi Pohjois-Pohjanmaan selvityksessä (s. 3) on huomioitu erityisesti merkittävät ja ”hyvinvointiyhteiskunnan rakentamisen ajan alueet ja kohteet”. Samoin Satakunnan selvityksessä (s. 15) vanhaa inventointia haluttiin täydentää kohteilla, joita olivat mm. ”toisen maailmansodan jälkeen rakennetut koulurakennukset, valtion ja kuntien virastotalot sekä terveydenhuollon ja muun palvelurakentamisen esimerkit”. Taustaehtot ja aihepiirit on koostettu seuraavalla sivulla olevaan kuvaan. Selvityksiin siis haettiin tietynlaisia kohteita tai aihepiirejä.

Maakunnallisten selvitysten tunnistamista kohdetyypeistä laadittiin samanlainen vertailu kuin modernin rakennusperinnön selvityksistä. Seuraava käsittely koskee moderneja rakennustyyppisiä, jotka on eritelty selvityksistä. Vain Keski-Pohjanmaan selvityksessä moderni rakennusperintö oli eroteltu omaksi listakseen – muissa selvityksissä kohdeluetteloihin kuuluu sekä modernia että tätä varhaisempaa rakentamista. Erottelussa modernin aikarajauksena käytettiin vuotta 1940. Lisäksi erikseen listattiin myös 1930-luvun kohteet.

<p>Keski-Pohjanmaa <i>Modernin rakennusperinnön kohteiksi määriteltiin kyselyssä pääasiassa sotien jälkeinen rakennettu ympäristö. Kohteet voivat liittyä esim. seuraaviin aihepiireihin (s. 5):</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Kehittyvä kaupunkisuunnittelu, kaavoitus, • uudet asuinalueet • Koulurakentaminen, päiväkodit • Kulttuuritilat ja liikuntaympäristöt • Terveydenhuoltorakentaminen: sairaalat, terveyskeskukset, hoitolaitokset, kuntoutuskeskukset • Valtion ja kuntien virastotalot • Seurakuntien rakennusperintö, kuten seurakunta- ja leirikeskukset, modernit kirkot ja kappelit • Kaupalliset keskukset, tavaratalot, liikekeskukset • Puistot, puutarhat ja urheilukentät, tanssilavat ja huvila-alueet ym. vapaa-ajan ympäristöt • Yhdyskuntahuoltoon liittyviä rakennukset, kuten vesitornit ja -laitokset, sähkömuuntajat yms. 	<p>Kanta-Häme <i>Käsitelty seuraavia teemoja:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Asuminen • Hallinto ja puolustus • Kartanokulttuuri • Kirkollishistoria • Liikenne • Liiketoiminta • Matkailu ja vapaa-aika • Seuraintalot • Sivistyshistoria • Sosiaali- ja terveydenhuolto • Talonpoikaiskulttuuri • Teollisuus 	<p>Satakunta <i>Kokonaisuuksia, joista haluttiin löytää maakunnallisesti merkittävät (s. 31):</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Kunnantalot ja valtion virastotalot • Seurakuntien moderni rakennusperintö • 1940-luvun jälkeen rakennetut koulut • Yhtenäiset asuinalueet • Yhdyskuntahuoltoon liittyvät rakennukset • Liikerakennukset • Sairaalat ja terveyskeskukset • Kulttuuri- ja liikuntaympäristöt • Puistot, puutarhat, hautausmaat 	<p>Kainuu <i>Maakunnallisesti arvokkaiden kohteiden luettelo on rakennettu siten, että tietty valittu kohde edustaa maakunnan erityispiirteiden, elinolojen, historian ja kulttuurimaiseman osalta tiettyä ryhmää. Ryhmät ovat (s. 16):</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Asuminen • Hallinto rajamaakunnassa*) • Kauppa • Kirkollishistoria • Liikenne • Matkailu ja vapaa-aika • Metsätalous • Seuraintalot • Sivistyshistoria • Talonpoikaisrakentaminen • Teollisuus • Terveydenhuolto
---	--	---	---

Kuva 9. Maakunnallisista kulttuuriympäristöselvityksistä ja niissä tarkastelluista kohteista tai aihepiireistä laadittu kooste.

Asuinrakentamisen osalta jälleenrakennuskauden rintamamiestaloalueita käsitellään kaikissa selvityksissä. Asuntomessualueita esitellään Keski-Suomessa, Keski-Pohjanmaalla ja Pohjois-Pohjanmaalla. Lähiörakentamisesta sen sijaan annetaan vähemmän esimerkkejä, ja esimerkiksi Keski-Pohjanmaan selvityksessä lähiöistä ei ole mainintoja. Keski-Suomessa 1970- ja 1980-lukuhjen lähiörakentamisesta on kaksi esimerkkiä, samoin Päijät-Hämeen yleis-tekstissä mainitaan eri vuosikymmenten lähiörakentamisen esimerkkejä. Pohjois-Pohjanmaalla on käsitelty poikkeuksellisen kattavasti 1940–1960-luvun maaseudun pihapiirejä lukuisista kunnista. Asuinrakentamisen vuosikymmenkohtaista edustavuutta on vaikeaa arvioida, sillä kohteiden ajoitustietoja ei välttämättä ole ilmoitettu tai alueet ovat eri vuosikymmeninä rakentuneita. 2000-luvun asuinalueita vaikuttaa olevan joukossa vähemmän, kuitenkin yhtenä esimerkkinä Silikallion alue Raumalla Satakunnassa.

Loma-asuinrakentamista käsitellään pintapuolisesti. Kainuussa kohteita on kuitenkin useita, ja samoin Pohjois-Pohjanmaalla käsitellään kesäasumista useamman kunnan alueelta. Lisäksi yksittäisinä rakennuksina mainitaan mm. viikonloppumajat (Keski-Pohjanmaa) ja huvilat (Keski-Pohjanmaa ja Satakunta). Päijät-Hämeen yleis-tekstissä (s. 4) todetaan: *”Asikkala, Hartola, Heinola, Padasjoki ja Sysmä ovat vilkkaita kesäpaikkakuntia. Heinolaa lukuun ottamatta näissä kunnissa on vapaa-ajan asuntoja enemmän kuin vakituksia. Päijäthämäläisillä vapaa-ajan asunnoilla vietetään pidempiä aikoja kuin muissa maakunnissa.”* Loppuraportissa todetaan (s. 32), että ranta-asutusta oli tarkoitus inventoida vesiteitse, mutta se ei lopulta toteutunut. Loppuraportissa mainitaankin (s. 17): *”Rantarakentaminen, vapaa-ajanasuminen ja huvilat ilmiönä ovat merkittävässä roolissa runsasvesistöisessä maakunnassa. Teema oli alun perin tavoitteena ottaa mukaan yhtenä kokonaisuutena, mutta koko maakunnan huvila-asutuksen selvittäminen oli ajallisesti mahdotonta.”*

Hallintorakentamisen moderneja kohteita sisältyy kaikkiin tarkasteltuihin selvityksiin. Kaikki selvitykset – Kainuu, Keski-Suomi, Keski-Pohjanmaa, Kanta-Häme, Pohjois-Pohjanmaa, Päijät-Häme sekä Satakunta – käsittelevät kunnan- ja kaupungintaloja. Kyseiset kohteet

edustavat monipuolisesti 1950–1990-lukujen rakentamista. Virastotaloja käsitellään Keski-Suomessa, Keski-Pohjanmaalla, Kanta-Hämeessä, Pohjois-Pohjanmaalla, Päijät-Hämeessä ja Satakunnassa, poliisitaloja puolestaan Kainuussa, Keski-Suomessa, Kanta-Hämeessä, Pohjois-Pohjanmaalla sekä Päijät-Hämeessä. Postitaloja käsitellään Pohjois-Pohjanmaalla, Kanta-Hämeessä sekä Keski-Suomessa. Lisäksi entistä oikeustaltoa ja vankilaa käsitellään Keski-Suomessa, arkistorakennuksia puolestaan Kanta-Hämeessä ja Pohjois-Pohjanmaalla.

Uskonnonharjoittamiseen liittyvää rakentamista käsitellään myös kattavasti eri maakunnissa. Kirkkoja käsitellään kaikissa selvityksissä, samoin kappaleita. Lisäksi seurakuntataloja käsitellään kaikissa paitsi Kainuun selvityksessä. Pappiloita sekä rukoushuoneita käsitellään myös useimmissa selvityksissä. Kirkkojen käsittely vaikuttaa painottuvan 1930–1960-luvuille (mm. Kanta-Häme, Keski-Pohjanmaa ja Kainuu), mutta Pohjois-Pohjanmaalla edustettuna ovat myös kirkot 1970-, 1980-, 1990- ja 2000-luvuilta. Samoin Keski-Suomessa on nimetty 2000-luvun kirkkokohde. Ortodoksikohteita käsitellään Kainuun, Keski-Suomen, Kanta-Hämeen, Pohjois-Pohjanmaan ja Päijät-Hämeen selvityksissä. Baptisti- ja helluntaiseurakuntien rakentamista käsitellään Keski-Pohjanmaan selvityksessä ja lestadiolaista rukoushuonetta Kanta-Hämeen selvityksessä.

Terveystieteiden rakentamista käsitellään samoin kaikissa selvityksissä. Sairaaloita mainitaan kaikissa selvityksissä, samoin terveys- tai lääkäritalo on mainittu useimmissa selvityksissä. Terveyskeskuksia käsitellään Satakunnan, Pohjois-Pohjanmaan, Keski-Pohjanmaan ja Keski-Suomen selvityksissä. Lisäksi erilaisia asumisyksiköjä, kuten vanhainkoteja, käsitellään useimmissa selvityksissä, kuten Keski-Suomen, Keski-Pohjanmaan, Kanta-Hämeen, Pohjois-Pohjanmaan, Päijät-Hämeen ja Satakunnan selvityksissä.

Opetus- ja varhaiskasvatukseen liittyvää rakentamista käsitellään myös kattavasti. Koulurakentamisen edustajia sisältyy jokaiseen selvitykseen. Vuosikymmenkohtaisessa edustavuudessa on kuitenkin eroja, ja 1970-luvun aliedustus näkyy useissa selvityksissä: vain Kanta-Hämeen ja Päijät-Hämeen selvityksessä on käsitelty 1970-luvun koulurakentamista (huom. kaikista ei täyttä varmuutta ajoitustiedoissa). Eri vuosikymmeniä käsitelläänkin Kanta-Hämeen selvityksessä tasaisesti. Erityisen runsaasti koulukohteita sisältyy Pohjois-Pohjanmaan selvitykseen (yli 50 kpl). Myös päiväkotia käsitellään kattavasti vähintään muutama kohde nimeten kaikissa muissa paitsi Kainuun ja Päijät-Hämeen selvityksissä. Lisäksi selvityksissä nimitetään runsaasti erilaisia oppilaitoksia, kuten maa- ja metsätaloustieteiden oppilaitoksia (mm. Kanta-Häme, Pohjois-Pohjanmaa) tai kauppaoppilaitoksia (mm. Satakunta, Pohjois-Pohjanmaa) ja ammattikouluja (mm. Keski-Suomi).

Kulttuuri- ja kokoontumisrakentamiseen liittyen kirjastoja käsitellään kaikissa selvityksissä, ja käsittelyssä näkyy erityisesti 1980-luvun kirjastorakentaminen. Lisäksi tanssilavoja sekä 1940- ja 1950-lukujen seurain- tai työväentaloja käsitellään useissa selvityksissä. Teatterirakennusten käsittely on vaihtelevaa: modernista teatterirakennuksesta on maininta vain Pohjois-Pohjanmaan ja Päijät-Hämeen selvityksissä. Elokuvateattereita sen sijaan on listattu muutamiin selvityksiin (Satakunta, Keski-Pohjanmaa, Keski-Suomi). Museoista on maininnat Keski-Suomen, Kanta-Hämeen, Pohjois-Pohjanmaan ja Satakunnan selvityksissä. Lisäksi on mainittu muun muassa kulttuuritalo ja -keskus (Keski-Suomi, Päijät-Häme), musiikkikeskus (Pohjois-Pohjanmaa), kansantaiteenkeskus (Keski-Pohjanmaa) sekä erilaiset hybridirakennukset, kuten kirjaston yhdistäminen kuntotaloon tai lastentaloon, (Keski-Suomi) sekä urheilutalo ja kulttuuritalo (Pohjois-Pohjanmaa).

Liike- ja elinkeinoelämän rakentamista käsitellään kaikissa selvityksissä. Liike- ja toimistorakennuksia, joihin usein liittyy myös asumista, mainitaan useimmista suurista kaupungeista

kaikissa selvityksissä. Pankkeja käsitellään Keski-Suomen, Keski-Pohjanmaan, Kanta-Hämeen, Pohjois-Pohjanmaan, Päijät-Hämeen ja Satakunnan selvityksissä. Kauppa-, ostos- ja liikekeskuksia tai tavarataloja esitellään samoin edellä mainituissa selvityksissä. Osuuskaupparakentamista käsitellään mm. Keski-Pohjanmaan ja Pohjois-Pohjanmaan selvityksissä.

Liikenne- ja rakentamista käsitellään vaihtelevasti. Siltoja ja huoltoasemia esiintyy Kainuun, Keski-Suomen, Keski-Pohjanmaan ja Pohjois-Pohjanmaan selvityksissä. Linja-autoasemia käsitellään Keski-Suomessa (matkakeskus), Kanta-Hämeessä ja Satakunnassa. Rautatieasemia käsitellään vain Keski-Suomessa. Majakat mainitaan Satakunnan ja Pohjois-Pohjanmaan selvityksissä.

Teollisuus- ja tuotantorakentamista käsitellään useimmissa selvityksissä. Tehdasalueita ja tehdasyhdyskuntia käsitellään Keski-Suomen, Keski-Pohjanmaan, Kanta-Hämeen, Päijät-Hämeen ja Pohjois-Pohjanmaan selvityksissä. Voimalaitosrakentamista puolestaan käsitellään Keski-Pohjanmaan, Päijät-Hämeen ja Pohjois-Pohjanmaan selvityksissä. Modernia meijerirakentamista käsitellään Kainuun, Keski-Suomen, Keski-Pohjanmaan, Kanta-Hämeen ja Päijät-Hämeen selvityksissä, myllyjä puolestaan Pohjois-Pohjanmaan, Päijät-Hämeen, Keski-Pohjanmaan ja Keski-Suomen selvityksissä. Metsäkämppiä esiintyy Pohjois-Pohjanmaan, Kanta-Hämeen, Kainuun ja Keski-Suomen selvityksissä. Monipuolisimmin teollisuus- ja tuotantorakentamista on käsitelty Pohjois-Pohjanmaalla, jossa on esitelty erilaisten tehtaiden lisäksi myös varikkoja, pajoja, kasvihuoneita ja viljavarastoja. Kanta-Hämeen kohteet vaikuttavat painottuvan 1970-luvua edeltävälle ajalle, ja Satakunnan selvityksessä kohteet ovat ilmeisesti valmistuneet ennen vuotta 1940.

Matkailurakentamista käsitellään esimerkiksi hotellien osalta (Kainuu, Keski-Suomi, Keski-Pohjanmaa, Pohjois-Pohjanmaa ja Satakunta). Lisäksi Keski-Suomen selvitykseen lukeutuu kylpyläkohde, ja useissa selvityksissä näkyy erilaiset matkailupalvelukeskukset (Kainuu), majoitusrakennukset (Keski-Pohjanmaa), täysihoitolat (Kanta-Häme) ja leirintäalueet (Pohjois-Pohjanmaa).

Maanpuolustusrakentamista käsitellään kasarmi- tai varuskunta-alueiden osalta kaikissa muissa paitsi Keski-Pohjanmaan selvityksissä. Käsitely on varsin niukkaa, usein mainitaan vain yksi kohde. Lisäksi Pohjois-Pohjanmaan selvitykseen lukeutuvat rajavartioasema sekä kenttärata. Päijät-Hämeen selvityksessä mainitaan sotahistoriallisesti merkittävä lentokenttä.

Liikuntarakentamista käsitellään myös eri selvityksissä. Kohdejoukkoon lukeutuu uimahalleja (Satakunta, Kanta-Häme, Keski-Pohjanmaa, Keski-Suomi ja Päijät-Häme) ja urheiluhalleja ja -taloja (Keski-Suomi, Keski-Pohjanmaa, Pohjois-Pohjanmaa, Satakunta) sekä jäähalleja (Keski-Pohjanmaa). Urheilukenttiä katsomoinen on käsitelty Satakunnan, Pohjois-Pohjanmaan, Keski-Pohjanmaan, Keski-Suomen, Päijät-Hämeen ja Kainuun selvityksissä. Lisäksi käsitellään mäkihyppymäkiä ja laskettelurinteitä (Keski-Suomi ja Päijät-Häme), moottorirataa (Kanta-Häme) sekä ravirataa (Keski-Pohjanmaa).

Kunnallisteknistä rakentamista käsitellään paloasemia kaikissa muissa selvityksissä paitsi Keski-Pohjanmaalla ja Päijät-Hämeessä. Vesitorneja puolestaan käsitellään kaikissa paitsi Keski-Suomen, Päijät-Hämeen ja Kainuun selvityksissä. Sähkömuuntamoita käsitellään Keski-Suomen, Keski-Pohjanmaan ja Pohjois-Pohjanmaan selvityksissä.

Muina kohdetyypeinä esimerkiksi erilaisia torneja käsitellään esimerkiksi Kanta-Hämeessä, Kainuussa (näkötorni) ja Keski-Pohjanmaalla (merivartiotorni). Siirtolapuutarhoja käsitellään Kainuun ja Satakunnan selvityksissä. Pohjois-Pohjanmaalla puolestaan on huomioitu erilaisia patsaita ja muistomerkkejä. Päijät-Hämeen selvityksessä huomioidaan myös julkinen taide.

3.5.3 Yhteenveto

Modernin rakennusperinnön selvityksissä ja maakunnallisissa kulttuuriympäristöselvityksissä tarkastellaan laajasti eri rakennustyyppisiä, mutta painotukset vaihtelevat merkittävästi alueittain. Modernin rakennusperinnön selvitykset keskittyvät nimenomaan modernin aikakauden rakennuskantaan ja täydentävät aiempien inventointien puutteita. Niissä tarkastellaan valikoidusti modernia edustavia rakennustyyppisiä, ja osa arkipäiväisistä tai hajanaisista kohteista jää helposti katveeseen. Maakunnalliset kulttuuriympäristöselvitykset taas tarkastelevat koko maakunnan rakennuskantaa ilman tiukkaa aikarajausta, jolloin moderni rakennusperintö on vain yksi osa laajempaa kokonaisuutta. Näissä selvityksissä modernia rakennusperintöä tarkastellaan tiettyjen toimintojen tai rakennustyyppien kautta etsien kohde-esimerkkejä muun muassa hallinnon, kirkollisen ja vapaa-ajan rakentamisen osa-alueilta. Kuitenkin otanta voi jossain määrin olla jopa modernin erillisselvitykseen nähden laajempi, esimerkiksi maaseudun moderni rakentaminen tulee huomioitua maakunnallisissa kulttuuriympäristöselvityksissä kattavammin.

Asuinrakentaminen – erityisesti jälleenrakennuskauden rintamamiestalot ja yhtenäiset asuinalueet – huomioidaan selvityksissä. Suurin osa rakentamisesta on asumista, jolloin jatkokatkeluissa tulisi huomioida asumisen erilaiset rakennustyyppit, alueet ja muut kategoriat.

Useimmissa selvityksissä käsitellään myös hallinto-, opetus- ja terveydenhuollon rakennuksia, mutta tietyt yleiset rakennustyyppit, kuten terveyskeskukset ja päiväkodit, jäävät ajoittain kokonaan nimeämättä. Kulttuurirakennuksista erityisesti kirjastot käsitellään kattavasti selvityksissä, mutta muiden kulttuuri- ja kokoontumisrakennusten sekä liikuntarakentamisen käsittely vaihtelevat.

Katveeseen jäävät erityisesti lomarakentaminen oletettavasti hajanaisen sijainnin ja heikon tietovarannon vuoksi. Lähiörakentamista käsitellään vaihtelevalla tarkkuudella eri selvityksissä, ja 2000-luvun asuinalueita ei juurikaan nimetä. Samoin teollisuuden sekä infrastruktuurin rakennukset ja rakenteet käsitellään vaihtelevalla tarkkuudella eri selvityksissä.

Katveeseen jäävät myös suuren mittakaavan ympäristöt, kuten tuoreemmat teollisuusympäristöt ja tuotantolaitokset sekä kaupan suuryksiköt, joiden arvoja ei ainakaan vielä ole tunnistettu. Sekä hyvin suuret että pienet rakennustyyppit voivat myös maakuntatasoisessa selvityksessä jäädä huomioimatta. Toisaalta pienimuotoiset rakennelmat, kuten tanssilavat, voivat joko sisältyä teemallisiin kokonaisuuksiin tai rajautua tarkastelun ulkopuolelle.

Tässä tarkastelussa on pyritty arvioimaan, millaisia katvealueita yleisesti muodostuu. Katveja ja rakennustyyppipainotusten tunnistamista tulisi aina tarkastella aluekohtaisesti, koska 1900-luvun jälkipuolen rakennusperintö painottuu eri alueilla eri tavoin.

Tarkastelu osoittaa, että eri rakennustyyppien arvostus ja näkyvyys selvityksissä vaihtelevat huomattavasti, eivätkä kohdevalinnat aina heijasta rakennusten määrällistä yleisyyttä. Lisäksi hybridikäyttö ja päällekkäiset käyttötarkoitukset tekevät rakennustyyppikohtaisesta vertailusta haastavaa. Tässä tarkastelussa ei myöskään toteutettu määrällistä analyysiä, joten tuloksia ei voi suhteuttaa rakennuskannan volyymiin.

3.6 Aluemaisten kohteiden painottaminen pistemäisten sijaan

3.6.1 Modernin rakennusperinnön selvitykset

Muutamissa maakunnallisissa selvityksissä on painotettu pistemäisten kohteiden sijaan laajempia kokonaisuuksia. Esimerkiksi Etelä-Karjalassa (s. 2) ”*[y]ksittäisinä kohteina esittämisen sijaan maakunnallisesti arvokkaita modernin rakennetun kulttuuriympäristön kohteita on pyritty nostamaan esiin aluekokonaisuuksina sekä yhdistämään osaksi olemassa olevia maakunnallisesti arvokkaita rakennettuja kulttuuriympäristöjä*”. Samoin Pohjanmaan selvityksessä (s. 11) todetaan seuraavasti: ”*Maakuntakaavatasolla ei ole tarkoituksenmukaista kerätä yksityiskohtaista tietoa, joten selvityksessä on keskitytty rakennusryhmiin tai aluekokonaisuuksiin. Yksittäisistä rakennuksista on otettu mukaan vain poikkeuksellisen arvokkaat ja harvinaiset kohteet.*”

Pohjanmaalta (s. 14) on kuitenkin tunnistettu myös ns. verkostomaisia kohteita, joissa erityisen rakennustyyppien edustajia, jotka ”*[y]ksittäin -- eivät aina olisi maakunnallisesti merkittäviä, mutta rakennustyyppinsä edustajina ne kertovat merkittävästä maakunnallisesta tai valtakunnallisesta ilmiöstä.*” Nämä verkostomaiset kohteet ovat tanssipaviljongit, kivikoulut maaseudulla, mallirakentaminen, kävelykeskustat, nuorisoseurantat, siunauskappelit ja seurakuntakodit. Samoin Pohjois-Savossa (s. 2) maakunnallisesti arvokkaiksi modernin rakennetun kulttuuriympäristön kohteiksi on pyritty nostamaan esiin aluekokonaisuuksina, ei vain yksittäisinä kohteina: ”*Usein alueen ansiokas asemakaava ja sen yhtenäisenä säilynyt toteutus antavat rakennetulle ympäristölle lisäarvoa.*” Etelä-Pohjanmaalla (s. 8) kohteet jakautuivat alue- ja pistekohteisiin.

Useimpien selvitysten nimissä esiintyy termi *rakennettu kulttuuriympäristö* (Etelä-Karjala, Etelä-Pohjanmaa, Pohjanmaa, Pohjois-Savo). Sen sijaan Pohjois-Karjalan ja Etelä-Savon selvitykset on nimetty ”*Moderni arkkitehtuuri Etelä-Savossa*” ja ”*Arkkitehtuurin moderneja piirteitä Pohjois-Karjalassa*”. Pohjois-Karjalassa haastattelun perusteella kohteiksi valikoitui pikemminkin yksittäisiä kohteita laajojen ympäristöjen sijaan. *Kulttuuriympäristö*-käsitettä käyttävissä selvityksissä aluemainen taso pistemäisten sijaan vaikuttaakin yleisemmältä.

3.6.2 Maakunnalliset kulttuuriympäristöselvitykset

Maakuntakaavoissa ja näin ollen niiden taustaselvityksissä tyypillistä on, että kohteita osoitetaan pikemminkin alueina yksittäisten kohteiden sijaan. Esimerkiksi Satakunnassa (s. 20) ei ole osoitettu yksittäisiä arvokohteita vaan useammasta kohteesta muodostuvia arvoalueita, sillä se ”*sopii paremmin maakuntakaavan mittakaavaan*”. Joidenkin yksittäiskohteiden, kuten Porin BePOP:n, ympärille on kuitenkin voitu muodostaa oma alueensa. Toisaalta esimerkiksi Keski-Pohjanmaalla (s. 33) ”*[e]hdotuksista modernin rakennusperinnön kohteiksi on kartoitettu sekä yksittäisiä kohteita että aluekokonaisuuksia. Osa yksittäisistä kohteista sijoittuu aluekokonaisuuksien sisään.*”

Päijät-Hämeen loppuraportissa (s. 16) todetaan: ”*Alueita on käsitelty laajana monia merkityksiä sisältävänä kulttuuriympäristökokonaisuutena. Kohteen tai alueen laajuus vaihtelee yksittäisestä pihapiiristä useiden kylien muodostamaan kokonaisuuteen. -- Yksittäisiä rakennuksia tai kohteita ei arvoitettu.*”

Satakunnan selvitykseen on myös kirjattu (s. 8): ”*Maakunnallisessa inventoinnissa aluerajaukset ovat suurpiirteisiä eivätkä perustu kiinteistörajoihin. Kaikki aluerajauksen sisällä olevat yksittäiset rakennukset eivät välttämättä ole maakunnallisesti merkittäviä. Kuvaustekstissä*

nostetaan esimerkinomaisesti esiin joitain alueen ominaispiirteiden kannalta merkittäviä yksittäisiä kohteita. Tätä ei kuitenkaan tule tulkita niin, että vain tekstissä mainitut kohteet olisivat arvokkaita. Rajaukset tarkentuvat kiinteistötasolle kuntien teettämässä yleiskaava- ja asema-kaavainventoinneissa, joissa määritellään myös mahdolliset suojelutarpeet.”

Pohjois-Pohjanmaalla (s. 7–8) kuvataan sitä, kuinka aluekokonaisuuksien arvottamisessa on kiinnitetty huomiota paitsi yksittäisten kohteiden arvoihin myös niiden yhdessä muodostamaan kokonaisuuteen: *”Kokonaisuuden arvo voi olla myös suurempi kuin osiensa summa, eli itsessään paikallisesti arvokkaat kohteet voivat muodostaa yhdessä maakunnallisesti arvokkaan kokonaisuuden. Useissa maakunnallisesti arvokkaissa alueissa on mukana maakunnallisesti arvokkaiden kohteiden lisäksi paikallisesti arvokkaita kohteita, jotka ovat osa kokonaisuutta ja tukevat kokonaisuuden arvoa.”* Esimerkiksi Kärsämäellä sijaitseva Miilurannan asutustilakylä on maakunnallisesti arvokas alue, jonka sisältämät yksittäiset kohteet ovat paikallisesti arvokkaita tai niiden arvoja ei ole erikseen määritelty (Pohjois-Pohjanmaan rakennettu kulttuuriympäristö 2015, Kärsämäki).

3.6.3 Yhteenveto

Maakuntatasoisissa selvityksissä painottuu aluemainen tarkastelu: yksittäisiä rakennuksia toki nimetään, mutta arvottaminen perustuu useimmiten niiden muodostamiin kokonaisuuksiin. Laajojen aluekokonaisuuksien katsotaan kuvaavan paremmin maakuntakaavan mittakaavaa ja rakennetun ympäristön historiallisia kerrostumia kuin yksittäiset pistemäiset kohteet.

Modernin rakennusperinnön näkökulmasta myös rakentamattomilla alueilla, kuten pihapiireillä, katu- ja viheralueilla sekä rakennusten välisillä tiloilla, on usein olennainen merkitys, mutta niiden arvo ei aina välity rakennussuojelun välineissä, jotka keskittyvät tyypillisesti rakennuksiin eivätkä ympäristön kokonaisrakenteeseen.

Useissa moderneihin rakennusperintöihin liittyvissä selvityksissä pistemäisten kohteiden sijaan painotetaan yhä useammin laajempia aluekokonaisuuksia. Tämä korostuu erityisesti niissä selvityksissä, jotka käyttävät nimessään termiä *rakennettu kulttuuriympäristö*, kuten Etelä-Karjalassa, Pohjanmaalla ja Pohjois-Savossa. Aluemuotoista tarkastelua perustellaan maakuntakaavatasolla sillä, ettei yksityiskohtaisten, yksittäisten rakennusten inventoiminen ole tarkoituksenmukaista, ja että yhtenäisen asemakaavan, maisemarakenteen tai kokonaisuuden muodostama ympäristöarvo voi ylittää yksittäisten kohteiden merkityksen. Pistemäisiä kohteita nostetaan esiin lähinnä silloin, kun ne ovat poikkeuksellisen arvokkaita tai harvinaisia.

3.7 Yksityis- ja julkisomisteisten kohteiden painotukset

3.7.1 Modernin rakennusperinnön selvitykset

Modernin rakennusperinnön selvityksiin lukeutuu kohdetyyppien perusteella pääteltynä sekä yksityis- että julkisomisteisiä kohteita. Yksityiskohteet kuitenkin painottuvat aluemaisina kohteina, kuten rintamamiestaloalueina tai kerrostalojen muodostamina kokonaisuuksina. Sen tarkempaa analyysiä omistussuhteista ei aineiston perusteella ole mahdollista tehdä.

Esimerkiksi Pohjois-Karjalan maakuntakaavan selostuksessa (s. 31) todetaan seuraavasti: *”Mukana on myös yksityisomistuksessa olevia kohteita, joista merkittävä osa on omistajien itsensä inventointiin ilmoittamia.”* Etelä-Karjalassa yksittäisiä kohteita lukeutuu myös mukaan, mutta haastattelun perusteella julkisomisteiset kohteet voivat silti painottua enemmän.

Maakuntakaavoihin liittyvissä selvityksissä niin yksityisissä kuin kunnan omistamissakin kohteissa kartetaan kohteiden tapauksessa usein kartetaan maakuntakaavamerkinnän antamista. Eräässä haastattelussa kerrotaan, kuinka yksi kunnista kielsi omistamiensa kohteiden merkitsemisen maakuntakaavaan. Myös toisessa haastattelussa kävi ilmi, että selvityshankkeissa ajatellaan rakennusten omistajien pelkäävän arvostatusta ja sen tarkoittavan sitä, ettei rakennukselle saa tehdä mitään.

3.7.2 Maakunnalliset kulttuuriympäristöselvitykset

Samoin kuin modernin rakennusperinnön selvityksissä myös maakunnallisissa kulttuuriympäristöselvityksissä asuinrakennukset esitetään aluemaisina kohteina. Toisaalta esimerkiksi Pohjois-Pohjanmaalla käsiteltiin myös yksittäisiä pientaloja, jotka löydettiin tutkimuskirjallisuudesta ja *Arkkitehti*-lehdestä. Keski-Suomessa haastattelun mukaan puolestaan modernin rakennusperinnön inventoinnissa painottuivat julkiset rakennuskohteet ja aluekohteet, eikä yksityiskoteja juurikaan inventoitu.

3.7.3 Yhteenveto

Modernin rakennusperinnön selvityksissä tarkasteluun sisältyy sekä yksityis- että julkisomisteisiä kohteita, mutta omistussuhteita ei yleensä eritellä systemaattisesti. Yksityisomisteiset rakennukset näkyvät useimmiten aluemaisina kokonaisuuksina, kuten rintamamiestaloalueina ja kerrostalokortteleina, jolloin yksittäisiä omistajia ei tuoda esiin. Joissakin maakunnissa, kuten Pohjois-Karjalassa, osa yksityiskohteista on noussut esiin omistajien omien ilmoitusten kautta, mutta haastattelut osoittavat samalla, että julkisomisteiset rakennukset voivat painottua valinnoissa.

Omistussuhteet voivat myös muodostaa selvityksille rajoitteita: sekä yksityiset omistajat että kunnat saattavat suhtautua varauksella maakunnalliseen arvostatukseen peläten niiden rajoittavan tulevaa käyttöä tai muutoksia.

Maakunnallisissa kulttuuriympäristöselvityksissä omistussuhteiden vaikutus näkyy samankaltaisesti. Asuinrakennukset käsitellään yleensä aluemaisina kokonaisuuksina, mutta joissakin maakunnissa mukaan valitaan myös yksittäisiä pientaloja, jos niiden arvo on tunnistettu esimerkiksi tutkimuskirjallisuuden kautta. Kunnat voivat kuitenkin vaikuttaa kohdevalintoihin aktiivisesti, ja joissakin tapauksissa ne ovat kieltäytyneet merkitsemästä omistamiaan rakennuksia maakuntakaavaan.

4 Modernin rakennusperinnön inventoimisen ja arvottamisen haasteet

4.1 ”Modernin” määrittelemisen haasteet

4.1.1 Modernin rakennusperinnön selvitykset

Useissa selvityksissä tuodaan esiin modernin käsitteen määrittelemisen haaste. Pohjois-Karjalan selvityksessä (s. 8) modernismin voitaneen katsoa alkaneeksi arkkitehtuurissa uusien rakennustekniikoiden myötä jo teollisen vallankumouksen aikaan (1820–1870). Pohjanmaan selvityksessä (s. 4) esimerkiksi pohditaan seuraavasti: *”Modernin rakennusperinnön inventoinnin yhteydessä on esitettävä kysymys, mitä on moderni rakentaminen. Sinänsä jo sanan ”moderni” käyttäminen terminä on epäselvä; kaikkea modernia rakentamista ei voida luokitella samaan lokeroon. Modernin määrittely on tehtävä sekä ajallisesti että rakennustavan mukaan. Ajallisesti ratkaiseva rajapyykki on jälleenrakennuskausi, josta alkaen käytännössä kaikki rakentaminen on ollut modernia joko muotokieleltään, suunnitteluperiaatteiltaan tai rakennustekniikaltaan. Tämä jo 70 vuotta kestänyt kausi sisältää monta toisistaan poikkeavaa vaihetta. Useat modernin arkkitehtuurin kohteet ajoittuvat jo 1900-luvun alkuvuosikymmenille. Varhaiset merkkiteokset on yleensä jo huomioitu, mutta pienemmät paikallistason kohteet ovat usein jääneet arvottamatta.”*

Inventoinneissa on vaihtelevan laajuisia taustoitussosioita: syvällisesti ilmiöitä käsitellään esim. Pohjois-Karjalan, Etelä-Pohjanmaan ja Pohjanmaan selvityksissä, kun taas Etelä-Karjalan ja Pohjois-Savon selvityksissä taustoitussosio on tiivis. Selvityksissä määritellään modernia rakentamista usein vuosikymmenkohtaisesti, esimerkiksi 1960-luvun rationalismin tai 1980-luvun postmodernismin kaltaisilla kategorioilla. Kohteita voidaan esitellä kuntakohtaisesti (esim. Etelä-Karjala), mutta useimmiten käsittely perustuu erilaisiin rakennustyyppeihin tai toimintoihin, kuten kunnalliseen, uskonnolliseen tai teolliseen rakentamiseen (esim. Etelä-Pohjanmaa, Pohjois-Karjala, Pohjois-Savo).

Selvitysten lähdeviittauskäytänteet vaihtelevat pedantista (esim. Etelä-Pohjanmaa) siihen, ettei lähdeviitteitä ole merkitty tekstiin lainkaan (esim. Pohjanmaa, Etelä-Karjala). Etenkin ilman lähdeviittauksia modernin määritelmä ja sen kattamat ilmiöt vaikuttavat muodostuvan yleistotuiksi, joita ei tarvitse perustella. Onko mahdollista, että vuosikymmenten ilmiöt tyypistyvät ja pelkistyvät liian yksioikoisiksi yhteenvedoiksi, joiden kautta rakentamista hahmotetaan?

Modernia tai modernismia kansainvälisenä ilmiönä ei selvityksissä juuri käsitellä. Poikkeuksena tästä on oikeastaan Pohjois-Karjalan selvitys (s. 8–9), jossa modernia arkkitehtuuria käsitellään kansainvälisten virtausten, funktionalismin, postmodernismin ja regionalismin, kautta. Selvityksessä esimerkiksi todetaan: *”Merkittävimmät tekijät uuden modernin arkkitehtuurityylin syntymiselle olivat saksalainen Bauhaus-koulu, hollantilainen De Stijl -taideryhmä ja sveitsiläis-ranskalainen arkkitehti Le Corbusier. Funktionalismia muovasivat voimakkaasti kasvava industrialismi, kansainvälisyys ja sosiaaliset kysymykset, jotka pakottivat etsimään vastauksia sosiaalisiin ongelmiin erityisesti kaupungeissa.”* Lisäksi Pohjois-Karjalan selvityksessä tunnustetaan norjalainen Selvaag-talotyyppi (s. 25). Etelä-Pohjanmaan selvityksessä (s. 13) viitataan modernismiin kansainvälisenä tyylinä: *”Arkkitehtuurissa modernismilla tarkoitetaan pääasiassa muodon pelkistämistä ja koristeen hylkäämistä. Vuoteen 1940 mennessä*

nämä tyyli olivat vakiintuneet ja ne tunnistettiin kansainvälisenä tyylinä (engl. International Style), josta tuli hallitseva muotokieli myös Etelä-Pohjanmaalla useiden vuosikymmenten ajaksi. Tässä ajattelussa perinteisten rakennustapojen tai paikallisen ilmaston huomioiminen nähtiin taantumuksellisena. Modernismi arvosti avoimuutta, uutuutta, standardisointia ja teknis-taloudellista näkökulmaa. Yhdessä teknologian mahdollistamien resurssien kanssa modernismin aate myös kannusti olemassa olevan rakennuskannan purkamiseen.”

Kuva 10. Modernin rakennusperinnön selvitysten taustoitusosioissa ilmeneviä käsitteitä ja ilmiöitä. Etelä-Karjalan selvitykseen ei sisälly taustoittavaa osiota, jossa ilmiöitä käsiteltäisiin. Kuva on suuntaa antava, ei kaikenkattava esitys käsitellyistä ilmiöistä.

Myös Pohjois-Savon selvityksessä (s. 3) asiaa käsitellään seuraavasti: ”*Kaupungistuminen, hyvinvointivaltion synty ja yksityisautoilu loivat uudenlaisia haasteita muun muassa aluesuunnittelulle. Jälleenrakennuskaudesta lähti liikkeelle rakentamisen määrän suuri kasvu – ja toisaalta vanhemman rakennuskannan paikoin mittava purkaminen. Näin suurin osa nykyisestä rakennuskannastamme on peräisin 1900-luvun jälkipuolelta. Uusi aika näkyy myös aivan uudenlaisina rakennustyyppinä. Pohjois-Savossa ovat hyvin edustettuina erilaiset tyyppilliset modernin rakentamisen rakennustyyppit. Aikakauden rakentaminen on Pohjois-Savossa noudattanut pitkälti rakentamisen yleisiä kansallisia arkkitehtonisia ja rakennusteknisiä virtauksia, eli rakennukset ovat saman tyyppisiä kuin Suomessa yleensäkin.*”

Modernia rakennuskantaa on Suomessa valtavasti: vuoden 1940 jälkeen on rakennettu noin 90 prosenttia Suomen rakennuskannasta (Museovirasto 2023). Selvityksissä modernin rakennusperinnön määrä tuodaan vaihtelevasti esiin. Edellä siteeratun Pohjois-Savon selvityksen lisäksi Pohjois-Karjalan selvityksessä (s. 7) asiaa kommentoidaan seuraavasti: ”*Rakennus- ja huoneistorekisteristä (RHR) selviää, että Pohjois-Karjalassa on rakennuksia kaikkiaan 171 078 kpl. Valmistumispäivä puuttui 8146 rakennukselta. Rakennuksista 139 099 on valmistunut 1950 tai sen jälkeen eli 85,4 %.*” Samoin Etelä-Savon selvityksessä (s. 1) todetaan valtakunnanlaajuisesti tilanne: ”*Suomen rakennuskannasta noin 80 % on rakennettu toisen maailmansodan jälkeen.*”

4.1.2 Maakunnalliset kulttuuriympäristöselvitykset

Maakunnalliset kulttuuriympäristöselvitykset eivät pureudu modernin rakentamisen ilmiöihin samalla tarkkuudella kuin erilliset modernin rakennusperinnön selvitykset. Maakunnalliset kulttuuriympäristöselvitykset vaikuttavatkin painottavan raportin alkuun sijoitetuissa taustoitussosioissa inventoinnin toteutuksen tapaa ja arvottamista. Näin on esimerkiksi Keski-Suomen sekä Pohjois-Pohjanmaan selvitysraporteissa. Keski-Pohjanmaa on tarkastelluista selvityksistä ainoa, jossa modernin rakennusperinnön esimerkit on eritelty omana listauksenaan. Se on selvitysraporttina kuitenkin hyvin tiivis, eikä siinä käsitellä moderniin rakennusperintöön liittyviä ilmiöitä ollenkaan.

Kanta-Hämeen selvitysraportin taustoitussosiossa käsitellään kulttuuriympäristöjä erilaisten teemojen kautta, joita ovat mm. asuminen, hallinto- ja puolustus, kirkollishistoria, liikenne, liiketoiminta, matkailu ja vapaa-aika, seuraintalot, sosiaali- ja terveydenhuolto sekä teollisuus. Kutakin teemaa käsitellään yhden sivun mittaisen luvun verran. Esimerkiksi modernia asuinrakentamista käsitellään jälleenrakennuskauden osalta (s. 11) ja modernia hallintorakentamista puolestaan 1900-luvun eri vuosikymmeninä rakennettujen kunnantalojen ja valtion virastotalojen kautta (s. 12). Samanlainen teemakohtainen käsittely löytyy myös Satakunnan selvityksestä. Siinä esiin nostetut esimerkit vaikuttavat noudattavan maakunnallisesti arvokkaiksi määriteltyjen kohteiden luetteloa: esimerkiksi liikerakentamisen osiossa (s. 75–76) esitellään muun muassa liike- ja toimistorakennus Teljäntori ja kauppakeskus BePOP, jotka on määritelty maakunnallisesti arvokkaiksi.

Kainuun selvityksen luvussa *Kainuulaisen kulttuuriympäristön kehitys ja vaiheet* (s. 7–9) pääpaino vaikuttaa olevan modernia aikakautta varhaisemmassa aikakaudessa, esimerkiksi 1600-luvun vaara-asutuksessa, kaskeamisessa ja tervanpoltossa sekä kirkonkylissä ja kyläkeskuksissa. Kainuussa modernia käsitellään lähinnä funktionalismin ja jälleenrakennuskauden valossa. Päijät-Hämeen yleisteksti on jaoteltu lukuihin, kuten *kartanot, teollisuus, vesiliikenne ja rautatiet, huvilat, liikuntaympäristöt ja siirtoväestö*. Yksi luku on *Jälleenrakennuskausi ja moderni rakennusperintö*, joskin modernia rakentamista käsitellään myös muiden lukujen osina. Päijät-Hämeen loppuraportissa (s. 20) modernin rakennusperinnön osalta todetaan seuraavasti: ”Modernin rakennusperinnön inventoinnissa on kyse alueen rakennuskannan tiedon lisäämisestä. Se on väline rakennetun ympäristön vaalimisessa, ei suojeluluettelo –”.

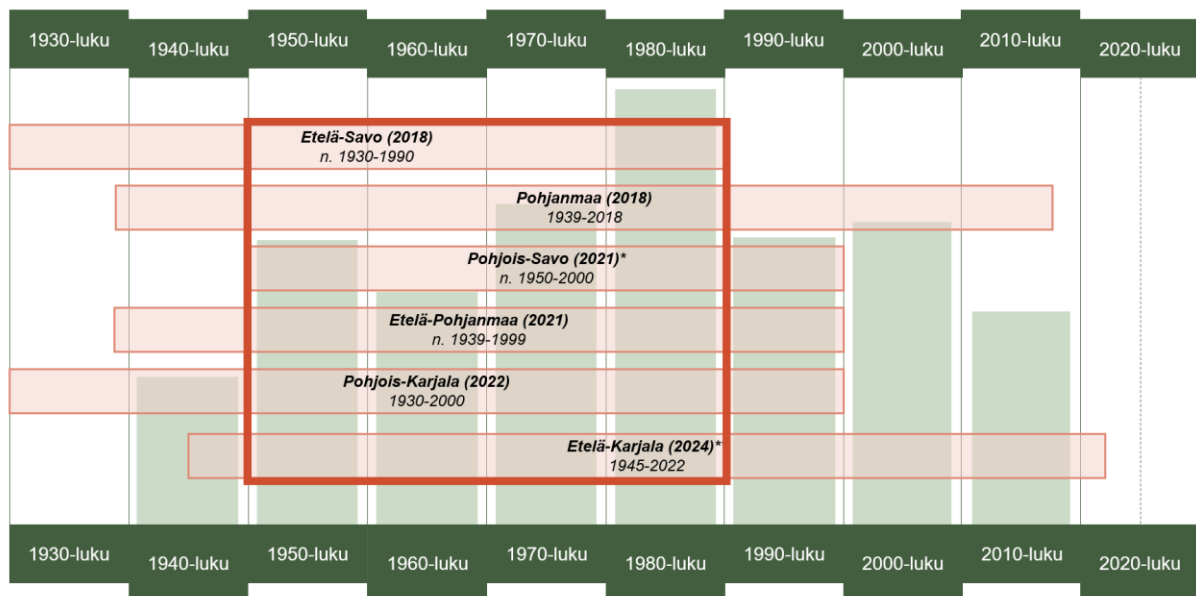
Maakunnallisissa selvityksissä korostuu modernin rakennusperinnön selvityksiin verrattuna vielä enemmän ”moderni kertomuksena”, jossa painottuvat tunnistetut teemat, kuten toista maailmansotaa seurannut jälleenrakentaminen. Aihetta käsiteltiin luvussa 3.4.2.

4.1.3 Yhteenveto

Modernin käsitettä ei usein määritellä kovin eksplisiittisesti, mutta moderniin rakennusperintöön liittyviä ilmiöitä käsitellään useissa modernin rakennusperinnön selvityksissä. Moderni määritellään usein vuosikymmenittäin, esimerkiksi funktionalismin, 1960-luvun rationalismin tai 1980-luvun postmodernismin kautta, mutta taustoituksen laajuus vaihtelee suuresti: osassa selvityksiä käsittely on perusteellista, osassa hyvin niukkaa.

Moderni rakennuskanta muodostaa valtaosan Suomen rakennuskannasta, mitä kuitenkin harvemmassa selvityksessä tuodaan esiin. Laajat aikakaudet sekä ilmiöt saattavat tyypistyä selvityksissä yleistyksiksi. Kaikissa modernin rakennusperinnön selvityksissä lähdeviitteitä ei käytetä kovinkaan systemaattisesti.

Maakunnallisissa kulttuuriympäristöselvityksissä modernia rakennusperintöä käsitellään harvemmin erillisenä ilmiönä vaan painopiste on inventointitavassa ja arvottamisessa. Modernia esitellään yleensä osana laajempaa kertomusta rakentamisen kehityksestä, erityisesti jälleenrakennuskauden ja 1900-luvun muutosten valossa. Modernin erityispiirteitä tai ilmiökenttää avataan harvoin kovin syvällisesti, sillä käsittelyosiot ovat tiivistyksiä koko maakunnan kulttuuriympäristöjen historiasta.

*Aikarajausta ei suoraan mainittu selvityksessä, vaan se on päätelty kohdevalinnoista
** "funktionalismista eli käytännössä toisen maailmansodan jälkeisestä ajasta"

Kuva 11. Modernin rakennusperinnön aikarajausten suhde rakentamisen volyyymiin. Modernin rakennusperinnön selvitysten aikarajaukset on esitetty vaaleanpunaisella. Punaisella rajauksella selvityksille yhteinen tarkastelujakso, joka kattaa 1950-, 1960-, 1970- ja 1980-luvut. Taustalla vihreillä palkeilla näkyy kyseisenä vuosikymmenenä rakennettujen uusien rakennusten suuntaa antavia kokonaismääriä aikajaksolta 1940–2020. 1940-luvun osuus jää alle 100 000, kun 1980-luvulla menttiin reilusti yli 250 000. Luvut eivät sisällä kesämökkejä tai maatalous- ja muita talousrakennuksia. Lähde: Tilastokeskus 2022, Rakennettu hyvinvointi -siivosto 2026.

4.2 Rakennusperinnön määrittelemisen haasteet

4.2.1 Modernin rakennusperinnön selvitykset

Ympäristöministeriö on määritellyt rakennetun kulttuuriympäristön olevan pääsääntöisesti synonyymi rakennusperinnölle ja sen muodostuvan ”*yhdyskuntarakenteesta, rakennuksista sisä- ja ulkotiloineen, pihoista, puistoista sekä erilaisista rakenteista, kuten esimerkiksi kaaduista tai kanavista*” (YM 2011, 8). Esimerkiksi Etelä-Pohjanmaan selvityksessä (s. 6) on vedottu eurooppalaisen kulttuuriperintöpolitiikan sanastoon, jossa rakennettu ympäristö määritellään käsittäväksi rakennukset, rakennelmat ja rakennetut alueet sekä maankäytön ja rakentamisen historian ja tavan, jolla rakennettu ympäristö on syntynyt (s. 6). Muissa selvityksissä kulttuuriympäristön käsitettä ei varsinaisesti määritellä.

Etelä-Karjalassa rakennelmiksi katsotut kesäteatterit ja tanssilavat päätettiin jättää selvityksen ulkopuolelle (s. 2). Toisaalta esimerkiksi Pohjanmaalla tanssipaviljongit päätettiin nostaa yhdeksi keskeiseksi teemakokonaisuudeksi (s. 15). Lisäksi Pohjanmaalla (s. 11) mainitaan kasvihuoneet, jotka ”*ovat näkyvä osa miljöötä, mutta toiminnan nopeasti muuttuvan luonteen vuoksi ne eivät ainakaan vielä ole luonnehdittavissa rakennetuksi kulttuuriympäristöksi*”. Pohjois-Savon selvitykseen lukeutuu esimerkiksi huoltoasemia sekä katsastuskonttori, jotka rakennustyyppinä on monissa muissa selvityksissä jätetty käsittelemättä. Selvityksissä siis tehdään rajanvetoa siihen, minkälaiset rakennukset ja rakennelmat ovat ylipäätään osa arvokkaaksi mielletävää rakennettua kulttuuriympäristöä. Esimerkkien valossa vaikuttaa siltä, että erityisesti pienikokoisia ja lukumäärältään mahdollisesti runsaita rakennustyyppisiä jätetään inventoimisen tai arvottamisen ulkopuolelle.

4.2.2 Maakunnalliset kulttuuriympäristöselvitykset

Kainuun selvityksessä (s. 2–3) on luvussa *Keskeiset käsitteet* määritelty kulttuuriympäristö, kulttuurimaisema, rakennettu kulttuuriympäristö sekä arkeologinen kulttuuriperintö hyödyntäen Kulttuuriympäristöstrategiaa 2014–2020. Sanasta sanaan samanlainen käsitteenmäärittely löytyy Kanta-Hämeen selvityksestä (s. 6). Samoin Satakunnan selvityksessä (s. 5–6) määritellään useita käsitteitä: kulttuuriympäristö, rakennettu kulttuuriympäristö eli rakennusperintö, inventointi, selvitys, arvo ja merkittävyys, valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö sekä maakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö. Keski-Suomen selvityksessä (s. 3) rakennettuun kulttuuriympäristöön viitataan rakennuksina ja erilaisina rakenteina.

Myös Päijät-Hämeen selvityksessä on käsitteenmäärittelyosio (s. 11–13). Päijät-Hämeen yleisteksti (s. 3) alkaa pohdinnalla siitä, mitä on kulttuuriympäristö todeten muun muassa: ”*Kulttuuriympäristö muuttuu jatkuvasti ja sen merkitys ja arvot ovat ajoittain vaikeastikin tunnistettavia. Tieto kulttuuriympäristöstä, sen historiasta ja elämästä, lisää alueen arvostusta. Ajallisesti monikerroksinen ja ilmiöltään monitahoinen, elävä kaupunki-, taajama- tai maaseutuympäristö on viihtyisä, jota niin paikalliset kuin muualta tulleet arvostavat.*” Lisäksi loppuraportissa on määritelty kulttuuriympäristöselvitys (s. 5–6) sekä käsitelty muun muassa perinnebiotooppeja, arkeologista kulttuuriperintöä ja maiseman käsitteitä (s. 17–18). Muihin selvityksiin nähden poikkeuksellisesti Päijät-Hämeen selvitykseen ”*arkeologisen kulttuuriperinnön tarkastelu otettiin selvityksessä mukaan olemassa olevien inventointien ja selvitysten osalta*”. Päijät-Hämeen loppuraportissa (s. 6–7) on viitattu myös Faron yleissopimukseen sekä valtakunnalliseen arkkitehtuuripoliittisen ohjelmaan *Kohti kestävää arkkitehtuuria*.

Pohjois-Pohjanmaalla ja Keski-Pohjanmaalla käsitteenmäärittelyä ei tehdä.

Verrattuna modernin rakennusperinnön selvityksiin käsitteenmäärittely on kuitenkin huomattavasti yleisempää. Selvityksissä ei käsitellä tiettyjen rakennustyyppien tai rakennelmien rajaamista tarkastelun ulkopuolelle. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, etteikö samankaltaisia rajoituksia olisi maakunnallisissa kulttuuriympäristöselvityksissä välttämättä tehty, niitä ei vain sanallisteta. Kun modernin rakennusperinnön selvitysten ulosrajaamia rakennustyyppisiä tarkastelee maakunnallisissa selvityksissä, löytyy kuitenkin mainintoja useista rakennus- tai rakennelmatyypeistä. Esimerkiksi kesäteattereista on mainintoja kahdessa selvityksessä (Keski-Suomi, Keski-Pohjanmaa), huoltoasemista puolestaan kolmessa (Kainuu, Keski-Pohjanmaa, Pohjois-Pohjanmaan kohdekortit). Tanssilavoista on mainintoja useissa selvityksissä (Kanta-Häme, Keski-Suomi, Satakunta, Päijät-Häme, Pohjois-Pohjanmaan kohdekortit).

4.2.3 Yhteenveto

Maakunnallisissa kulttuuriympäristöselvityksissä käsitteenmäärittely on yleisempää, kun taas modernin rakennusperinnön selvityksissä käsitteitä määritellään vaihtelevasti.

Modernin rakennusperinnön selvityksissä joissain tapauksissa pienikokoisia ja runsaslukuisia kohteita rajataan tarkastelun ulkopuolelle, mikä herättää kysymyksen, millaiset kohteet nähdään osana arvokasta rakennettua kulttuuriympäristöä.

Käsitteenmäärittely tai sen tekemättä jättäminen vaikuttanee inventointien taustalla: se, mitä koetaan rakennusperinnöksi, vaikuttaa siihen, millaisia kohteita valitaan ylipäätään inventoitaiviksi. Tämä ilmennee myös esimerkiksi infrastruktuurin ja kunnallistekniikan käsittelyssä, jota ei välttämättä mielletä rakennetuksi perinnöksi samalla tavalla kuin rakennuksia.

Myös kohteiden analysoiminen visuaalisuuden tai esteettisyyden kautta voi ohjata rakennusperinnön tulkintaa, ja näkymättömissä olevat rakenteet eivät välttämättä saa samanlaista huomioita rakennusperintönä.

4.3 Modernin rakennusperinnön arvottamisprosessit ja kriteerit

Hallituksen esityksessä eduskunnalle laiksi rakennusperinnön suojelemisesta arvottamisen määrittellään tarkoittavan *"kohteiden kulttuurihistoriallisen ominaisuuteen analysointia ja suhteuttamista laajempaan, esimerkiksi alueelliseen kokonaisuuteen, rakennustyyppin historiaan tai historialliseen ilmiöön, näin tunnistettavien merkitysten arviointia sekä kohteen erityispiirteisiin ja arvoihin perustuvien vaalimis- tai suojelutavoitteiden määrittelyä"* (HE 101/2009).

Kulttuuriympäristösanastossa *kulttuurihistoriallinen arvo* on määritelty ominaisuudeksi, joka ilmentää kohteen kulttuurihistoriallista laatua. *Kulttuurihistoriallinen merkittävyys* on puolestaan määritelty kohteesta muodostetuksi käsitukseksi, joka perustuu kohteen kulttuurihistoriallisen merkittävyyden arviointiin.

Modernin rakennusperinnön selvityksissä arvottamista ei varsinaisesti määritellä käsitteenä. Tästä poikkeuksena on Etelä-Pohjanmaan selvitys, jossa arvottaminen määritellään painoarvojen antamiseksi kohteen piirteille erilaisten kriteereiden avulla (s. 9). Maakunnallisissa selvityksistä esimerkiksi Pohjois-Pohjanmaalla (s. 7) arvottamisen määrittellään olevan *"kohteiden kulttuurihistoriallisen arvon määrittelyä riippumatta kohteiden käyttö- tai välinearvoista jonkin muun hyvän saavuttamisessa"*. Kyseinen kirjaus on edellä mainitusta hallituksen esityksestä. Satakunnan selvityksessä arvon ja merkittävyyden käsitteenmäärittelyssä todetaan (s. 6): *"Kohteen arvon määrittämisessä (arkikielessä myös arvottaminen) käytetään vakiintuneita kriteerejä. Alueiden ja kohteiden hoito ja suojelu perustuu tunnistettuihin arvoihin ja niiden valtakunnalliseen, maakunnalliseen tai paikalliseen merkittävyyteen."*

Modernin rakennusperinnön selvityksissä puhutaan sekä kulttuurihistoriallisista arvoista ja merkittävyydestä. Esimerkiksi Etelä-Savon selvityksessä (s. 18) todetaan: *"Rakennetun kulttuuriympäristön merkittävyyttä arvioidaan vakiintuneen mallin avulla, jossa tarkastellaan alueita, kohteita ja rakennuksia seuraavien arvojen kautta –"*. Samoin Pohjois-Savon selvityksessä (s. 2) todetaan: *"Vuoden 2021 kesän ja alkusyksyn aikana arvottamistyöryhmä on päässeet käymään läpi kaikkien kohteiden kokonaisuuden ja arvioimaan maakunnallista merkittävyyttä."* Etelä-Pohjanmaalla (s. 9–10) puhutaan pääasiassa arvoista ja arvottamisesta.

Myös paikallinen-maakunnallinen-valtakunnallinen-jaottelu näkyy selvityksiin kirjattuna. Esimerkiksi Pohjanmaalla (s. 12) kulttuurihistoriallista arvoa käsitellään *"valtakunnallisesti merkittävä", "maakunnallisesti merkittävä" ja "paikkakunnallisesti merkittävä"* -jaottelun kautta. Samoin Etelä-Savon selvityksessä (s. 19) todetaan seuraavasti: *"Arviointi prosessissa voidaan arvioida inventointikohteiden paikallista, maakunnallista ja valtakunnallista merkittävyyttä. Laajemmassa kontekstissa arvioituja kohteita voidaan hyödyntää maakuntakaavan ja valtakunnallisesti merkittävien rakennettujen kulttuuriympäristöjen (RKY) päivityksessä."*

Arvottamisprosessit vaikuttavat kaikissa selvitysprosesseissa noudattavan kaavaa, joka on kuvattu Kanta-Hämeen selvityksessä (s. 26) seuraavasti: *"Aluksi on koottu kohdekohtaiset taustatiedot ja tehty tarvittavat maastokäynnit, joilla on arvioitu kohteen kuntoa ja nykytilaa, otettu valokuvia ja mahdollisuuksien mukaan haastateltu paikalla olleita henkilöitä. Kulttuuriympäristötyöryhmän asiantuntijat ovat arvioineet kohteet arvottamiskriteerien, kootun aineiston ja selvittäjän esityksen pohjalta syksyllä 2018. Asiantuntijaryhmän päätösten perusteella on koottu luettelo maakunnallisesti arvokkaista rakennetuista kulttuuriympäristöistä."* Prosesseissa yleensä ensin valitaan maastossa inventoitavat kohteet, toteutetaan maastokäynnit, koostetaan tiedot yhteen ja keskustellaan ohjaus- tai arvottamisryhmässä tiettyjen

arvottamiskriteerien avulla kohteiden kulttuurihistoriallisista arvoista ja merkittävydestä. Kohteita usein vertaillaan keskenään, minkä seurauksena määritellään maakunnallisesti arvokkaat kohteet. Esimerkiksi Pohjois-Pohjanmaalla (s. 7): *”Koska kyseessä on maakunnallinen inventointi, alueita ja kohteita on tarkasteltu ja arvotettu koko maakunnan laajuisessa kontekstissa. Niiden merkittävyyttä on arvioitu suhteessa muihin samankaltaisiin Pohjois-Pohjanmaan maakunnan alueelta löytyviin kohteisiin.”* Keski-Suomen osalta haastattelussa kuvattiin, kuinka modernin rakennusperinnön inventoinnissa konteksti siirrettiin moderniin aikaan, vaikka arvottamiskriteerit olivat sinänsä samat kuin perinteisen rakennusperinnön arvottamisessa käytetyt kriteerit.

Arvottamiskriteerit vaikuttavat myös pääosin hyvin yhdenmukaisilta. Pääosassa selvityksiä käsitellään kohteiden arvoja historiallisten, rakennushistoriallisten ja maisemallisten perusteiden kautta. Pohjois-Pohjanmaalla (s. 8) kuvataan tarkemmin myös arvottamisen historiaa: *”Aikaisemmassa maakunnallisessa inventoinnissa kohteiden luettelointiperusteet ja arvot oli esitetty tuolloin yleisesti käytössä olleeseen tapaan jaoteltuna historiallisiin, rakennushistoriallisiin ja maisemallisiin perusteisiin. Tämän luokittelun mukaan historiallinen (H) perustein arvokkaiksi määriteltyihin kohteisiin kuuluvat asutus-, elinkeino-, sivistys-, hallinto- ja kirkkohistoriaan liittyvät kohteet sekä sotahistoriaan ja liikenteen kehitykseen liittyvät muistomerkit. Rakennushistoriallinen (R) perustein arvokkaiksi määriteltyihin kohteisiin kuuluvat arkkitehtuurin, rakennustapojen ja rakennustekniikan kehityksen sekä taidehistorian ja kansatieteen kannalta merkittävät kohteet. Maisemallisin perustein arvokkaiksi määriteltyjä ovat miljöokohteet (M), selvästi rajautuvat lähimaisemat, jollaisia ovat esim. katutila, pihapiiri, tieosuus, pienialainen viljelys, sekä maisemakokonaisuudet (MK), luontevalta tarkkailupaikalta (tie, ranta, talo, maaston kohouma) näkyvät laajat maisemat.”*

Useimmissa selvityksissä arvottamiskriteereitä kuvattaessa mainitaan rakennushistorialliset, historialliset ja maisemalliset perusteet. Kyseistä jakoa on käytetty luettelointiperusteena Suomen rakennuskulttuurin yleisluettelon kohdeinventointilomakkeella¹³, joka on Museoviraston laatima, 1970–1980-lukujen vaihteessa käyttöön otettu luettelointimenetelmä rakennusinventoinnin tueksi. Kyseistä inventointilomaketta tai siihen pohjautuvaa jaottelua käytetään edelleen sellaisenaan tai muokattuna rakennusperintöä inventoitaessa.

Arvottamiskriteerit sekä moderneissa että maakunnallisissa selvityksissä liittyvät yleisesti edellä mainittuihin historiallisiin, rakennushistoriallisiin ja maisemallisiin perusteisiin myös lakiin rakennusperinnön suojelemisesta, 8 § *Suojelun edellytykset*:

”Rakennus voidaan suojella, jos se on valtakunnallisesti, maakunnallisesti tai paikallisesti merkittävä.

Rakennuksen merkittävyys arvioidaan seuraavilla perusteilla:

- 1) harvinaisuus tai ainutlaatuisuus (harvinaisuus);
- 2) historiallinen tyypillisuus alueelle (tyypillisuus);
- 3) aluetta tai tiettyä aikaa kuvaavat tyypilliset piirteet (edustavuus);
- 4) alkuperäistä tai sitä vastaavan käytön, rakentamistavan, arkkitehtuurin tai tyylin ilmeneminen ja jatkuminen (alkuperäisyys);

¹³ [Esimerkki inventointilomakkeesta.](#)

- 5) merkitys historiallisen tapahtuman tai ilmiön todisteena tai siitä kertovana ja tietoa lisäävänä esimerkkinä (historiallinen todistusvoimaisuus); tai
- 6) näkyvissä olevat eri aikakausien rakenteet, materiaalit ja tyylipiirteet, jotka ilmentävät rakentamisen, hoidon ja käytön historiaa ja jatkuvuutta (historiallinen kerroksisuus).” (Laki rakennusperinnön suojelemisesta 498/2010.)

Arvokriteerejä jaotellaan usein myös eri luokkiin tai tasoihin, esimerkiksi 0–3 (esim. Kanta-Häme) tai A–C (esim. Etelä-Pohjanmaa). Näin arvokriteerien sisälle luodaan asteikko, joilla kohteita ikään kuin pisteytetään. Kaikissa selvityksissä kyseisiä luokkia ei kuitenkaan ole kuvattu, vaan arvoja voidaan ilmaista arvokriteeriä kuvaavalla kirjaimella (Pohjois-Savossa kirjainyhdistelmä kohteen kohdalla, esim. R, H -yhdistelmä tarkoittaisi, että kohteella on kulttuurihistoriallisia/rakennushistoriallisia arvoja (R) ja historiallisia (H) arvoja).

4.3.1 Modernin rakennusperinnön selvitykset

Modernin rakennusperinnön selvityshankkeissa on tyypillisesti toiminut ohjausryhmä (ks. luku 3.1.1), joka on osallistunut kohteiden arvottamisprosessiin. Modernin rakennusperinnön selvityksen lopputuloksena syntyy usein arvokkaiksi määriteltyjen kohteiden joukko. Tämä vastaa sinänsä maakunnallisia kulttuuriympäristöselvityksiä, sillä inventointi tähtää maakuntakaavassa osoitettavien kohteiden tunnistamiseen. Osana maakuntakaavaprosessia on toteutettu tarkastelluista modernin rakennusperinnön selvityksistä tiettävästi kaikki paitsi Etelä-Savon taustaselvitys.

Modernin rakennusperinnön selvityksissä arvottamisen toteutusta ja käytettyjä **arvottamiskriteerejä** kuvataan vaihtelevalla tarkkuudella. Esimerkiksi Etelä-Karjalan selvityksessä arvottamiskriteerejä ei ole erikseen kuvattu lainkaan. Arvottamisessa käytetty dokumentti on kuitenkin saatu Etelä-Karjalan liitolta, joten arvoja on voitu tarkastella osana tätä hanketta. Myöskään Pohjois-Karjalan selvityksessä arvottamisessa käytettyjä kriteerejä ei ole kuvattu osana raporttia, vaan ne on kirjattu maakuntakaavan selostukseen (s. 30): harvinaisuus ja ainutlaatuisuus, historiallinen tyypillisuus alueelle, alkuperäisyys, historiallinen todistusvoima ja identiteetti, historiallinen kerroksisuus, arkkitehtuurinen ja rakennustaiteellinen arvo, maisemalliset arvot ja symboliarvo. Kyseiset kriteerit heijastavat pitkälti lain rakennusperinnön suojelemisesta (498/2010) pykälässä 8 määriteltyjä suojelun edellytyksiä.

Esimerkiksi Pohjois-Savon selvityksessä arvottamisperusteina on käytetty maisemallisia tai kaupunkikuvallisia arvoja (M), historiallisia arvoja (H) ja kulttuurihistoriallisia tai rakennushistoriallisia arvoja (R) sekä arkkitehtonisia arvoja (A). Arvottamisperusteita ei ole sanallisesti kuvattu osana selvitysraporttia. Kohdeluetteloon on merkitty kohdekohtaisesti kirjain tai kirjainyhdistelmä, esimerkiksi ”R H A”. Lisäksi kohteiden merkitystä on arvioitu asteikolla erittäin suuri, suuri, keskisuuri ja pieni. Merkitykseltään erittäin suureksi tai suureksi arvotetut kohteet on käsitetty maakunnallisesti arvokkaiksi.

Etelä-Pohjanmaalla arvottamista on kuvattu modernin rakennusperinnön selvitysten tarkastelujoukosta tarkimmin. Etelä-Pohjanmaan selvityksessä (s. 9–12) arvotyyppinä on käytetty historiallisia arvoja, maisemallisia arvoja sekä rakennushistoriallisia eli arkkitehtonisia, rakennusteknisiä ja rakennusperinteeseen liittyviä arvoja. Arvottamisen perusteet on muokattu lain rakennusperinnön suojelemisesta pohjalta RKY-kriteereitä apuna käyttäen: harvinaisuus, tyypillisuus, alkuperäisyys, historiallinen todistusvoimaisuus, historiallinen kerroksisuus, yhtenäisyys, intensiteetti. Arvotusluokkia on kolme: A, B ja C, A:n ollessa ylin luokka. Eri kriteerejä on kuvattu selvityksessä myös laajasti.

Etelä-Savon selvitys ei sisällä varsinaista arvottamista. Siinä (s. 1) kuitenkin taustoitetaan seuraavasti: *”Modernin rakennusperinnön arvottamisessa keskeiseksi on noussut arvojen kirjallinen perusteleminen, sillä kohteisiin ei voida suoraan soveltaa ikäkriteeriä. Nuoren rakennuskannan arvottamisessa tulee huomioida kohteisiin liittyvät ilmiöt sekä tunnistaa rakennuksien ominaispiirteet. Modernin rakennusperinnön arvioinnissa tarkastellaan esimerkiksi rakennuttamisen yhteiskunnallisia taustatekijöitä, rakennustekniikkaa ja arkkitehtuurin ilmiöitä.”*

Pohjanmaan selvityksessä (s. 12) pohditaan vallitsevien arvotustapojen soveltuvuutta modernin rakennusperinnön arvottamiseen: *”Arvottamisessa on ensisijaisesti käytetty Pohjanmaan museon rakennusinventoinneissaan käyttämää arvotustapaa, joka jakautuu loogisesti kulttuuri- ja rakennushistoriallisiin sekä maisemallisiin arvoihin ja niiden merkitysijöihin. Sitä on aiemmin käytetty pääasiassa ennen 1960-lukua rakennetun vanhemman rakennuskannan arvottamiseen. Tästä johtuen sen arvotuskuvaukset eivät ole yleispäteviä ja ovat osin jopa ristiriidassa modernin rakentamisen luonteen kanssa.”*

Pohjanmaalla arvottamiskriteereinä on hyödynnetty myös lakiin perustuvia suojelun edellytyksiä sekä RKY-kriteeristöä. Lisäksi selvityksessä (s. 3) pohditaan: *”Uudemmat kohteet ovat jääneet vähälle huomiolle. Useimmiten ne eivät ole uhattuina tai ne ovat jo itsessään uhka vanhemmalle kulttuuriympäristölle. Myös niiden historiallinen arvo ei ole aina samalla tavoin selkeästi määriteltävissä kuin perinteistä rakentamistapaa noudattavissa kohteissa.”*

Samoin Etelä-Savon selvityksessä (s. 19) pohditaan: *”Moderni rakennusperintö muodostaa suurimman osan arkiympäristömme ja tämän vuoksi voi olla vaikeaa tunnistaa rakennuksien ominais- ja erityispiirteitä.”* Samoin Pohjois-Savon selvityksessä (s. 4) todetaan: *”Kulttuurihistorialliselta kannalta on tärkeää, että tuleville polville saadaan säilytettyä kattavasti erityyppisiä rakennettuja ympäristöjä. Osa niistä edustaa ”tavanomaista arkipäiväistä ympäristöä”, kun osa on selkeästi valtakunnallisen tason ”erityisiä helmiä”.”*

Modernin rakennusperinnön selvityksissä hyödynnetään siis arvottamiskriteerejä, jotka on luotu perinteiselle rakennusperinnölle. Selvityksissä on havaittu tiettyjä ongelmia siinä, miten nämä kriteerit soveltuvat modernin rakennusperinnön arvottamiseen. Selvityksissä voidaan tuoda kyseinen problematiikka esiin, mutta tarkastelluissa selvityksissä ei varsinaisesti esitetä uusia arvottamiskriteerejä, jotka paremmin soveltuisivat moderniin rakennusperintöön.

Museoviraston laatimassa *Moderni haastaa! Modernin rakennusperinnön toimintaohjelmassa 2023–2026* (s. 57) esitetään modernin suojeluun liittyvänä erityispiirteenä mm. modernin rakennusperinnön suhde uutuuteen, mikä konkretisoituu uusina rakennustapoina ja -materiaaleina. Lisäksi moderni halutaan nähdä aina uutena, jolloin sen patinoituminen nähdään virheenä. Samoin tuodaan esiin, kuinka rakennussuojelun perinteiset lähtökohdat nähdään ristiriitaisina modernismin ohjelmaan kuuluneen muutoksen ja hetkellisyyden periaatteiden kanssa. Omat haasteensa modernin suojelulle aiheuttavat myös sarjatuotannon sekä toisteisuuden ja tyyppiratkaisujen teemat. Lisäksi modernismi jatkuu arkkitehtuurissa yhä nykyäänkin esim. teollisen elementtirakentamisen muodossa.

4.3.2 Maakunnalliset kulttuuriympäristöselvitykset

Suurimmassa osassa selvityksiä kohteiden kulttuurihistoriallista merkittävyyttä on arvioitu arvottamisprosessin kautta. Tarkastelluista selvityksistä ainoastaan Keski-Pohjanmaan selvitys (s. 33) ei sisällä arvottamista: *”Lista ehdotetuista [moderneista] kohteista on muodostettu ohjausryhmätyöskentelyn tuloksena. Kohteita ei ole arvotettu, mutta valintaperusteena on alustavasti käytetty rakennusten historiallista, rakennushistoriallista sekä maisemallista arvoa. Eri*

rakennustyyppejä ja aluekokonaisuuksia (koulut/oppilaitokset, terveyskeskukset, kirjastot, tehtaat/laitokset, asuinalueet, urheiluympäristöt jne.) on vertailtu keskenään maakunnallisella tasolla ja ehdotetuiksi kohteiksi on valittu kategoriansa edustavimpia esimerkkejä.” Edellä esitetty kohteiden vertaileminen ja edustavuuden arvioiminen on kuitenkin yleensä mielletty juuri arvottamiseksi.

Useimmissa maakunnallisissa kulttuuriympäristöselvityksissä kohteiden arvottamiseen on osallistunut työryhmä (Kainuu, Keski-Pohjanmaa, Kanta-Häme, Pohjois-Pohjanmaa, Satakunta). Keski-Suomessa (s. 3) arvoluokituksen on tehnyt Keski-Suomen museo pohjautuen koko maakuntaa koskevien rakennusinventointien tulosten pohjalta. Samoin Päijät-Hämeen loppuraportissa (s. 14) kuvataan seuraavasti: *”Alueiden arvottamisen periaatekeskusteluja käytiin vuoden 2023 aikana kolme kertaa. Mukana olivat kulttuuriympäristön asiantuntijat Lahden museoilta, Hämeen ELY:stä ja Päijät-Hämeen liitosta. Keskustelujen pohjalta arvottaminen toteutettiin museon rakennustutkijoiden toimesta.”*

Alustavan arvottamisen on voinut tehdä kohteen maastossa inventoinut henkilö (esim. Pohjois-Pohjanmaa, s. 8), minkä jälkeen ohjaus- tai arvottamisryhmä on keskustellut asiasta. Esimerkiksi Pohjois-Pohjanmaalla kulttuuriympäristötoimikunta käsitteli kaikki voimassa olevassa maakuntakaavassa osoitetut kohteet, joiden maakunnallinen arvo oli silmämääräisesti heikentynyt, sekä kaikki uudet kohteet. Arvottamisratkaisujen todetaan perustuneen toimikunnan kokeneiden asiantuntijajäsenten yhteiseen harkintaan (s. 8). Esimerkiksi Satakunnassa (s. 18) alueiden arvottaminen käsiteltiin laajennetun ohjausryhmän kokouksissa, joissa olivat mukana myös kuntien edustajat. Kanta-Hämeessä (s. 5) kohteiden arvottaminen on toteutettu yhteistyössä Museoviraston, ELY-keskuksen ja Kanta-Hämeen kuntien edustajien kanssa – ilmeisesti Kanta-Hämeessä alueellinen vastuumuseo ei osallistunut kohteiden arvottamiseen. Keski-Suomessa (s. 4) modernia rakennusperintöä edustavien kohteiden osalta järjestettiin omistajakuuleminen tietojen tarkastamiseksi ja asiasta tiedottamiseksi.

Asiantuntijatyöryhmän lisäksi arvottamisen tukena on voitu käyttää erilaisia lähteitä. Pohjois-Pohjanmaalla (s. 8) modernin rakennusperinnön arvioinnissa on tukeuduttu *Arkkitehti*-lehden aikalaisarvioihin, tutkimuskirjallisuuteen ja vuosina 2013–2015 pidettyjen yleisöluentojen asiantuntijapuheenvuoroihin. Keski-Suomessa (s. 4) modernin rakennusperinnön kohteet valikoituivat erillisen, modernin rakennusperinnön inventointihankkeen tulosten perusteella.

Maakunnallisissa kulttuuriympäristöselvityksissä arvottamiskriteerit muistuttavat pitkälti toisistaan. Arvottamiskriteereissä ei eritellä modernia tai perinteistä rakennusperintöä, vaan samoja kriteerejä sovelletaan molempiin. Keski-Suomessa (s. 5) arvokriteerit pohjautuvat lain rakennusperinnön suojelemisesta pykälään 8, ja arvot olivat harvinaisuus tai ainutlaatuisuus, tyypillisuus, edustavuus, alkuperäisyys, historiallinen todistusvoimaisuus, yhtenäisyys, kerroksellisuus. Lisäksi alueiden, kokonaisuuksien tai rakennusten arvoja on kuvattu ja tarkasteltu historiallisen merkityksen, rakennushistoriallisen merkityksen ja maisemallisen merkityksen kautta. Satakunnassa (s. 28–30) on käytetty samoja kriteerejä, joita kuvataan kulttuuriympäristön arvioinnissa vakiintuneiksi. Edellä listattujen lisäksi Satakunnassa on lisäksi *”tarkasteltu rakennusten ja ympäristöjen säilyneisyyttä suhteessa alkuperäisiin ominaispiirteisiin tai johonkin merkittävään ja tunnistettavaan alueen historiaan liittyvään vaiheeseen”*.

Päijät-Hämeen loppuraportissa (s. 44) arvottamisessa on käytetty kulttuurihistoriallisia arvoperusteita ja kulttuurihistoriallisen merkittävyyden perusteita. Kulttuurihistoriallisia arvoperusteita ovat historiallinen/yhteiskunnallinen, rakennushistoriallinen ja ympäristöllinen/maisemallinen arvoperuste, ja kulttuurihistoriallisen merkittävyyden perusteita ovat puolestaan

harvinaisuus, edustavuus, alkuperäisyys, tyypillisuus, historiallinen todistusvoimaisuus ja historiallinen kerroksisuus – siis lakiin kirjatut suojelun edellytykset.

Kainuussa (s. 17) arvottamiskriteereinä on käytetty seuraavia: historialliset perusteet (harvinaisuus, edustavuus ja tyypillisuus, historia ja todistusvoima), rakennushistorialliset perusteet (alkuperäisyys, historiallinen kerroksisuus), maisemalliset perusteet (maisemallinen kokonaisuus) ja visuaalisuus sekä identiteetti- ja symbolimerkitykset. Melkein identtisiä kriteereitä on käytetty myös Kanta-Hämeessä (s. 27). Molemmissa kukin kategoria on jaoteltu luokkiin 0 (alin) – 3 (ylin). Ylimpään kategoriaan on määritelty kohteen valtakunnallinen merkittävyys, toiseksi ylimpään puolestaan maakunnallinen merkittävyys (esim. maakunnallisesti tai valtakunnallisesti harvinainen, maakunnallisesti tai valtakunnallisesti hyvä todiste historiasta). Arvottamiskriteeristö mukailee Metsähallituksen *Arvotusavain ja valtion rakennusperintö* -dokumenttia (2016). Lisäksi Kainuussa arvottamisen mainitaan mukailevan myös aiempaa maakunnallisesti arvokkaat rakennushistorialliset kohteet -selvitystä sekä Pohjois-Pohjanmaan rakennettu kulttuuriympäristö 2015 -päivitysinventointia.

Pohjois-Pohjanmaan selvityksessä todetaan (s. 8–9), että aikaisemmassa maakunnallisessa inventoinnissa kohteiden luettelointiperusteet ja arvot oli esitetty tuolloin yleisesti käytössä olleeseen tapaan jaoteltuna historiallisiin, rakennushistoriallisiin ja maisemallisiin perusteisiin. Kuitenkin päivitysinventoinnissa rakennusperinnön arvoja on tarkasteltu aikaisempaa monipuolisemman jaotellun kautta, jotka ovat (s. 9–10): historialliset todistusarvot (Ht); rakennushistorialliset arvot (R), historialliset arvot (H), maisema- ja ympäristöhistorialliset arvot (M), säilyneisyysarvot (S), taiteelliset ja visuaaliset arvot (T) sekä identiteetti- ja symbolimerkitykset (I). Kutakin arvokriteeriä on sanallisesti kuvattu.

4.3.3 Yhteenveto

Kaikissa selvityksissä arvottaminen on toteutettu työryhmässä, jossa pääsääntöisesti on edustajia maakunnan liitosta, maakunnan ELY-keskuksesta (nyk. Lupa- ja valvontavirasto ja elinvoimakeskus) sekä kulttuuriympäristötehtävää hoitavasta alueellisesta vastuumuseosta. Lisäksi ryhmään voi kuulua edustajia Museovirastosta, alueen kunnista sekä muista organisaatioista. Arvottamisprosessia kuvaillaan vaihtelevalla tarkkuudella selvityksissä. Yleensä inventoija laatii alustavan arvottamisen, jota käsitellään ryhmän kokouksissa.

Arvottamiskriteerit perustuvat pitkälti Suomen rakennuskulttuurin yleisluettelon kohdeinventointilomakkeen luettelointiperusteisiin, eli rakennushistoriallisiin, historiallisiin ja maisemallisiin perusteisiin. Lisäksi arvottamisessa käytetään lakiin rakennusperinnön suojelemisesta kirjattuja suojelun edellytyksiä, joita ovat harvinaisuus, tyypillisuus, edustavuus, alkuperäisyys, historiallinen todistusvoimaisuus ja historiallinen kerroksisuus.

Sekä modernin rakennusperinnön selvitysten että maakunnallisten kulttuuriympäristöselvitysten arvottamiset pohjautuvat näihin samoihin periaatteisiin, joita sovelletaan ja yhdistellään tarpeen mukaan. Uusia, modernille rakennusperinnölle erityisesti räätälöityjä kriteereitä ei yleensä luoda.

Koonti selvityksissä käytetyistä arvottamiskriteereistä on koottu liitteeseen 3.

4.4 Arvottaminen suhteessa modernin rakennusperinnön rakennusteknisiin ongelmiin

4.4.1 Modernin rakennusperinnön selvitykset

Modernissa rakentamisessa tunnustetaan myös rakennusteknisiä haasteita, jotka liittyvät moderneihin materiaaleihin sekä rakentamis- ja korjaustapoihin. Kuntoteknisillä seikoilla ei vakiintuneesti katsota olevan vaikutusta kohteen kulttuurihistoriallisiin arvoihin – hallituksen esityksessä laiksi rakennusperinnön suojelemisesta ilmaistaan: *”Arvottaminen on kohteiden kulttuurihistoriallisen arvon määrittelyä riippumatta kohteiden käyttö- tai välinearvoista jonkin muun hyvän saavuttamisessa. Muiden arvojen vaikutus ja merkitys punnitaan suojelupäätöksen valmistelun kautta sekä suojelun turvaamiseen liittyen kohteiden suunnittelu-, korjaus- ja kehittämishankkeissa.”*

Esimerkiksi Etelä-Pohjanmaan selvityksessä (s. 7) määritellään: *”Purku-uhan alaisia kohteita ei automaattisesti jätetty pois. Uhkatekijä ei heikennä varsinaisia arvoja vaan vaarantaa niiden säilymisen tulevaisuudessa”*. Toisaalta samassa raportissa (s. 7) todetaan myös: *”-- tehtävän keskiössä oli niiden kohteiden esiintuominen, joilla on rakenteelliset edellytykset kuvata maakunnan kehitystä vähintään seuraavat 100 vuotta ja mieluusti siitä eteenkin päin”*. Tämä herättääkin kysymyksen, onko arvokohteiksi valittu, tiedostaen tai tiedostamatta, kohteita, joiden purkaminen ei ole todennäköistä ja joilla on rakennustekniset edellytykset säilyä. Ja onko vastaavasti kulttuurihistoriallisilta arvoiltaan merkittäviä kohteita mahdollisesti jätetty listaamatta niiden kuntoon liittyvien seikkojen vuoksi?

Vaikka säilymisedellytystensä puolesta heikoiksi arvioidut kohteet voivat lukeutua modernien rakennusperinnön selvityksiin, voivat ne maakuntakaavaprosessissa pudota pois arvokkaiden listalta. Esimerkiksi Pohjois-Savon maakuntakaavan selostuksessa: (s. 114–115): *”[Kuntien kanssa käytyjen] Neuvottelujen perusteella joitakin kohteita ei osoitettu maakuntakaavaluonnoksissa (mm. Leppävirran kunnantalo ja Siilinjärven kirjasto kohteiden huonon kunnan vuoksi) --.”*

Pohjois-Savon selvityksessä (s. 4) todetaan seuraavasti: *”Rakennustekniset edellytykset säilymiselle vaikuttavat joissain kohteissa asiaan. 1950-luvulta alkaen rakentamisessa alettiin käyttää lisääntyvässä määrin aivan uudenlaisia materiaaleja ja rakennusteknisiä ratkaisuja, joista osa on korjaamisen ja kunnossapidon kannalta haasteellisia. Lisäksi 1970-luvun energiakriisin myötä ryhdyttiin vanhoihin rakennuksiin tekemään uusin menetelmin energiataloutta parantavia kunnostuksia. Näistä osa on osoittautunut vanhoihin rakenteisiin sopimattomiksi, mistä on aiheutunut rakennuksille erityisesti erilaisia kosteusongelmia. Rakennusteknisten syiden pohjalta joidenkin rakennuskohteiden tulevaisuutena on väistämättä purku. Kuitenkin lähes aina kunnostaminen on realistinen vaihtoehto. Käytännössä on nähtävissä, että myös rakennuksen omistajuus vaikuttaa valittavaan ratkaisuun. Kuntaomisteisten rakennusten kohdalla purkavaan ratkaisuun on päädytty yksityisomisteisia kohteita herkemmin. Esimerkiksi tilanteessa, jossa kunnallinen vuokrataloyhtiö on päätenyt purkamisen kautta tapahtuneeseen uudisrakentamiseen, ovat vastaavia kohteita ylläpitävät asunto-osakeyhtiöt tyypillisesti ylläpitäneet ja kunnostaneet kiinteistöjään.”*

Pohjanmaan selvityksessä (s. 7) todetaan puolestaan: *”Massiivisen rakentamisen mahdollisti uusia suuntia löytänyt rakennusteollisuus. Kerrostalojen päämateriaaliksi vakiintui betonielementti, jonka toistovaatimusten myötä myös rakennusten luonne muuttui persoonattommaksi. Rakennusteollisuus otti yhä suuremman roolin rakentamisen kokonaisketjussa ja*

tehokkuuden nimissä voitiin tinkiä aiemmin rakennuksille asetetuista ominaisuuksista kuten kestävyydestä ja korvata ne mm. tilavuudella ja hygieniatilojen määrällä. Rakentaminen nähtiin tuotteena, jolla olisi käyttöikä kuten vaikkapa autolla tai vaatteilla ja käyttöiän päässä tuote korvattaisiin uudella. Tämän seurauksena suuri osa näiden vuosikymmenten modernista rakennusperinnöstä vaatii laajaa kunnostusta.” Lisäksi selvityksessä todetaan (s. 4): ”Osa modernista rakennuskannasta on kestänyt aikaa juuri niin kauan kuin alun perin on aiottu ja ovat siten teknisesti ja esteettisesti vanhentuneet kestävämmällä tavalla, mikä on usein leimannut muiden saman aikakauden kohteiden arvostusta.” Selvityksissä näkyikin tiettyä asenteellisuutta, mitkä voivat piilevästi vaikuttaa myös kohteiden valintaan ja arvottamisprosesseihin.

Selvityksissä tunnistetaan rakennusteollisuuden muutokset, kuten suunnittelutapojen muutokset sekä teollisesti valmistettujen materiaalien ja rakennusosien valmistamisen vaikutukset rakentamiselle (ks. esim. Etelä-Pohjanmaan selvitys s. 3). Etelä-Pohjanmaan selvityksessä (s. 10) todetaan, että rakennustapa alkoi muuttua massiivirakenteista monikerroksisia suosiiviksi 1950-luvulla. Lisäksi todetaan: ”Monikerrosrakenteita ei tyypillisesti voi korjata, vaan niiden vaurioituessa rakenne on vaihdettava. Tämä vaikuttaa merkittävästi koko rakennuksen elinkaareen. Inventoituihin kohteisiin on kirjattu rakennustekninen automaattisesti, jos kohde on massiivirakenteinen. Näillä rakennuksilla ei ole optimoitua elinkaarta ja niiden säilyminen tuleville vuosikymmenille on teknisesti mahdollista.” Näin ollen rakentamistapa ja arvio korjattavuudesta on vaikuttanut siihen, miten kohteita on arvotettu.

Lisäksi selvityksissä tunnistetaan tiedon karttumisen tarve – esimerkiksi Etelä-Savon selvityksessä (s. 1): ”Aikakauden rakennusperinnön tutkimukselle on tarvetta, sillä aiempaa tutkimustietoa on vähän. Nuoreen rakennuskantaan kohdistuu suuret muutos- ja purkamispaineet, joten on tarpeellista selvittää mitä rakennuskannasta tulee vaalia ja säilyttää.” Toisaalta tutkimustieto ja käytänteet modernien rakenteiden korjaamisesta tulevat todennäköisesti lisääntymään, sillä purkavan uudisrakentamisen nähdään olevan myös ekologisesti kestäväntä korjaamiseen verrattuna (esim. Huuhka ym. 2021) – tätä teemaa selvityksissä ei kuitenkaan käsitellä.

4.4.2 Maakunnalliset kulttuuriympäristöselvitykset

Suhtautuminen kohteiden kuntoon ja säilymisedellytyksiin vaihtelee myös maakunnallisissa kulttuuriympäristöselvityksissä. Pohjois-Pohjanmaan maakunta-arkkitehdin mukaan kuntoa ja säilymisedellytyksiä ei lähtökohtaisesti otettu huomioon. Missään selvityksessä ei suoraan sanota, että kunto olisi ollut syy jättää jokin kohde pois listauksesta. Kuitenkin esimerkiksi Kanta-Hämeen selvityksessä (s. 25) mainitaan: ”Päivityselvityksen maastokäynneillä on koottu täydennysaineistoa arvioina kohteiden kunnosta ja tilasta. Mahdollisuuksien mukaan maastokäynneillä on kerätty haastatteluaaineistoa koskien mm. kohteiden säilymisedellytyksiä.” Samoin Kainuun selvityksessä (s. 14) todetaan, että maastokäynneillä koottiin täydennysaineistoa valokuvina ja arvioina kohteiden kunnosta ja tilasta. Vaikuttaakin siltä, että kuntotekijät ovat lähtötietomaisesti voineet ohjata selvityksen laadintaa.

Lisäksi kohteet voivat olla muutos- tai purkutöiden kohteena. Keski-Suomen modernin rakennusperinnön inventointia koskevassa, Rakennettu hyvinvointi -sivustolla julkaistussa artikkelissa todetaan: ”Noin neljäsosa inventointikohteista purettiin tai niitä muutettiin voimakkaasti peruskorjauksessa.” (Voutilainen ja Silen, n.d.)

4.4.3 Yhteenveto

Rakennuksen kunnon ei tarkastelluissa inventoinneissa todeta vaikuttavan suoraan arvottamiseen tai kulttuurihistoriallisiin arvoihin. Modernin rakennusperinnön selvityksissä tuodaan kuitenkin esiin, että säilymisedellytyksiä arvioidaan monissa hankkeissa lähtötietomaisesti. Säilymisedellytykset voivat liittyä paitsi rakennuksen kuntoon, materiaaleihin ja korjattavuuteen myös käyttöön, omistajuuteen ja sijaintiin.

Joissain tapauksissa arvokohteiksi valikoituvat – tiedostaen tai tiedostamatta – kohteet, joiden tekninen säilyminen on todennäköisempää, mikä herättää kysymyksen siitä, jäävätkö korjauskelpoisuudeltaan heikommat mutta kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet aliedustetuiksi.

Kuntaomisteisissa kohteissa voi näkyä myös kuntien ohjausvaikutus kaavaprosesseissa: kaikkia kunnallisia rakennuksia ei aina haluta osoittaa maakunnallisesti arvokkaiksi (ks. luku 3.6).

Lisäksi modernille rakennuskannalle tyypilliset rakennustekniset ongelmat – kuten monikerrosrakenteiden korjausvaikeudet, 1970-luvun energiasaneerausten aiheuttamat kosteusongelmat ja teollisesti tuotettujen materiaalien lyhyemmät elinkaaret – voivat vaikuttaa taustalla siihen, miten kohteiden säilymispotentiaalia arvioidaan, vaikka niitä ei virallisesti käytetä arvottamisperusteina.

4.5 Muuttuvat ihanteet ja lisäselvitystarpeet

4.5.1 Modernin rakennusperinnön selvitykset

Ympäristöministeriön laatimassa *Kulttuuriympäristö maakuntakaavoituksessa* -dokumentissa (2011, 30) maakunnallisten kulttuuriympäristöselvitysten päivittämistarpeen määritellään aiheutuvan esim. arvojen muuttumisesta, tiedon lisääntymisestä tai fyysisen ympäristön muutoksesta. Etelä-Pohjanmaan selvityksessä (s. 5) todetaan: ”*Rakennusperinnön arvostus muuttuu ajan mukana. Nyt toteutettu selvitystyö kuvaa tällä hetkellä tärkeiksi koettuja ilmiöitä. Uusia arvokkaita kulttuuriympäristöjä tunnistetaan, kun näkökulmat ja arvostukset muuttuvat.*”

Käsityksemme modernin rakennusperinnön arvosta muuttuu jatkuvasti. Esimerkiksi Etelä-Savon taustaselvityksessä (s. 18) modernin rakennusperinnön kulttuurihistoriallisen merkittävyyden arvioinnissa luotettavaksi aikamääreeksi on määritelty kaksikymmentä vuotta kohteen valmistumisesta. Samassa selvityksessä (s. 1) nuoreen rakennuskantaan todetaan kohdistuvan suuret muutos- ja purkamispaineet. Toisaalta Etelä-Pohjanmaan selvityksessä (s. 7) uusia kohteita (1990-luvulta alkaen) nähdään suojaavan niiden uutuus, joka estää ”niiden huolettoman purkamisen”.

Selvityksiin on voitu myös kirjata lisäselvitystarpeita. Pohjanmaalla (s. 5): ”*Inventointien tarkistamista ja täydentämistä suositellaan, varsinkin arvotuksen ja kohdekuvausten osalta. Selvitystyön voisi toteuttaa vaihteittain esimerkiksi aikakausittain tai sektori-inventointeina käyttötarkoituksittain, jolloin paremman kokonaiskäsityksen myötä myös yksittäisten kohteiden arvottaminen helpottuisi. Melko kiireellinen inventointitarve on esimerkiksi kuntien käytöstä poistettaville julkisille rakennuksille, jotka joko puretaan, jätetään tyhjilleen tai myydään.*”

Etelä-Pohjanmaan selvityksessä (s. 7) lisäselvitystarpeina mainitaan liikenneympäristöt, 1920–1950-lukujen sähkömuuntamorakennukset, vapaa-ajanasuntoalueet sekä 1980- ja 1990-luvun rakennuskanta muualla kuin Seinäjoella ja Kauhavalla. Etelä-Karjalan selvityksessä ei mainittu lisäselvitystarpeita, mutta erillisessä loppuraportissa (s. 6) mainitaan: ”*Inventoinnissa tarkasteltujen kohteiden lisäksi vielä muita mahdollisesti arvokkaita moderneja kohdetyyppisiä, joita ei inventoinnissa ehditty tarkastaa: loput Etelä-Karjalan vanhain- ja hoivakodit, loput koulut ja päiväkodit, yksityisiä asuinrakennuksia, joissa rakennustaiteellisia arvoja, myymälöitä ja muita kaupallisia rakennuksia.*”

Pohjois-Savossa yksittäisten kohteiden osalta arvottaminen on jätetty tekemättä ja kirjattu lisäselvitystarve (esim. Kiuruvesi, uimahalli, s. 24). Pohjois-Karjalassa (s. 57–58) Alvar Aallon suunnittelemissa Pamilon, Lieksankosken ja Pankakosken voimalaitoksista on kirjattu, että kohteiden selvittäminen vaatisi erillisen, alueiden kokonaisvaltaisen inventoinnin.

Modernin rakentamisen suhde rakentamattomaan vaikuttaa myös keskeiseltä, joskin vielä inventoinneissa osin tunnistamattomalta teemalta. Luonto kulttuuriympäristössä -hankkeen loppuraportissa todetaan seuraavasti: ”-- *kaupunkien tiivistämisen ja täydennysrakentamisen yhteydessä ”tyhjä tila” nähdään usein rakennettavana, jolloin voidaan menettää sekä luonto- että kulttuuriarvoja sekä kaupunkitilan ”huokoisuutta”, joka mahdollistaa erilaisia toimintoja ja kulttuurista kohtaamista ja luonnon kokemista. Kaupungeissa ”tyhjä tila” voi olla osa arkkitehtuuria ja kaavaa, olla suunniteltua väljyyttä*” (Ahola ja Uddström 2025, 47).

Esimerkiksi Etelä-Pohjanmaan (s. 20) selvityksessä Seinäjoen kaupunkikeskustan yleisilmeen kuvataan olevan ”väljä, matala ja moderni”. Pohjois-Karjalan selvityksessä (s. 26) puolestaan kuvataan, kuinka Outokummun 1960-luvun modernille asuinalueelle ”*sijoitettiin*

kerros- ja rivitaloja aikansa metsälähiöoppien mukaisesti, väljästi ja valoisasti". Sekä Etelä-Pohjanmaalla (s. 14) että Pohjois-Karjalassa (s. 7) rakennetun ympäristön väljyys liitetään erityisesti liikennealueiden tilantarpeeseen ja autoistumiseen.

Pohjanmaan selvityksessä (s. 6) pureudutaan rakennetun ympäristön muutoksiin seuraavasti: *"Jälleenrakennuskausi oli kaikissa yhteisöissä kasvavan aktiivisuuden aikaa ja pienissäkin kylissä saattoi olla koulun lisäksi kaksikin kauppaa, postikonttori ja pankki palvelemassa kehittyvää maataloustoimintaa ja kasvavaa väestömäärää, jonka elinpiiri rajoittui polkupyörän kantaman mukaan. Näistä ilmiöistä on säilynyt kuitenkin valitettavan vähän havaittavaa miljöötä tähän päivään asti. Usein rakennukset olivat alun perin asuintaloja ja toiminnan päätyttyä pienehköt rakennukset on joko purettu tai otettu muuhun käyttöön."* Monissa ympäristöissä arvo ei niinkään ole välttämättä yksittäisessä rakennuksessa vaan kokonaisuudessa, joka uusiutuu pala kerrallaan.

4.5.2 Maakunnalliset kulttuuriympäristöselvitykset

Maakunnallisissa kulttuuriympäristöselvityksissä ei yleensä mainita lisäselvitystarpeita. Maakunnalliset selvitykset pyrkivät tunnistamaan maakuntakaavaan osoitettavat, maakunnallisesti arvokkaat kohteet. Vaikka inventointi ja kaava ovat aina väistämättä pysäytyskuva rakennetun ympäristön tilasta ja niiden arvottamisesta, ei kyseisissä selvityksissä tätä tuoda esiin, vaan niissä pyritään luomaan kuva kattavasta ja ehyestä selvityksestä. Poikkeuksen tästä muodostaa Päijät-Hämeen selvitys, jossa lisäselvitystarpeet on listattu kuntakohtaisesti erilliseen liitteeseen osaksi loppuraporttia. Lisäksi loppuraportissa (s. 43) mainitaan seuraavasti: *"Projektin loppuvaiheessa myös uusien MARY2-alueiden kartoituksessa nousi esiin lisäselvitystä vaativia alueita, jotka voisivat olla mahdollisia MARY2-alueita, mutta ne jäivät tiedon puutteen vuoksi selvityksen ulkopuolelle. Näitä ovat esimerkiksi Padasjoen Vehkakylän lomakylä ja Orimattilassa Pennalan kylän alue."*

4.5.3 Yhteenveto

Modernin rakennusperinnön selvityksissä lisäselvitystarpeet kirjataan huomattavasti useammin kuin maakunnallisissa kulttuuriympäristöselvityksissä. Modernit selvitykset tuovat näkyvästi esiin tarkastelun rajat ja puutteet, kuten tiettyjen rakennustyyppien, aikakausien tai teemojen jäämisen vähälle huomiolle osoittaen myös konkreettisia jatkotutkimuksen tarpeita. Modernin rakennusperinnön arvoihin liittyy myös voimakas ajallisen muutoksen elementti: käsitkset modernin merkityksestä, arvosta ja suojelutarpeesta vaihtelevat ja kehittyvät jatkuvasti.

Selvityksissä tuodaan esiin, että arviointiin vaikuttavat sekä ajan kuluminen että muuttuvat näkökulmat. Uusille rakennuksille nähdään tarpeellisenä "kypsymisaika", koska modernin rakennuskannan kulttuurihistoriallinen merkitys hahmottuu usein vasta vuosikymmenten viiveellä. Samalla nuoreen rakennuskantaan kohdistuu suuria purku- ja muutospaineita, mikä korostaa selvitysten ajankohtaisuutta. Joissain selvityksissä myös todetaan, että uutuus antaa rakennuksille käytännössä suojan purkamista vastaan, mikä voi vaikuttaa siihen, millaisia kohteita valikoituu inventointiin.

Maakunnallisissa kulttuuriympäristöselvityksissä lisäselvitystarpeita ei yleensä sanallisteta, vaan selvitys esitetään valmiina ja kattavana kokonaisuutena, vaikka myös ne ovat väistämättä "pysäytyskuvia" rakennetun ympäristön tilasta. Etenkin maakunnalliset kulttuuriympäristöselvitykset pyrkivät esittämään kattavan ja valmiin kokonaisuuden, vaikka arvojen ja ympäristön muutokset ovat jatkuvia. Näissä selvityksissä kuvataan kuitenkin eksplisiittisesti, millaisia kohteita tai ympäristöjä (esimerkiksi terveydenhuollon tai hallinnon rakennuksia) kohdejoukkoon on haettu (ks. luku 3.4.2).

5 Valtakunnallisen merkittävyyden arvioiminen

5.1 Nykyisten RKY-alueiden huomioiminen

5.1.1 Modernin rakennusperinnön selvitykset

Ympäristöministeriön ohjeen mukaan maakuntakaavoja laadittaessa tulee RKY 2009 -inventointi ottaa suunnittelun lähtökohdaksi (YM 2011, 23). Ympäristöministeriön *Valtakunnallisesti merkittävien rakennettujen kulttuuriympäristöjen huomioon ottaminen kaavoituksessa ja lupamenettelyssä* -päätöksen mukaan maakuntakaavoituksessa on tarkoituksenmukaista osoittaa rakennettujen kulttuuriympäristöjen aluerajaukset sellaisinaan (YM 2020, 3). Maakuntakaavoissa RKY-alueet esitetäänkin kaavakartoissa yleensä sellaisinaan.

Näin ollen RKY-alueiden tarkempaa tarkastelua ei myöskään usein maakuntakaavoituksen osana tehdä, vaan RKY-alueet rajataan maakuntatasoisten selvitysten ulkopuolelle – niiden arvot on jo tunnustettu, joten resurssit kohdistetaan tästäkin syystä vielä ennestään tunnistamattomien arvoalueiden tutkimiseen. Esimerkiksi Etelä-Pohjanmaan selvityksessä (s. 6) todetaan: *”Kohdeluetteluun haettiin maakunnassa sijaitsevia kohteita, joita ei ole aiemmin todettu valtakunnallisesti arvokkaiksi.”* Samoin Pohjanmaan selvityksessä (s. 19) todetaan: *”Museoviraston valtakunnallisen RKY-inventoinnin kohteet on merkitty maakuntakaavaan jo luonnosvaiheessa. Tästä syystä ne on rajattu tämän selvityksen ulkopuolelle.”*

Useissa maakuntakaavoihin liittyvissä selvityksissä olemassa olevia RKY-alueita ei siis käsitellä yksityiskohtaisesti. Kuitenkin Etelä-Pohjanmaan selvityksessä uudempaa rakentamista edustavat RKY-kohteet on lueteltu kohdetyypeittäin: esimerkiksi uskonnonharjoittamiseen liittyvien ympäristöjen yhteydessä on lueteltu maakunnan modernit kirkot, seurakuntatalot ja -keskukset sekä kappelit, jotka ovat RKY-kohteita (s. 29). Samoin Pohjanmaan selvityksen loppuosaan (s. 19–20) on koottu *”modernia rakennusperintöä edustavat RKY-kohteet sekä sellaiset aikaisempien aikakausien kohteet joissa on myös moderniin rakennusperintöön liittyviä arvoja, jotka ovat ainakin maakunnallisesti merkittäviä”*. Pohjanmaalla (s. 16) puolestaan Vaasan ja Pietarsaaren kävelykeskukset on nostettu itsenäisinä kohteina esiin, sillä vaikka ne sijaitsevat RKY-alueilla, niiden *”keskeinen sisältö on kuitenkin painotettu toisiin seikkoihin”*.

Etelä-Karjalan selvityksessä puolestaan sijainti suhteessa RKY-alueisiin on mainittu kohdekohtaisesti (kaksi kohdetta: Nuijamaan rajavartioasema ja rivitalot s. 6; Luumäen kunnantalo s. 11). Sen sijaan moderneja RKY-kohteita, jollaisiin lukeutuvat esimerkiksi Lappeenrannassa sijaitsevat Lauritsalan kirkko ja seurakuntakeskus sekä Imatralla sijaitseva Vuoksenniskan Kolmen ristin kirkko, ei ole mainittu kyseisessä selvityksessä. Nämä kohteet on kuitenkin huomioitu varhaisemmassa, vuonna 2008 valmistuneessa selvityksessä *Etelä-Karjalan maisema- ja kulttuurialueselvitys, osa 2* (Lauritsalan kirkko ja seurakuntakeskus s. 107, Kolmen ristin kirkko s. 129). Etelä-Karjalan liiton haastattelussa todettiin, että tästä syystä RKY-alueet rajautuivat selvityksen ulkopuolelle. Pohjois-Savon selvityksessä (s. 21) mainitaan Leppävirran Sorsakosken kellotapuli, josta todetaan: *”Kellotapuli ja säilytetty seurakuntasalin pääportaitikko liittyvät RKY-alueeseen”*. Kyseistä kohdetta ei ole kuitenkaan arvotettu maakunnallisesti arvokkaaksi, vaan sen merkityksen on arvioitu olevan paikallinen.

Joissain modernia rakennusperintöä koskevissa selvitysraporteissa ei ole lainkaan mainintoja RKY-alueista. Esimerkiksi Pohjois-Karjalan selvityksessä ei mainita RKY-alueita, mutta kuntakohtaisissa korteissa kohteiden sijoittuminen RKY-rajaukseen mainitaan (esim. Nurmes,

entinen valtion virastotalo; Joensuu, Schaumanin isännöitsijän talo.) Pohjois-Karjalan maakuntakaava 2040:n 1. vaiheen selostuksessa (s. 29) todetaan: ”Kaavassa ei esitetä *valtakunnallisia tai maakunnallisia maisema-alueita eikä RKY-kohteita.*” Samoin kuin Etelä-Karjalassa myös Pohjois-Karjalassa aiemman maakuntakaavan yhteydessä laadittiin myös rky-alueita käsittelevä selvitys *Valtakunnallisesti ja maakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt Pohjois-Karjalassa* (2014). Maakunnallinen tieto onkin kumuloituvaa, ja selvityksissä huomioidaan olemassa olevat selvitykset. Selvitysten suhteita ei aina kuitenkaan selosteta täysin yksiselitteisesti raporteissa. Lisäksi erillisiä RKY-alueita koskevia selvityksiä on laadittu ainakin Pirkanmaalla (Kärki 2020), Etelä-Karjalassa (Kousa 2022) sekä Kymenlaaksossa ja Keski-Suomessa.

5.1.2 Maakunnalliset kulttuuriympäristöselvitykset

Kuten jo aiemmin todettiin, RKY-alueet osoitetaan usein maakuntakaavoissa suoraan, jolloin niitä ei useinkaan varsinaisesti inventoida osana maakuntakaavoituksen taustaselvitystä. Useimmissa tapauksissa RKY-alueet luetellaan osana selvitystä (esim. Kainuu, Kanta-Häme ja Satakunta). Kanta-Hämeen selvityksessä todetaankin (s. 6): ”*Ympäristöhallinnon ohjeen mukaisesti maakuntakaavoja laadittaessa tai niitä tarkistettaessa tulee RKY 2009 ottaa suunnittelun lähtökohdaksi. Maakuntakaavoituksessa on tarkoituksenmukaista osoittaa valtakunnallisesti merkittävien rakennettujen kulttuuriympäristöjen aluerajaukset sellaisenaan.*” Samoin Satakunnan selvityksessä (s. 18) todetaan: ”*Vallitseva käytäntö on, että valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt (RKY) ja erityislaeilla suojellut kohteet ovat myös maakunnallisesti merkittäviä.*”

Joissain tapauksissa RKY-alueet lukeutuvat kuitenkin selvitykseen ja aluerajauksia on voitu tarkastella (Pohjois-Pohjanmaa, Satakunta). Esimerkiksi Pohjois-Pohjanmaan selvityksessä (s. 4) todetaan: ”*RKY-inventoinnin kohdeluetteloa tai alueiden rajauksia ei tässä yhteydessä ole ollut mahdollista muuttaa, mutta tietoja on täydennetty maakunnallisilla arvoilla ja esiin tulleita RKY-inventoinnin puutteita ja virheitä on kirjattu ylös.*” Samoin Satakunnan selvityksessä (s. 23) todetaan: ”*Satakunnan maakunnallisten kulttuuriympäristöjen päivitysinventoinnissa RKY-alueiden rajauksia on joissain tapauksissa tarkennettu, mutta alueiden arvoja ei ole kyseenalaistettu.*” Samoin Kainuun selvityksessä (s. 14) kuvataan RKY-alueiden Museoviraston vuoden 2009 RKY-inventoinnissa mukana olevien kohteiden arvoa turvaa valtakunnallinen status, joten niitä ei ole katsottu tässä työssä tarpeen arvioida maakunnallisiksi. Alueisiin sisältyvien kohteiden luetteloa on kuitenkin täydennetty ja rajoja tulkittu.

Esimerkiksi Kanta-Hämeen selvityksen todetaan täydentävän RKY-inventointia luoden sen kanssa ehjän inventointikokonaisuuden (s. 4). Lisäksi Kanta-Hämeen selvityksessä (s. 26) todetaan seuraavasti: ”*Museoviraston vuoden 2009 RKY-inventoinnissa mukana olevien kohteiden arvoa turvaa valtakunnallinen status, joten niiden arvioimista maakunnallisiksi ei ole katsottu tässä työssä tarpeelliseksi. Monet päivitysselvityksen maakunnallisesti arvokkaista kohteista ovat kuitenkin osittain valtakunnallisesti arvokkaita. Sekä maakunnallisesti että valtakunnallisesti arvokkaita osia sisältävät kohteet on huomioitu selvityksessä kokonaisuuksina. Tällaisissa kohdekokonaisuuksissa maakunnallisten osien arvo usein perustuu valtakunnallisiksi arvoitettuihin osiin, ja vastaavasti taas kokonaisuuksien maakunnalliset osat täydentävät valtakunnallisia. Eri tavoin arvoitettujen osien käsittely toisistaan erillisinä ei näin ollen olisi mielekäästä tai perusteltua.*”

Lisäksi huomionarvoista maakunnallisissa selvityksissä on se, että ne pyrkivät huomioimaan RKY-alueissa tapahtuneet muutokset: vuoden 1993 RKY-kohteet, jotka ovat pudonneet pois

RKY2009 -listauksesta, on usein määritelty maakunnallisesti arvokkaiksi. Esimerkiksi Kainuun selvityksessä (s. 14) todetaan seuraavasti: ”Ympäristöhallinnon ohjeen mukaisesti RKY 2009:stä pois jääneiden alueiden ja kohteiden suunnittelu ratkaistaan kaavoituksella; monet näistä kohteista ovat maakunnallisesti tai paikallisesti merkittäviä. Kainuuseen sijoittuvat RKY-pudokkaat ovat olleet keskeinen lähtöaineisto ja niiden mahdollinen maakunnallinen arvo on tarkistettu päivitystyössä.”

Lisäksi Keski-Suomen selvityksessä (s. 4) todetaan: ”15 uuden RKY-listauksen mukaista kohdetta on poistettu vuoden 2009 maakuntakaavan maakunnallisesti arvokkaiden rakennettujen kulttuuriympäristöjen luettelosta. Tarkistuksen yhteydessä 22 vuonna 2010 voimaan tulleesta RKY-listauksesta pois jäänyttä RKY93 -luettelon mukaista kohdetta on lisätty maakunnallisesti merkittävien rakennettujen kulttuuriympäristöjen luetteloon.” (s. 4)

Samoin Päijät-Hämeen loppuraportissa (s. 32) todetaan: ”RKY 2009 määrittelyssä poistuneiden RKY 1993 -kohteiden maakunnallinen arvo tarkistettiin Ympäristöministeriön ohjeen mukaisesti ja RKY 2009 kohdetietojen täydennystarve huomioitiin.”

5.1.3 Yhteenveto

Useimmiten valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt nimetään selvitysraporteissa, mutta kohteita ei varsinaisesti tarkastella tai inventoida. Tämä perustuu vakiintuneeseen käytäntöön, jossa RKY-alueet merkitään maakuntakaavoihin sellaisinaan, jolloin niitä ei yleensä käsitellä uudelleen maakuntakaavoituksen taustaselvityksissä. Useissa maakunnissa RKY-alueita on tarkasteltu erillisissä selvityksissä (mm. Pirkanmaa, Etelä-Karjala ja Kymenlaakso), ja joissakin tapauksissa RKY-kohteet on sisällytetty aiempien maakuntatason inventointien yhteyteen (esim. Etelä-Karjala).

Maakunnallisissa kulttuuriympäristöselvityksissä RKY-kohteet esitetään tavallisesti yhtenäisenä luettelona, kun taas modernin rakennusperinnön selvityksissä ne voivat tulla esiin teema- tai rakennustyyppikohtaisen käsittelyn yhteydessä (esim. Etelä-Pohjanmaa). Usein RKY-alueita ei kuitenkaan mainita lainkaan, vaan kohteiden suhde RKY-rajauksiin tuodaan ilmi kohdekohtaisten kuvausten tasolla (esim. Pohjois-Savo, Pohjois-Karjala ja Etelä-Karjala).

5.2 Suojelukohteiden huomioiminen

Kulttuuriympäristön suojelu toteutetaan yleensä joko kaavalla, erityislainsäädännöllä tai suoraan lain nojalla. Kulttuuriympäristön suojelusta säädetään [alueidenkäyttölaissa](#) (132/1999), [laissa rakennusperinnön suojelemisesta](#) (498/2010), [rakennusperintölaissa](#) (RakPL), [kirkkolaissa](#) (652/2023), [ortodoksisesta kirkosta annetussa laissa](#) (985/2006) ja [muinaismuistolaisissa](#) (295/1963). Lisäksi ympäristölainsäädännössä on tyypillistä säännellä kulttuuriympäristön tai kulttuuriperinnön huomioon ottamisesta. Tämänkaltaisia säännöksiä on esimerkiksi [ympäristövaikutusten arviointimenettelystä annetussa laissa](#) (252/2017, YVAL), [vesilaissa](#) (587/2011, VL) [jätelaissa](#) (646/2011) ja [maa-aineslaissa](#) (555/1981). [Rakentamislaki](#) (751/2023) sisältää puolestaan sääntelyä, jossa kulttuurihistoriallisesti arvokkaat ja suojellut rakennukset ovat eri asemassa verrattuna muuhun rakennuskantaan.

Rakennussuojelua koskeva yleislaki on rakennusperintölaki. Rakennusperintölain 2 §:stä ilmenevät rakennussuojelua koskevien eri lakien soveltamisalojen pääpiirteet. Jollei muuta säädetä, rakennusperinnön suojelemiseen sovelletaan rakennusperintölakia. Rakennusperintölain nojalla voidaan suojella rakennuksia, rakennelmia, rakennusryhmiä tai rakennettuja alueita. Suojelu voi koskea myös rakennuksen osaa, rakennuksen kiinteää sisustusta taikka muuta rakentamalla tai istuttamalla muodostettua aluetta.

Asemakaava-alueilla kaavan suojelumääräykset ovat ensisijainen keino suojella rakennusperintöä. Tästä syystä kaavamääräykset ovat käytännössä huomattavasti yleisempi tapa suojella rakennusperintöä kuin rakennusperintölakiin perustuvat päätökset. Asemakaavalla ja erityislainsäädännön nojalla suojeltujen rakennusten määrä Suomessa on noin 30 000–35 000. Näistä noin 90 prosenttia on suojeltu asemakaavalla.

Rakennussuojelun kokonaisuuteen liittyy vuonna 1998 allekirjoitettu valtakunnallisia rautatieasema-alueita koskevan menettelytapasopimus (rautatiesopimus) sekä Haagin yleissopimuksen mukainen kansallisesti merkittävän kulttuuriomaisuuden luettelo. Lisäksi Metsähallituksella ja erällä muilla valtion kiinteistöhaltijoilla on lakisääteinen velvollisuus vaalia hallinnsaansa olevaa kulttuuriomaisuutta (laki Metsähallituksesta 234/2016 § 5 ja laki Väylävirastosta 862/2009). Modernin rakennusperinnön suojelua ohjaavat myös kansainväliset sopimukset, kuten Faron yleissopimus, Davosin julistus ja Madrid – New Delhi -asiakirja.

5.2.1 Modernin rakennusperinnön selvitykset

Suojelukohteiden käsittely on harvoin pääteltävissä suoraan modernin rakennusperinnön selvityksistä (esim. Pohjois-Savo, Pohjanmaa). Etelä-Savon selvityksessä mainitaan (s. 19), että Suomessa rakennusperintöä suojellaan yleisimmin kaavoituksella. Etelä-Pohjanmaalla selvityksessä (s. 52) on listattu kirkkolailla suojellut kohteet sekä rakennussuojelulailla suojellut kohteet. Pohjois-Savon kohdeluettelossa on mainintoja suojelustatuksista, samoin Etelä-Karjalan selvityksessä on mainittu kirkkolailla suojeltu kohde (s. 23). Kun asiaa tiedusteltiin maakuntien liitoilta ja alueellisilta vastuumuseoilta, muodostui käsitys, ettei suojelukohteita välttämättä rajattu tarkastelun ulkopuolelle, etenkin asemakaavalla suojeltuja (Pohjois-Karjala, Pohjanmaa).

5.3 Kohteiden valtakunnallisen merkittävyyden arvioiminen ja mahdolliset uudet RKY-kohteet

5.3.1 Modernin rakennusperinnön selvitykset

Joissain modernin rakennusperinnön selvityksissä pyritään arvioimaan myös kohteiden valtakunnallista merkittävyyttä. Esimerkiksi Etelä-Karjalan selvityksessä (s. 3) Imatran Rautatehtaan ja Savimajan alueella todetaan olevan ”[v]altakunnallisellakin tasolla ainutlaatuista tehtaaseen liittyvää rakentamista.” Samassa selvityksessä (s. 2) todetaan: ”Kohde, jolla on nähty valtakunnallista arvoa (Lemin Kantturiemmen parakkivaruskunta), esitetään maakuntakaavassa maakunnallisesti arvokkaana kohteena. Kyseisen kohteen arvot toimitetaan tiedoksi Museovirastolle RKY-päivitystyötä varten.” Maakuntaa kattavissa selvityksissä voidaankin siis tunnistaa mahdollisesti valtakunnallisesti merkittäviä kohteita ja selvitys toimii näiden kirjaamisen väylänä. Toisaalta kohteiden arvot nähdään tietynlaisena ”pakettina”, joka voidaan ikään kuin toimittaa Museovirastolle.

Samoin Pohjois-Savon selvityksessä kohteiden valtakunnallista merkittävyyttä on arvioitu: esimerkiksi Kuopiossa sijaitsevaa Pyhää Johanneksen kirkkoa ehdotetaan valtakunnallisesti arvokkaaksi (s. 21). Samoin joidenkin kohteiden, kuten Kuopion Niiralan päiväkodin, on arvioitu olevan korkeatasoinen, jopa valtakunnallinen (s. 25). Lisäksi lisäalassa sijaitsevan Sankariemmen urheilukentän on todettu olevan ”huomionarvoinen jopa valtakunnallisesti” (s. 28). Vaikka maakunnallisissa selvityksissä voidaan tuoda esiin myös mahdollisesti valtakunnallinen merkittävyys, tarvitaan valtakunnallisen merkittävyyden arvioimiseen valtakunnallista otantaa ja vertailua. Tämä tuodaan esiin Pohjois-Savon selvityksessä, jossa Kuopion lentotaseaman ”[a]rvon määrittelyksi pitäisi verrata valtakunnallisesti vastaaviin kohteisiin” (s. 26).

Valtakunnallisten kulttuuriympäristöinventointien kokonaistarkasteluun ja täydentämiseen liittyvässä esiselvityksessä (Ikkala ym. 2024, 41) todetaan, ettei valtakunnallinen arvo synny niin, että maakunnallisesti merkittäviksi arvioiduista alueista poimitaan parhaat ja valitaan niistä edustavimmat. Valtakunnallinen arvo saattaa myös olla eri osissa maata erilainen. Lisäksi esiselvityksen mukaan (s. 48) maakunnallisten inventointien näkökulma ei ole valtakunnallinen, eikä niissä ole pyritty valtakunnallisen arvon määrittämiseen. Tämän vuoksi valtakunnallisesti merkittäviä kohteita voi eri syistä puuttua inventoinneista. Lisäksi inventointien lähtökohta on usein tunnistetuissa kohteissa, eikä niinkään tarpeissa katvealueiden kattamiseen.

Osassa modernin rakennusperinnön selvitysraporteista on kuvattu myös niitä kohteita, jotka inventoitiin mutta jotka jäivät vaille arvostatusta. Näin on toimittu esimerkiksi Etelä-Karjalassa. Samoin Pohjois-Savon selvitykseen on listattu maakunnallisten lisäksi myös paikallisesti arvokkaat kohteet. Tämänkaltaisen käsittely lisää selvityksen läpinäkyvyyttä ja edesauttaa myös myöhempää tarkastelua, mikäli haluttaisiin tarkastella laajempaa kohdejoukkoa. Valtakunnallisesti merkittävät kohteet voivatkin osoittautua sellaisiksi, joita jossakin maakunnassa on syystä tai toisesta jätetty käsittelemättä, ja kohdetarkastelua joudutaan laajentamaan.

5.3.2 Maakunnalliset kulttuuriympäristöselvitykset

Mahdollisesti uusia valtakunnallisia arvoalueita inventoinneissa ei oikeastaan tuoda esiin maakunnallisissa kulttuuriympäristöselvityksissä. Keski-Suomessa alueellinen vastuumuseo pitää osana tietojärjestelmäänsä kirjaa kohteista, joilla voi olla valtakunnallista merkittävyyttä (Keski-Suomen museon haastattelu). Lisäksi Keski-Suomen ELY-keskus toteutti vuonna 2025 osana kehittämiskeskusteluja kaikille maakunnan kunnille kyselyn, jossa mm. kysyttiin nykyisten RKY-kohteiden tilannetta ja ehdotuksia uusiksi RKY-kohteiksi.

5.3.3 Yhteenveto

Modernin rakennusperinnön selvityksissä kohteiden mahdollista valtakunnallista statusta pohditaan selvitysprosessien yhteydessä. Useisiin selvityksiin on kirjattu ylös muutaman kohteen osalta, että niillä voisi olla myös valtakunnallista merkittävyyttä. Maakunnallisissa kulttuuriympäristöselvityksissä mahdollisesti uusia valtakunnallisia kohteita ei yleensä nimetä erikseen. Toisaalta modernin rakennusperinnön selvityksissäkin tunnistetaan se, että valtakunnallisen arvon tunnistamiseen tarvitaan valtakunnallista näkökulmaa.

5.4 Maakunnallisten ja alueellisten ominaisluonteen ja erityispiirteiden huomioiminen

Ympäristöministeriön ohjeeseen on kirjattu, kuinka ”rakennettua kulttuuriympäristöä koskeviin selvityksiin on tärkeää sisällyttää yksittäisten kohteiden lisäksi myös laajempia maakunnan ominaisluonnetta ja erityispiirteitä korostavia kokonaisuuksia sekä taajamien ja kylien osalta taajama- ja kyläkuvallinen näkökulma.” (YM 2011, 28.) Selvityksissä pyritäänkin tavalla tai toisella huomioimaan maakuntien ja alueiden ominais- ja erityispiirteet.

5.4.1 Modernin rakennusperinnön selvitykset

Pohjois-Savossa **maakunnalliseksi erityispiirteeksi** tunnustetaan ortodoksinen rakennusperintö (s. 3): ”Huomattava osa Pohjois-Savoon, Pohjois-Karjalaan ja entisen Oulun läänin eteläosiin sotien aikana ja jälkeen asutetuista siirtolaisista suurin osa oli ortodokseja, mikä näkyy näille alueille rakennettujen ortodoksikirkkojen ja rukoushuoneiden muuta maata suuremmassa määrässä. Kirkkojen ja rukoushuoneiden rakentaminen kuului osana valtion rahoittamaan siirtoväen asuttamiseen.”

Ortodoksi-kohteet mainitaan myös Pohjois-Karjalan selvityksessä (s. 54). Lisäksi Pohjois-Karjalan erityispiirteenä (s. 8) korostuu uuskarjalaisuus, joka oli inventointityön yhteydessä lanseerattu termi, jolla viitataan Pohjois-Karjalassa karjalaisen rakentamisen tavan uudelleentulintaan 1950- ja 1960-luvuilta lähtien. Lisäksi selvityksessä tunnustetaan muun muassa sakraalirakennuksissa suunnittelija Vilho Suonmaan vaikutus, paikalliset materiaalit, kuten Juuan vuolukivi, 1980-luvun postmodernit kunnantalot sekä rajaseutukirkot.

Pohjanmaalla maakunnallisiksi erityispiirteiksi tunnustetaan mm. sijainti rannikolla, kansainvälisten vaikutteiden merkitys rakentamiseen sekä useat osakeskukset. Lisäksi Pohjanmaalla vanhaa rakennuskantaa on säilynyt runsaasti ja moderni on toteutettu usein sopeutuvana lisänä.

Etelä-Pohjanmaalla erityispiirteiksi tunnustetaan muun muassa maaston tasaisuus ja rakennusten maisemallinen rooli, nuori kaupunkirakentaminen, vahvat ja vakiintuneet kuntakeskukset, tiivis ja matala asuinrakentaminen ja pientalovaltaisuus, seurantalot, pienyritystilat ja pesäpallokentät, Alvar Aallon ja Touko Saaren vaikutus sekä suojeluskuntarakentaminen. Etelä-Karjalan selvityksessä maakunnallisia erityispiirteitä ei käsitelty, mutta haastattelussa tuotiin esille teollisuuden, erityisesti metsäteollisuuden, merkitys sekä itärajan läheisyys.

Lisäksi selvityksissä voidaan määritellä maakunnallisesti **harvinaisia kohteita**. Esimerkiksi Pohjois-Savon selvityksessä Kuopion Domino-talon (s. 8) tunnustetaan olevan ”[m]aakunnassa harvinainen, elementtirakentamiseen ja rakentamisen standardointiin liittyvä tyylikäs kohde” ja Puijonlaakson asuinalueen (s. 8) puolestaan ”Kuopion ensimmäinen lähiöperiaatetta toteuttava asuinalue”. Lisäksi Rautavaaran kunnanvirasto ja kauppiastalo (s. 26) on ”postmoderni helmi koko maakunnassa”.

Pohjois-Karjalan selvityksessä tunnustetaan ainutlaatuisiksi kohteiksi esim. Pielisjärven kunnansairaala ensimmäiseksi suomalaiseksi funkissairaalaksi (s. 11) ja Pohjois-Karjalan keskussairaala Suomen ensimmäiseksi keskussairaalaksi (s. 42). Lisäksi Ylämyllyn esikunnan lämpökeskuksen mainitaan edustavan ”Pohjois-Karjalassa harvinaista betonibrutalismia” ja olleen yksi Suomen ensimmäisistä hakelämpökeskuksista (s. 78).

Etelä-Pohjanmaan selvityksessä puolestaan tunnustetaan Seinäjoen matkakeskuksen olleen ”Suomen ensimmäinen linja-auto- ja rautatieliikennettä yhdistävä kokonaisuus” (s. 44). Etelä-

Savon selvityksessä puolestaan mainitaan Mikkelin Pohjankaaren olleen yksi ensimmäisistä metsälähiöistä (s. 13). Lisäksi käsitellään harvinaistuneita metsäkämppejä (s. 11) sekä maavoimien ainoaa sotilaskappelia Suomessa (3).

5.4.2 Maakunnalliset kulttuuriympäristöselvitykset

Maakuntien ominaispiirteinä voivat korostua maantieteellinen sijainti. Esimerkiksi Kainuussa maakunnalliseksi erityispiirteeksi mainitaan (s. 11) mm. *”rakennuskulttuurissa piilevä idän ja lännen välinen vuorovaikutus”*, joka näkyy esimerkiksi vienalaisyylissä. Samoin sota-historiaan, maanpuolustukseen ja rajan vartiointiin liittyvät kohteet ovat Kainuun yksi erityispiirre. Myös Keski-Suomen (s. 3) kuvataan olevan eri kulttuurivaikutteiden risteysaluetta.

Lisäksi rakennuskannan ominaispiirteet ja ikätekijät voivat nousta maakunnallisesti keskeisiksi. Esimerkiksi Satakunnan selvityksessä (s. 21) kuvataan, kuinka maakunnan rakennuskanta on keskimäärin Suomen vanhinta. Kanta-Hämeessä (s. 10) puolestaan kuvataan keskiaikaisten kirkkojen ja sakaristojen olevan maamme rakennuskulttuurin vanhinta ja edustavinta kerrostumaa. Hämeeseen liittyy myös tiilirakentamisen alku sekä vanhat tiet ja kyläpaikat.

Satakunnan selvityksessä (s. 35 alkaen) on käsitelty hyvin laajasti maakunnan erityispiirteitä, mm. keskiaikaista asutusta, jokilaaksojen viljelymaisemia sekä rannikkoseutujen ja vesistöjen rakennusperintöä. Satakunnan selvityksessä on eritelty myös kuntakohtaisia ominaispiirteitä, esimerkiksi (s. 100): *”Harjavalta on entinen maatalouspitäjä, joka teollistui nopealla vauhdilla toisen maailmansodan jälkeen. Harjavallassa on keski-ikältään Satakunnan toiseksi nuorin rakennuskanta.”* Myös Päijät-Hämeen selvityksessä on tunnistettu kuntakohtaisia erityispiirteitä, jotka on käsitelty erikseen jokaisen kunnan osalta (yleisteksti, s. 36–72).

Jotkin ominaispiirteet vaikuttavat myös hyvin tyypillisiltä. Esimerkiksi Kanta-Hämeen selvityksessä kuvataan (s. 11): *”Kaupunkien ja taajamien rakennettu ympäristö muuttui rajusti 1960–1970-luvuilla, kun rakentaminen tehostui elementtirakentamisen myötä ja vanhaa rakennuskantaa purettiin uuden tieltä. 1900-luvun viimeisten vuosikymmenten ja 2000-luvun alun kulttuuriympäristömuutosta ovat leimanneet niin 1980-luvun nousukauden näyttävä julkinen rakentaminen kuin 1990-luvun laman jälkeiset taloudellisuuden vaatimukset ja ympäristötietoisuuskin.”* Samoin Keski-Suomessa (s. 3) kuvataan seuraavasti: *”Keskusjohtoinen suunnittelu ja hyvinvointiyhteiskunnan rakentaminen alkoivat vaikuttaa rakennettuun ympäristöön sotien jälkeen. Etenkin 1960-luvulta lähtien vanhoista kirkonkylistä muotoutui kuntakeskuksia ja palvelutaajamia. Uutta ajallista kerroksellisuutta kulttuurimaisemiin, rakenteisiin ja rakennuskantaan syntyy jatkuvasti.”* Selvityksissä kuvataan siis paitsi maakunnallisia erityispiirteitä, myös rakentamisen yleisiä virtauksia.

Kaikissa selvityksissä maakunnan erityispiirteitä ei käsitellä tarkasti. Esimerkiksi Keski-Pohjanmaan selvityksessä (s. 33) mainitaan arkkitehti Airi Kentalan tuotanto. Pohjois-Pohjanmaan selvityksessä ei mainita maakunnallisia erityispiirteitä, mutta maakunta-arkkitehdilta saadussa viestissä mainitaan Oulun koulun rakennusten mittakaava ja detaljisuunnittelu sekä taitava tiilen ja puun käyttö, mallikas koulu- ja päiväkotisuunnittelun perinne, puurakennusperinne erityisesti Pudasjärven modernin hirsirakentamisen osalta sekä Oulun asuinalueet, kuten Meritulli tai 2000-luvun alun asuntomessualue. Keski-Suomen haastattelussa korostuivat esimerkiksi Pihtiputaan pika-asutus, sotatarviketeollisuustuotanto sekä vesistöihin liittyvä rakennusperintö, rakennuttajavetoisuus ja suunnittelijoiden teknistaloudellinen orientoituminen, hiihto- ja matkailukeskukset sekä Multian postmodernismi.

Selvityksissä määritellään kohdekuvauksissa usein **erityislaatuisia tai ainutlaatuisia kohteita** maakunnallisessa tai jopa valtakunnallisessa mittakaavassa. Esimerkiksi Keski-Suomen selvityksessä (s. 30) maakunnallista tasoa edustavat Keski-Suomessa harvinaisen betonibrutalismiin edustajaksi määritelty Papinsaaren siunauskappeli (s. 30) sekä ainoa Keski-Suomeen museoksi valmistunut rakennus, Saarijärven museo (s. 125). Jyväskylän Matkakeskus on puolestaan Suomen ensimmäinen kokonaan uudeksi yhteisterminaaliksi rakennettu kokonaisuus (s. 31).

Satakunnassa on määritelty esimerkiksi Teljäntori Porin ensimmäiseksi ja yhdeksi Suomen vanhimmista kauppakeskuksista (s. 75) ja Satakunnan museo yhdeksi Suomen ensimmäisistä moderneista museorakennuksista (s. 88). Kanta-Hämeessä on kuvattu esimerkiksi Forsan ensimmäisiä vuokrakerrostaloja (s. 28) sekä 1960-luvulla valmistunutta, viimeistä paikallarakennettua kerrostaloa (s. 46). Keski-Pohjanmaalla (s. 41) Vetelin vuonna 1932 rakennetun kotiseutumuseon kerrotaan olevan ”*yksi maamme ensimmäisistä maaseudulle rakennetuista museorakennuksista.*” Ainutlaatuisten ja harvinaisten kohteiden esiin nostaminen ei kuitenkaan korostu selvityksissä, vaan kuvaukset liittyvät pikemminkin kohdeluettelossa kohteiden kuvauksiin.

5.4.3 Yhteenveto

Modernin rakennusperinnön selvityksissä voidaan tuoda esiin modernin rakennusperintöön liittyviä maakunnallisia tai paikallisia virtauksia, kuten Pohjois-Karjalan uuskarjalaisuus nimitetty ilmiö. Samoin maakunnan maantieteelliset tekijät ja niiden vaikutukset tuodaan ilmi selvityksissä.

Maakunnallisissa kulttuuriympäristöselvityksissä alueellisten erityispiirteiden kuvaus on yleensä systemaattisempaa ja liittyy laajempiin historiallisiin, maantieteellisiin ja kulttuurisiin teemoihin, mikä onkin luontevaa niiden erilaisen tarkastelutason vuoksi.

Usein kaikissa selvityksissä tuodaan esiin maakunnassa tai valtakunnassa harvinaisia kohdetyppejä ja esimerkkejä, kuten maakunnan ensimmäinen sairaala, pisin silta tai muutoin ainutlaatuinen tai harvinainen kohde.

6 Johtopäätökset

6.1 Johtopäätökset aineistosta

Modernin rakennusperinnön inventointi maakunnissa on kehittynyt merkittävästi viimeisen vuosikymmenen aikana. Inventointikäytännöt ovat kuitenkin monin tavoin hajanaisia, epäsymmetrisiä ja vaihteleviin lähtötietoperustaansa kytkeytyviä. Keskeisimmät havainnot liittyvät **läh-tötietojen epätasaisuuteen, modernin määrittelyn ja rajauksen ongelmallisuuteen, inventointien selektiivisyyteen, arvottomiskriteerien soveltamiseen moderniin rakennus-perintöön sekä selvitysten kykyyn tunnistaa ja rajata rakennustyyppjä ja alueita.**

Ensinnäkin inventointien perustana toimiva tieto osoittautui epätasaiseksi sekä alueellisesti että sisällöllisesti. Selvityksissä tuotetaan paljon tietoa, josta lopulta vain osa päätyy itse selvitysraporttiin. Selvitykset ovat myös selektiivisiä: ne nojaavat vahvasti aiempiin inventointeihin, kunnallisiin kulttuuriympäristöohjelmiin, kaavaselvityksiin ja tietojärjestelmiin. Tiedon kumuloituvuuden vuoksi inventointien lopputulos muodostuu pitkälti jo olemassa olevan aineiston rajoissa. Tämä johtaa siihen, että kohteet painottuvat etenkin kaupunkikeskuksiin ja tiiviille taajama-alueille, kun taas maaseudun moderni rakennuskanta jää usein katveeseen. Lisäksi ohjausryhmätyöskentely, joka on selvitysten selkäranka, tuo prosessiin arvokasta paikallistietoa mutta myös valintojen läpinäkymättömyyttä: dokumentaatio ei aina kerro, miksi jokin kohde otettiin mukaan ja toinen ei. Sanallistetut rajaukset eivät myöskään ole aina kovinkaan tarkkoja: esimerkiksi ajallinen rajausta ei vielä tarkoita, että kaikkia kohteita olisi käsitelty samalla tavalla ja aineisto edustaisi tasalaatuisesti kaikkia eri vuosikymmeniä.

Lisäksi modernin käsitteen määrittely osoittautuu vaihtelevaksi. Modernin rakennusperinnön selvityksissä modernia jäsennetään usein vuosikymmenten tai ilmiöiden kautta. Selvityksissä käytetään lähdeviittauksia vaihtelevalla tarkkuudella, ja modernista rakennusperinnöstä piiryy tarinallinen, yleistotuksiin nojautuva kuva, jota ei tarvitse perustella. Tämä tarina heijastelee paikkansapitäviä mutta mahdollisesti yksipuolisia ja yleistettyjä faktoja, jotka voivat liittyä esimerkiksi rationalismin tai postmodernismin kaltaisten kausien tai yhteiskunnallisten ilmiöiden, kuten autoistumisen ja kaupungistumisen kautta. Selvitykset jättävätkin pohtimaan, millaisia näkökulmia modernin rakennusperinnön määrittelemiseen ja tunnistamiseen näiden lisäksi tarvittaisiin. Sama näkyöy maakunnallisissa kulttuuriympäristöselvityksissä, joissa puolestaan lähestytään modernia rakennusperintöä etsien edustajia tiettyjen osa-alueiden, kuten terveydenhuollon tai hallinnon, rakennuskannan joukosta. Verrattuna modernin rakennusperinnön selvityksiin maakunnallisiin kulttuuriympäristöselvityksiin voi nousta jopa monipuolisemmin modernin rakennusperinnön kohteita, sillä niissä ”modernin määritelmä” ei kapeuta tarkastelua, vaan esimerkiksi maaseudun modernit kohteet nousevat eri tavalla esiin.

Sekä modernin rakennusperinnön että maakunnallisten kulttuuriympäristöselvitysten selektiivisyys näkyy erityisen selvästi rakennustyyppien käsittelyssä. Selvitykset tunnistavat laajasti modernin rakennuskannan keskeiset rakennustyyppit – asuinalueet, hallinto-, koulutus- ja terveydenhuollon rakennukset – mutta monet rakennustyyppit jäävät katveeseen. Erityisesti päiväkodit, terveyskeskukset, lähiöiden laaja arjen ympäristö, loma-asuminen sekä teollisuuden ja liikenteen rakenteet ovat aliedustettuja. Myös 2000-luvun rakennuskanta, vaikka se kuuluu modernin aikakauden jatkumoon, esiintyy selvityksissä vain pintapuolisesti. Selvitykset saavat pohtimaan, ollaanko arjen ympäristöille aina sokeita ja vasta katoava arkiympäristö ja harvinaistuvat rakennustyyppit, kuten tyhjenevät liikekeskukset, nousevat keskeiseksi, mutta yhä

käytössä olevaa arkiympäristöä ei vielä voida asettaa historialliseen kontekstiinsa, koska elämme sen keskellä.

Modernin rakennusperinnön arvottaminen perustuu pitkälti perinteisen rakennusperinnön arvottamisen kriteeristöön, vaikka moderni rakennuskanta poikkeaa lähtökohdiltaan, rakenteeltaan ja suunnitteluperiaatteiltaan aiemmasta rakennuskannasta. Arvottamiskriteeristöt nojautuvat historiallinen-rakennushistoriallinen-maisemallinen -jakoa noudattaviin luettelointiperusteisiin sekä lakiin rakennusperinnön suojelemisesta kirjattuihin suojelun edellytyksiin. Kriteerien soveltaminen edellyttää tulkintaa, mitä ei yleisesti selvitysprosesseissa kovin tarkasti kirjata näkyviin.

Lisäksi selvitykset osoittavat, että modernin rakennusperinnön arvoihin liittyy voimakas ajallinen muutoksen elementti. Uudempiin rakennuksiin ei aina koeta olevan tarpeeksi historiallista etäisyyttä, jotta niiden arvo voidaan luotettavasti tunnistaa. Tämä selittää 2000-luvun kohteiden vähäistä määrää sekä joidenkin 1980–1990-lukujen rakennustyyppien aliedustusta. Samanaikaisesti moderniin rakennuskantaan kohdistuu merkittäviä purku- ja muutospaineita, mikä tekee selvitysten ajantasaisuudesta tärkeän ennakkoehdon. Rakentamis sektorin resursiivisuus on viime vuosina noussut keskusteluun. Purkaminen saatetaan mainita selvityksissä, mutta keskeiseen rooliin se ei rakennusperintöön liittyvissä selvityksissä ole noussut. Samoin modernin rakennusperinnön suuri määrä aiheuttanee haasteita selvityksille, mutta sen vaikutuksia ei selvityksissä ole juuri reflektoitu.

6.2 Keskeinen anti RKY-päivitykseen

Selvitysaineiston analyysi osoittaa, että maakunnalliset modernin rakennusperinnön inventoinnit muodostavat RKY-päivittämiselle hyödyllisen mutta rajallisen lähtökohdan. Inventoinnit tarjoavat laajan katsauksen moderniin rakentamiseen eri puolilla Suomea, mutta niiden rakenteessa, kattavuudessa ja metodologiassa on merkittäviä eroja, jotka vaikuttavat siihen, miten niitä voidaan hyödyntää valtakunnallisessa tarkastelussa. RKY-päivityksen näkökulmasta nousee esiin kolme keskeistä havaintoa:

- 1) maakuntien väliset erot, jotka heikentävät selvitysten yhteismitallisuutta ja vertailtavuutta
- 2) modernin rakennusperinnön katvealueet
- 3) metodologiset haasteet modernin arvottamisessa.

Maakuntien välillä on ratkaisevia eroja, jotka vaikuttavat selvitysten vertailtavuuteen. Erot näkyvät lähtötiedoissa, aikarajauksissa, inventointialueiden määrittelyssä, rakennustyyppien painotuksissa ja arvottamisen dokumentoinnissa. Joissain maakunnissa moderni inventoidaan systemaattisesti, kun taas toisaalla moderni on suppeammin läsnä kulttuuriympäristöselvityksen osana. Systemaattisissakin selvityksissä jää väistämättä katvealueita. Nämä erot vaikuttavat siihen, kuinka eri maakunnista kertyvää tietoa voidaan suhteuttaa RKY-päivityksen tasolle.

Maakuntaselvitykset eivät luo tasalaatuista ja yhteismitallista perustaa valtakunnalliselle inventoinnille, vaikka ne tuottavatkin paljon arvokasta tietoa paitsi modernin rakennusperinnön maakunnallisista erityis- ja ominaispiirteistä sekä potentiaalisesti valtakunnallisesti merkittävistä kohteista ja ilmiöistä. Toisaalta maakunnallisessa selvityksessä ei voidakaan välttämättä tunnistaa valtakunnalliseksi nousevia erityispiirteitä, sillä siihen tarvitaan valtakunnallista näkökulmaa.

Moderniin rakennusperinnön inventoimiseen liittyy **katvealueita**, jotka heijastuvat tyypillisesti selvitysten selektiivisyydestä ja lähtötietojen rakenteesta. Jos RKY-päivitys nojaa liian suoraan maakunnallisiin selvityksiin, se perii samoja epäsymmetrisiä lähtökohtia. Katveisiin jää erityisesti neljä aluetta:

- 1) **Maaseudun ja haja-asutusalueiden moderni**, esimerkiksi jälleenrakennuskauden pihapiirit, maaseutuasuminen, tuotannolliset ympäristöt sekä loma-asuinrakentaminen sekä retkeilyn rakentaminen.
- 2) **Arkinen, vaatimaton ja monilukuinen moderni**, kuten terveyskeskukset, päiväkodit, lähiöiden arjen ympäristöt ja 1970–1990-lukujen palvelurakennukset.
- 3) **Teollinen ja logistinen moderni**, kuten liikenteen infrastruktuuri, joka on tärkeä osa Suomen taloushistoriaa mutta jota tarkastellaan selvityksissä niukasti ja epätasaisesti.
- 4) **Uudempi moderni**, erityisesti 1980–2000-lukujen rakennuskanta, jonka arvot ovat vasta hahmottumassa.

Modernin rakennusperinnön inventoinnin haasteet peilaavat modernin rakennuskannan suurta määrää, mikä tekee inventoimisesta haastavaa paitsi maakunnan tasolla myös etenkin valtakunnallisesti. Maaseudun modernin rakennuskannan inventoiminen on usein resurssisyydestä vaikeaa. Samoin maakunnallisellakin tasolla esimerkiksi kaikkien päiväkotien tai 1950-luvun koulujen inventoiminen tasalaatuisella tavalla vaatisi paljon resursseja.

Modernin rakennusperinnön arvottamisen metodologiset ratkaisut vaativat myös lisäpohdintoja. Tarkastelluissa selvityksissä hyödynnetään perinteisen rakennusperinnön arvottamiskriteeristöä, joka ei aina tavoita modernin arkkitehtuurin keskeisiä arvoja, kuten sarjatuotannon, suunnitteluperiaatteiden, teknologisten innovaatioiden tai sosiaalishistoriallisten ilmiöiden merkitystä. Modernin arvottaminen edellyttäisi laajempaa tulkintakehystä, jossa myös tekniset ratkaisut, yhteiskunnallinen konteksti, suunnittelufilosofia ja käyttötarkoitusten muutokset saisivat painoarvoa.

RKY-päivitystä ajatellen tulisi pohtia 1) mitä modernilla rakennusperinnöllä laajassa mielessä voidaan tarkoittaa ja millaisia ilmiöitä siinä tulee näkyä sekä 2) millaisin kriteerein modernia rakennusperintöä tulisi tarkastella ja arvottaa. Valtakunnallisen päivitystyön onnistuminen edellyttää näiden aineistojen kriittistä tulkintaa, katvealueiden esiin nostamista ja modernin rakennusperinnön erityisluonteeseen soveltuvien menetelmien kehittämistä.

6.3 Modernin rakennusperinnön inventoimisen hyviä periaatteita

- Dokumentoi työn tavoite sekä työryhmän kokoonpano ja roolit.
- Kuvaile kohteiden valintaprosessia ja -perusteita mahdollisimman läpinäkyvästi. Tuo ilmi, millä tavalla kohteita valitaan ja millainen on kokonaisjoukko, josta inventointikohteet valitaan.
- Pohdi ja perustele aikarajaus. Modernin rakennusperinnön kohdalla selvityksissä voi olla tarpeellista huomioida alueelliset erityispiirteet tietyn vuoden sijaan. Tuo ilmi, jos aikarajaus ja kohdejoukon ajallinen edustavuus poikkeavat toisistaan. Pohdi, onko ajallinen rajaus myöskään aina tarkoituksenmukaista.
- Kuvaile, mitä aiempia selvityksiä alueella on toteutettu ja millaisia lähtötietoja on käytetty. Pyri kirjaamaan myös se, miten asiantuntijoiden näkemykset ja hiljainen tieto vaikuttivat selvityksessä tehtyihin valintoihin.
- Käytä monipuolisia lähteitä ja kirjaa ne asianmukaisesti selvitykseen.
- Tunnista paikalliset ja alueelliset erityispiirteet.
- Arvota kohteet läpinäkyvästi ja perustele kriteerit.
- Erotta tekninen kunto kulttuurihistoriallisesta arvosta.
- Huomioi myös tavanomainen rakennuskanta. Pysähdy pohtimaan, mitä katvealueita selvitykseen jää.
- Tee näkyväksi myös ne kohteet, joita ei valittu inventoitaviksi tai jotka eivät päätyneet lopulliseen valikoimaan.
- Tunnista modernin rakennustekniikan ja arvojen erityiskysymykset.
- Kuvaa mahdolliset lisäselvitystarpeet ja inventoinnin rajallisuus.
- Kuvaile suhde valtakunnallisiin selvityksiin.
- Julkaise selvitys mahdollisimman helposti saataville, esimerkiksi verkkosivuille. Pelkästään organisaation omaan tietojärjestelmään tallennettuna tiedot eivät ole muiden käytettävissä.

6.4 Hankkeen toteutuksen reflektointia

Hankkeen tutkimustyön toteutti Verna Hahtola. Työtä ohjasi Juhana Lahti. Selvitysraporttia kommentoivat useat sparrausryhmän jäsenet.

Hankkeessa tarkasteltavaksi aineistoksi valittiin lähtökohtaisesti sellaiset selvitykset, joista oli olemassa pdf-raportti. Näin ollen pelkästään tietokantaan tallennettuja selvityksiä, joissa inventointitiedot on voitu tallentaa kohteiden tiedoiksi, ei tässä hankkeessa pystytty kattavasti tarkastelemaan.

Tarkastelussa hyödynnettiin selvityksissä tunnistettuja kohdetyypppejä, joiden avulla kohdetyypppejä listattiin matriisiin. Tämä voi osaltaan kapeuttaa tarkastelua ja toistaa samoja oletuksia ja yksinkertaistuksia kuin selvityksissä ilmenee. Jokin muu käsittelytapa, esimerkiksi rakennusluokitukseen vertaaminen olisi voinut tulla kyseeseen, mutta aineistoa pyrittiin tutkimaan sen asettamista lähtökohdista käsin.

Erityisesti maakunnallisissa kulttuuriympäristöselvityksissä rakennusperintöä käsitellään ilman ajallista rajausta, jolloin modernien kohteiden tarkastelemiseksi ne on täytynyt seuloa aineistosta. Tässä yhteydessä modernin rakennusperinnön aikamääreeksi määriteltiin vuosi 1940 tai sen jälkeen valmistuneet kohteet. Koska modernin rakennusperinnön selvityksissä käsiteltiin myös 1930-lukua, listattiin myös 1930-luvun kohteet erikseen. Tämä työ tehtiin tarkastelemalla selvitysraportteja tai niihin liittyviä kohdekortteja ja koostamalla modernit kohteet omaksi Excel-taulukoksi. Näiden osalta jouduttiin tekemään rajauksia, sillä kaikissa kohdekorteissa (esim. Päijät-Häme) kohteita ei ole luokiteltu rakentamisvuosien mukaan. Esimerkiksi Pohjois-Pohjanmaan kohdekorteissa ajoitustieto puolestaan oli helposti saatavilla, mutta aineisto oli laaja: yhteensä 34 kappaletta 40–650-sivuisia raportteja. Keski-Suomen osalta pa-neuduttiin muutama modernin rakennusperinnön inventoinnin kuntakohtaiseen raporttiin.

Edellä mainittujen taulukoiden avulla täytettiin matriisiin tiedot eri kohdetyypeistä. Silloin kun se oli mahdollista, liitettiin tieto mistä kunnasta ja miltä vuosikymmeneltä kohde oli (esim. 1950-luvun koulu: Oulu). Joissain tapauksissa ajoitustietoa ei ollut saatavilla, ja muutamien kohteiden ajoitustiedoissa on puutteita. Koska tässä hankkeessa tarkoituksena ei ollut luoda yhteismitallista, määrällistä tarkastelua, ei ajoitustietoja erikseen selvitetty muista lähteistä. Lähtökohtaisesti korjaus- tai laajennusvuosia ei huomioitu taulukoinnissa, joten käsittelytapa on osittain yksinkertaistava. Myös eri vuosikymmeninä rakentuneet kohteet voivat olla tyy-piteltä joissain tapauksissa väärin tai yksinkertaistaen.

Joissain kohdetyypeissä, erityisesti useita toimintoja yhdistävissä asuin-, liike- ja toimistorakennuksissa, voi näkyä ontuva ja yksinkertaistava jaottelu. Esimerkiksi toimistorakentamisen analyysi ei ole kattavaa, vaan se on sisällytetty liike- ja elinkeinoelämään liittyvään rakentamiseen. Modernin rakennusperinnön selvityksistä ei eritelty kohdetyyppi-kohtaisesti eri vuosikymmeniä, vaikka tämänkaltaisen tarkastelu olisi voinut tuoda vielä lisätietoa katvealueista.

Kohteiden tarkempia sijaintianalyyseja eli esimerkiksi sitä, miten kohteet painottuvat maakunnan sisällä tiettyihin kaupunkeihin, kyliin tai haja-asutusalueille, ei pystytty tämän hankkeen puitteissa tekemään.

Hankkeessa tehtyjä havaintoja tarkistettiin tekoälyn, Microsoft Copilotin, avulla. Kaiken aineiston on kuitenkin analysoinut tutkija itse, ja tekoälyä käytettiin aineistosta tehtyjen havaintojen varmentamiseen ja mahdollisten tarkastelukatveiden osoittamiseen.

7 Lähteet

7.1 Selvitysraportit

7.1.1 Modernin rakennusperinnön selvitykset

Etelä-Karjala. (2024). Etelä-Karjalan rakennetun kulttuuriympäristön teemainventointi, inventointiraportti.

Etelä-Pohjanmaa. (2021). Etelä-Pohjanmaan maakunnallisesti arvokkaan rakennetun kulttuuriympäristön arvotus ja Etelä-Pohjanmaan uudemman rakennetun kulttuuriympäristön inventointi sekä arvotus.

Etelä-Savo. (2018). Moderni arkkitehtuuri Etelä-Savossa. Taustaselvitys 1.3.2018.

Pohjanmaa. (2018). Maakunnallisesti arvokkaat modernit kulttuuriympäristöt Pohjanmaalla. Taustaselvitys 30.11.2018.

Pohjois-Karjala. (2022). Arkkitehtuurin moderneja piirteitä Pohjois-Karjalassa.

Pohjois-Savo. (2021). Pohjois-Savon moderni rakennettu kulttuuriympäristö. Arvottamistyöryhmän loppuraportti.

7.1.2 Maakunnalliset kulttuuriympäristöselvitykset

Kainuu. (2018). Kainuun maakunnallisesti arvokkaat rakennushistorialliset kohteet.

Kanta-Häme. (2019). Hämeen maakunnallisesti arvokkaat rakennetut kulttuuriympäristöt.

Keski-Pohjanmaa. (2024). 6. vaihemaakuntakaavan taustaselvitykset, kulttuuriympäristö.

Keski-Suomi. (2016). Keski-Suomen maakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt 2016 kohdeluettelo.

Pohjois-Pohjanmaa. (2016). Pohjois-Pohjanmaan rakennettu kulttuuriympäristö 2015 – päivitysinventointi. Inventointikertomus 11.4.2016, päivitetty 18.11.2016.

Päijät-Häme. (2024). Päijät-Hämeen kulttuuriympäristöselvitys 2024 MARY 2. Loppuraportti ja yleisteksti (erilliset dokumentit).

Satakunta. (2023). Satakunnan rakennetut kulttuuriympäristöt. Maakunnallisesti merkittävien rakennettujen kulttuuriympäristöjen päivitys- ja täydennysinventointi 2023.

7.2 Haastattelut

Etelä-Karjalan liiton haastattelu 4.3.2026. Laura Mikkola.

Keski-Suomen museon haastattelu. 6.2.2026. Saija Silen ja Jouko Koskinen.

Pohjois-Karjalan inventoinnin toteuttajan haastattelu 9.3.2026. Samu Aarnio.

Pirkanmaan maakuntamuseon haastattelu 20.3.2026. Anna Lyyra-Seppänen, Anna-Leena Lehto ja Miinu Mäkelä.

7.3 Kirjalliset lähteet

Ahola, N. ja Uddström, A. (2025). Luonnon ja kulttuurin katveessa. Luonto kulttuuriympäristöissä -hankkeen loppuraportti. Suomen ympäristökeskuksen raportteja 20 | 2025. Suomen ympäristökeskus.

Alueidenkäyttölaki 132/1999. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/lainsaadanto/1999/132>

Asetus valtion omistamien rakennusten suojelusta. Saatavissa <https://www.finlex.fi/fi/lainsaadanto/1985/480>

Etelä-Pohjanmaan liitto. (2026). Etelä-Pohjanmaan maakuntakaava 2050. Saatavissa [23.1.2026] <https://epliitto.fi/aluesuunnittelu-ja-liikenne/etela-pohjanmaan-maakuntakaava-2050/>

Etelä-Karjalan maisema- ja kulttuurialueselvitys, osa 2. (2008). Rakennetun ympäristön nykytila. Lappeenranta. Etelä-Karjalan liitto.

Hahtola, V. (2023). Pirkanmaan modernit kirjastot. Modernin rakennusperinnön teemainventointi. Pirkanmaan maakuntamuseo. Saatavissa <https://siiri.tampere.fi/displayObject.do?uri=http://www.profium.com/archive/ArchivedObject-9D134228-C923-CCA5-F8F9-E944F2F7D722>

Hahtola, V. (2024). Pirkanmaan 1960-luvun koulurakennukset. Modernin rakennusperinnön teemainventointi. Pirkanmaan maakuntamuseo. Saatavissa <https://siiri.tampere.fi/displayObject.do?uri=http://www.profium.com/archive/ArchivedObject-FEAAFF7D-249C-D4E1-61C2-94CE69273735>

Hahtola, V. (2025). Pirkanmaan 1970-luvun koulurakennukset. Modernin rakennusperinnön teemainventointi. Pirkanmaan maakuntamuseo. Saatavissa <https://siiri.tampere.fi/displayObject.do?uri=http://www.profium.com/archive/ArchivedObject-9DFABE5E-F968-596A-20C6-F80E0123DC77>

HE 101/2009. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi rakennusperinnön suojelemisesta sekä laeiksi maankäyttö- ja rakennuslain 57 ja 166 §:n ja rikoslain 48 luvun 6 §:n muuttamisesta. Saatavissa [3.2.2026] <https://www.finlex.fi/fi/hallituksen-esitykset/2009/101>

Hinnerichsen, M. (2008). Pirkkalan moderni rakennusperintö. Rakennetun ympäristön selvitys. Saatavissa <https://siiri.tampere.fi/displayObject.do?uri=http://www.profium.com/archive/ArchivedObject-750DA675-6984-3208-7F87-D4EA9713A328>

Huuhka, S. Vainio, T., Moisio, M., Lampinen, E., Knuutinen, M., Bashmakov, S., Köliö, A., Lahdensivu, J., Ala-Kotila, P. ja Lahdenperä, P. (2021). Purkaa vai korjata? Hiilijalanjälkivaikutukset, elinkaarikustannukset ja ohjauskeinot. Ympäristöministeriön julkaisuja 2021:9.

Ikkala, M-L., Lahti, J. ja Mökkönen, T. (2024). Valtakunnallisten kulttuuriympäristöinventointien kokonaistarkastelu ja täydentäminen, esiselvitys. 30.1.2024. Museovirasto.

Joukio, O. (2020). Pirkanmaan terveyskeskukset. Modernin rakennusperinnön teemainventointi. Saatavissa <https://siiri.tampere.fi/displayObject.do?uri=http://www.profium.com/archive/ArchivedObject-B836600E-216B-8A13-20A1-855E859D3498>

Kainuun vaihemaakuntakaava 2030 Maakuntakaavaselostus. (2019). Kainuun liitto. Saatavissa [11.3.2026] https://kainuunliitto.fi/assets/uploads/2020/08/Kainuun_vaihemaakuntakaava_2030_kaavaselostus.pdf

Kousa, J. (2022). Katsaus Etelä-Karjalan valtakunnallisesti merkittävien rakennettujen kulttuuriympäristöjen (RKY) asema- ja yleiskaavatilanteesta. Kaakkois-Suomen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus.

Kulttuuriympäristösanasto, "inventointi". Saatavissa [30.3.2026] <https://sanastot.suomi.fi/terminology/rakkultymp/concept/c65>

Kulttuuriympäristösanasto, "kulttuurihistoriallinen arvo". Saatavissa [30.3.2026] <https://sanastot.suomi.fi/terminology/rakkultymp/concept/c14>

Kulttuuriympäristösanasto, "kulttuurihistoriallinen merkittävyys". Saatavissa [30.3.2026] <https://sanastot.suomi.fi/terminology/rakkultymp/concept/c15>

Kupila, S., Kylliö, J., Paasikivi, I. ja Saarinen, S. (2016). Turun koulut. Keskustan ulkopuolisten koulujen inventointi ja arvottaminen. Turun kaupungin museokeskus, rakennusvalvonta ja kaupunkisuunnittelu. Saatavissa [27.1.2026] turun-koulut-2016.pdf

Kärki, A. (2020). RKY 2020. Katsaus Pirkanmaan valtakunnallisesti merkittävien rakennettujen kulttuuriympäristöjen asema- ja yleiskaavatilanteesta. Pirkanmaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus.

Laki rakennusperinnön suojelemisesta 498/2010. Saatavissa [23.1.2026] https://www.finlex.fi/fi/lainsaadanto/2010/498#chp_2_sec_8

Loukusa, K. (2022). Pirkanmaan seurakuntatalot 2021–2022. Modernin rakennusperinnön teemainventointi. Pirkanmaan maakuntamuseo. Saatavissa <https://siiri.tampere.fi/displayObject.do?uri=http://www.profium.com/archive/ArchivedObject-A3633CEB-217B-1686-B0E7-833C092D6806>

Museovirasto. (2023). Moderni haastaa! Modernin rakennusperinnön toimintaohjelma 2023–2026. Saatavissa: https://museovirasto-craft-assets-production.s3.eu-north-1.amazonaws.com/Palvelut_ja_ohjeet/2023-MV-moderni-toimintaohjelma-FIN-tulostukseen.pdf

Mustonen, A. Puntanen, P. Vikman, L. (2013). Modernin jäljillä. Mikkelin seudun kulttuuriperintöohjelma, julkaisu 1. Mikkelin kaupunki. Saatavissa https://issuu.com/mikkelinkaupunki/docs/modernin_jaljilla

Metsähallitus. (2016). Metsähallituksen arvotusavain ja valtion rakennusperintö. Saatavissa [16.3.3026] <https://www.valtiollerakennettu.fi/valtion-rakennukset/metsahallituksen-arvotus-avain>

Missä maat on mainiommat. Uudenmaan kulttuuriympäristöt. (2022). Uudenmaan liiton julkaisuja E 245 - 2022. Saatavissa <https://uudenmaanliitto.fi/wp-content/uploads/2022/05/Missa-maat-on-mainiommat.pdf>

Parviainen, T. ja Vihervirta, J. (2024). Vantaan 1980–1990-lukujen rakennuskannan inventointi. Inventointiraportti. Saatavissa [23.1.2026] https://kaupunginmuseo.vantaa.fi/sites/default/files/document/VantaanKaupunginmuseo_Inventoiniraportti_v005Saavutettava.pdf

Pirkanmaan maakunnallisesti arvokkaat rakennetut kulttuuriympäristöt 2016. (2016). Saatavissa https://maakuntakaava2040.pirkanmaa.fi/sites/default/files/raku_27052016.pdf

Pohjois-Karjala, Joensuun kohdekortti. (2022). Pohjois-Karjalan maakuntakaava 2040 1. vaihe Kaavaselostuksen liiteosio 4, rakennetun kulttuuriympäristön kohdekortit, Joensuu. Saatavissa [23.1.2026] <https://pohjois-karjala.fi/vaihekaava1/>

Pohjois-Karjala, Lieksan kohdekortti. (2022). Pohjois-Karjalan maakuntakaava 2040 1. vaihe Kaavaselostuksen liiteosio 4, rakennetun kulttuuriympäristön kohdekortit, Lieksa. Saatavissa [23.1.2026] <https://pohjois-karjala.fi/vaihekaava1/>

Pohjois-Karjala, Nurmeksen kohdekortti. (2022). Pohjois-Karjalan maakuntakaava 2040 1. vaihe Kaavaselostuksen liiteosio 4, rakennetun kulttuuriympäristön kohdekortit, Nurmee. Saatavissa [23.1.2026] <https://pohjois-karjala.fi/vaihekaava1/>

Pohjois-Karjalan maakuntakaava 2040, vaihe 1. Saatavissa [23.1.2026] <https://pohjois-karjala.fi/vaihekaava1/>

Pohjois-Pohjanmaan rakennettu kulttuuriympäristö 2015, Kärsämäki. Saatavissa <https://pohjois-pohjanmaa.fi/wp-content/uploads/2020/08/3524.pdf>

Pohjois-Savon moderni kulttuuriympäristö. Saatavissa [26.1.2026] <https://story-maps.arcgis.com/stories/0c13cd563a614771a6c44b8238950f12>

Porin ruutukaavakeskusta. Modernin rakennusperinnön inventointi. (2019). Porin kaupunkisuunnittelu, Satakunnan museo. Saatavissa https://cms.pori.fi/uploads/sites/14/2023/02/inventointi_ruutukaavakeskusta_22102019_netii.pdf

Pulkka, P. (2020). Merihaka. Kaupunkirakenne- ja ympäristöhistoriaselvitys Kaupunkiympäristön julkaisu 2020:30. Saatavissa <https://www.hel.fi/static/liitteet/kaupunkiymparisto/julkaisut/julkaisut/julkaisu-30-20.pdf>

Rönkkö, M-L. (2020). Museorakennukset 1900-luvun jälkipuolella. Rakennettu hyvinvointi - sivusto. Saatavissa <https://www.rakennetuhyvinvointi.fi/fi/kulttuurirakennukset/museorakennukset-1900-luvun-jalkipuoilella>

Saatsi Arkkitehdit. (2022). Vantaan 1980–1990-lukujen rakennuskannan inventointi ja arvottaminen. Osa 1 – Kokoontumisrakennukset. Saatavissa [23.1.2026] <https://kaupunginmuseumo.vantaa.fi/sites/default/files/document/Vantaan%201980-1990-lukujen%20rakennuskannan%20inventointi%20Saatsi%202022%20saavutettava.pdf>

Saatsi Arkkitehdit. (2023). Vantaan 1980–1990-lukujen rakennuskannan inventointi ja arvottaminen. Osa 2: Teollisuuden ja liikenteen rakennukset sekä aluerakentaminen. Saatavissa [23.1.2026] <https://kaupunginmuseumo.vantaa.fi/sites/default/files/document/Vantaan%201980%E2%80%931990-lukujen%20rakennuskannan%20inventointi%20ja%20arvottaminen%20Saatsi%202023%20saavutettava.pdf>

Saatsi Arkkitehdit. (2025). Espoon 1980- ja 1990-lukujen rakennetun ympäristön selvitys. Saatavissa [23.1.2026] <https://admin.espoo.fi/sites/default/files/2025-11/Espoon%201980%E2%80%931990-lukujen%20rakennetun%20ymp%C3%A4rist%C3%B6n%20selvitys%20Saatsi%202025%2C%20ei%20saavutettava.pdf>

Selvitystyö Ahola. (2019). Savonlinnan keskustaajaman strateginen yleiskaava, modernismin ajan rakennusperintö. Raportti 1.9.2019.

Valtakunnallisesti ja maakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt Pohjois-Karjalassa. (2014). Pohjois-Karjalan maakuntakaavan 3. vaihe. Maakuntakaavaselostus. Liite 1. Julkaisu 165. Pohjois-Karjalan maakuntaliitto.

Vartola, A. (2019). Kirjastojen kehitys ja valtionapupolitiikka. Rakennettu hyvinvointi -sivusto. Saatavissa <https://www.rakennettuhuvinvointi.fi/fi/kulttuurirakennukset/kirjastojen-kehitys-ja-valtionapupolitiikka-vuosikymmenittain>

Voutilainen, H.-M. ja Silen, S. (n. d.). Keski-Suomen modernin rakennusperinnön inventointi: uutta kokemusta ja tietoa maakunnalle ja kaikille paikkakunnille [verkkoaineisto]. Saatavilla [19.12.2025] <https://www.rakennettuhuvinvointi.fi/fi/kaupunkien-kasvun-kaavoitus/keski-suomen-modernin-rakennusperinnon-inventointi-uutta-kokemusta-ja-tietoa-maakunnalle-ja-kai-kille-paikkakunnille>

Ympäristöministeriö. (2011). Kulttuuriympäristö maakuntakaavoituksessa. Suomen ympäristö 28 | 2011.

Ympäristöministeriö. (2020). Valtakunnallisesti merkittävien rakennettujen kulttuuriympäristöjen huomioon ottaminen kaavoituksessa ja lupamenettelyssä. Päätös 2.4.2020. Saatavissa [27.1.2026] https://www.rky.fi/read/asp/r_RKY_kaavoituksessa_ja_lupamenettelyssa.pdf

7.4 Kuvalähteet

Joensuun Laulurinne. Valokuvaaja Teuvo Kanerva, 1985–1986, Museovirasto. Saatavissa <https://www.finna.fi/Record/museovirasto.746FAF9B20573E82F5AC9D27B1795B56?sid=5309695533>

Lappeenrannan kaupungintalon edustan rakennustyömaa: kauppakeskus IsoKristiinan rakentaminen käynnissä. Valokuva: Aarne A Mikonsaari 1987, Lappeenrannan museo. Saatavissa <https://www.finna.fi/Record/lappeenrannanmuseot.0C52C1B6-9CF7-43C9-9303-679118E011DD?sid=5310611955>

Lappeenrannan uimahalli. Valokuvaaja Aarne A. Mikonsaari, 1972–1982, Lappeenrannan museot. Saatavissa <https://www.finna.fi/Record/lappeenrannanmuseot.34503576-3AB3-4C39-9D84-B1B5B7EEF2E5?sid=5309695332>

Lieksan vesitorni. Valokuvaaja Matti Kärkkäinen, 1999, Pielisen museo. Saatavissa <https://www.finna.fi/Record/pielinen.knp-261592?sid=5309695101>

Pielishovi. Valokuvaamo Monifoto, 1947–1953, Museovirasto. Saatavissa <https://www.finna.fi/Record/museovirasto.cde64ad5-ff05-4718-b291-4b7e3e700ec1?sid=5309692182>

Raippaluodon silta. Mustasaari. Teemu Mökkönen, Museovirasto. Saatavissa <https://www.finna.fi/Record/museovirasto.1ece0edb-76c4-4f2d-b2fc-d8044c697577?sid=5309694669>

Valtimon kunnantalo. 1988, Sanomalehti Ylä-Karjala. Saatavissa <https://www.finna.fi/Record/nurmes.knp-66787?sid=5309697618>

Valtion virastotalo, Mikkeli. Reprokuvaaja Jorma Höri, valokuvaaja Albin Aaltonen 1960–1970-luku. Mikkelin kaupungin museot. Saatavissa <https://www.finna.fi/Record/mkm.166867576750100?sid=5309693382>

8 Liitteet

8.1 Matriisissa käsitellyt osa-alueet

Selvityksistä koostettiin tietoja Excel-muotoiseen matriisiin, jonka avulla selvityksiä analysoidiin ja vertailtiin. Alle on listattu aiheita, joita matriisiin koottiin.

PERUSTIEDOT

- Inventoinnin nimi
- Lisätiedot [esim. liitolta tai alueelliselta vastuumuseolta saadut lisätiedot tai haastatteluista saadut tiedot]
- Inventoinnin kansikuva
- Onko kyseessä modernin kokonais- tai päivitysinventointi tai taustaselvitys
- Selvityksen valmistumis- ja toteuttamisvuodet
- Tilaaja- ja toteuttajatahot
- Ohjausryhmä ja sen kokoonpano
- Muu hankkeeseen liittynyt viestintä ja yleisötyö
- Suhde maakuntakaavaprosessiin
- Mahdolliset liitteet
- Paikkatietoaineisto
- Muut alueen keskeiset selvitykset
- Muut huomiot perustiedoista

KOHDEVALINNAT JA RAJAUKSET

- Tarkasteltu kokonaiskohdejoukko (jos tiedossa)
- Selvityksessä arvokkaiksi todettu kokonaiskohdejoukko (jos tiedossa)
- Kohteiden valintaperusteiden määrittely
- Keskeiset lähtötiedot
- Käsitelty myös muita kuin tärkeimmiksi arvoitettuja kohteita
- Aikarajaus
- Sijaintirajaukset
- Rakennustyyppirajaukset
- Kohteiden omistusolosuhteet
- Pistemäiset vs. aluemaiset kohteet
- Muut mahdolliset rajaukset
- Modernin ilmiön määrittelyä ja huomioita
- Rakentamistapoihin ja kuntoon liittyvät huomiot
- Käsitelytapa (esim. vuosikymmen, rakennustyyppi, kunta)
- Lisäselvitystarpeet
- Muut huomiot modernista rakennusperinnöstä, esim. määristä

ARVOTTAMINEN

- Arvottamisperusteet (= käytetyt kriteerit)
- Arvottamisen toteutus ja käytänteet
- Maakuntakohtaisten / paikallisten ilmiöiden ja erityispiirteiden huomioiminen
- Maakunnallisesti (/valtakunnallisesti ainutlaatuisten kohteiden määrittely
- Seurattavien kohteiden määrittely (esim. arvostatus paikallisesta mahdollisesti maakunnalliseksi)

KÄSITELLYT KOHDETYYPIT

huom. perustuvat selvitysten keskinäiseen vertailuun

- Asuminen
- Loma-asuminen
- Hallinto
- Uskonto
- Terveystieteet
- Opetus
- Kulttuuri ja kokoontuminen
- Kauppa ja liike-elämä
- Liikenne
- Teollisuus ja tuotanto
- Matkailu
- Maanpuolustus
- Urheilu
- Kunnallistekniikka
- Muut
- Aluetarkastelut
- Viheraluetarkastelut

VALTAKUNNALLISUUS, KOKONAISARVIO JA TUTKIMUSAUKOT

- RKY 2009 –kohdemäärä maakunnassa
- RKY 2009:n huomioiminen
- Valtakunnallisen merkittävyyden arvioiminen (mahdolliset uudet kohteet)
- Muut huomiot valtakunnallisista arvoista
- Suojelukohteiden käsitteleminen
- Kokonaisarvio
- Tutkimusaukot

METAHUOMIOT KÄSITTELYTAVASTA

- Huomiot käsittelytavasta ja mahdollisista puutteista/tarkistettavista kohdista
 - *Esim. kohdetietojen vähäisyyden vaikutukset arviointiin, ei-modernien kohteiden sisältyminen raporttiin*

8.2 Maakuntakaavojen tarkastelutilanne

	modernin rakennusperinnön selvitys	maakunnallinen selvitys	maakuntakaavan vuosi	maakuntakaavan nimi	muut tiedot maakuntakaavasta
Etelä-Karjala	2024		vireillä	Etelä-Karjalan maakuntakaava 2040 (valmistelussa)	Liiton verkkosivut: Kaavaluonnos on tavoitteena saada valmiiksi vuoden 2025 aikana, jolloin kaavaluonnos asetetaan nähtäville.
Etelä-Pohjanmaa	2021		2024 (lainvoimainen)	Etelä-Pohjanmaan maakuntakaava 2050	
Etelä-Savo	2015, 2018, 2019		2010	Etelä-Savon maakuntakaava	Tämän jälkeen toteutettu useita vaihemaakuntakaavoja, joista 2. vaihemaakuntakaava koskee myös kulttuuriympäristöjä. Sen selostuksessa (s. 95) kuitenkin todetaan: "Kulttuuriperintötietokanta kuntoon hankkeessa inventoitiin myös Etelä-Savon modernia rakennuskantaa (2015). Vaihemaakuntakaavassa ei kuitenkaan käsitelty uudemman rakennusperinnön maakunnallisia arvokohteita, vaan tältä osin maakuntakaavaa täydennetään jatkossa."
Kainuu	-	2018	2019 (hyväksytty)	Kainuun vaihemaakuntakaava 2030	
Kanta-Häme	-	2019	vireillä	vaihemaakuntakaava	Hämeen liiton sivujen mukaan: "Maakunnallisesti arvokkaiden rakennettujen kulttuuriympäristöjen (MRKY) päivitettyä selvitystä käytetään pohja-aineistona käynnissä olevassa vaihemaakuntakaavan laatimisessa. Lainvoimaisen maakuntakaavan merkinnät MRKY-kohteista perustuvat toistaiseksi edelleen vuoden 2003 selvitykseen." Nyt voimassa Kanta-Hämeen maakuntakaava 2040 (hyväksytty 2019).
Keski-Pohjanmaa	-	2024	vireillä	Keski-Pohjanmaan 6. vaihemaakuntakaava	Maakuntakaavatyössä meneillään on valmisteluvaihe, joka päättyy maakuntakaavaluonnoksen valmistumiseen keväällä 2026.
Keski-Suomi	2015	2016	2020 (lainvoimainen)	Keski-Suomen maakuntakaava	
Kymenlaakso	-	2023-2024	vireillä	Elinvoimainen ja sopeutuva Kymenlaakso - Vaihemaakuntakaava 2060	Kymenlaakson maakuntakaava 2040 (hyväksytty 2020)
Lappi	-	2014 (Rovaniemi-Itä-Lapin maakuntakaava)	2012, 2015, 2022, 2024	Useita voimassaolevia maakuntakaavoja	Tunturi-Lapin maakuntakaava (saanut lainvoiman 16.5.2012); Länsi-Lapin maakuntakaava (saanut lainvoiman 11.9.2015); Rovaniemen ja Itä-Lapin maakuntakaava (kuulutettu voimaan 21.9.2022); Pohjois-Lapin maakuntakaava 2040 (kuulutettu voimaan 18.9.2024). Lisäksi useita vaihemaakuntakaavoja.
Pirkanmaa	-	2016	2017 (hyväksytty)	Pirkanmaan maakuntakaava 2040	
Pohjanmaa	2018		2025 (hyväksytty)	Pohjanmaan maakuntakaava 2050	Pohjanmaan maakuntakaava 2050 kumoaa Pohjanmaan maakuntakaavan 2040 kokonaisuudessaan.
Pohjois-Karjala	2022		2022 (hyväksytty)	Pohjois-Karjalan maakuntakaava 2040, vaihe 1	
Pohjois-Pohjanmaa	-	2015 (2016)	2016 (hyväksytty) 2017 (lainvoimainen)	Pohjois-Pohjanmaan 2. vaihemaakuntakaava	Ko. vaihemaakuntakaavassa huomioitu kulttuuriympäristöt ja maisema-alueet, tämän jälkeen 3. vaihemaakuntakaava (hyväksytty 2018, lainvoimainen 2022). Ilm. kulttuuriympäristöihin tässä maakuntakaavassa pieniä päivityksiä (Vaala).
Pohjois-Savo	2021		2024 (hyväksytty)	Pohjois-Savon maakuntakaavan 2040, 2. vaihe	
Päijät-Häme	-	2024	vireillä (luonnos ollut nähtävillä syksyllä 2025)	Päijät-Hämeen maakuntakaava 2060	Voimassa olevat: Päijät-Hämeen maakuntakaava 2014 (lainvoimainen 2019) ja Jätteenkäsittelyalueen vaihemaakuntakaava (lainvoimainen 2023), Iitin vaihemaakuntakaavat
Satakunta	-	2023	vireillä	Satakunnan maakuntakaava 2050	Satakunnan liiton sivujen mukaan: "Tarkistetun aikataulun mukaan valmisteluvaiheeseen keväällä 2023 edennyt suunnittelutyö etenee ehdotusvaiheeseen loppuvuonna 2025. Hyväksymisvaiheessa kaava olisi mahdollisesti vuosina 2026-2027." Kulttuuriympäristöjä koskeva, voimassa oleva maakuntakaava,
Uusimaa	-	2022	2023 (lainvoimainen)	Uusimaa-kaava 2050	Missä maat on mainiommat -selvitys: "Uudenmaan kulttuuriympäristöselvitys laadittiin osana Uudenmaan 2. vaihemaakuntakaavan valmistelua. Selvitystä päivitettiin 4. vaihemaakuntakaavan yhteydessä, jolloin kulttuuriympäristöt käsiteltiin kokonaisuudessaan yhtenä vaihemaakuntakaavan teemoista."
Varsinais-Suomi	-		mm. 2002, 2010	Useita voimassaolevia maakuntakaavoja	Ilmeisesti useampia kaavoja, jotka käsittelevät kulttuuriympäristöä (Loimaan seudun, Turun seudun kehyskuntien, Turunmaan ja Vakka-Suomen maakuntakaavat, hyväksytty 2010 ja Turun kaupunkiseudun maakuntakaava, hyväksytty 2002).

Tarkastelussa pyrittiin esittämään ne maakuntakaavat tai vaihemaakuntakaavat, jotka koskevat rakennettua kulttuuriympäristöä.

8.3 Selvitysten arvokriteeristöt

	SUOMEN RAKENNUSKULTTUURIN YLEISLUETTELOON LUETTELOINTIPERUSTEET			LAKI RAKENNUSPERINNÖN SUOJELEMISESTA 8 § SUOJELUN EDELLYTYKSET						RKY-KRITEERIT	MUUT KRITEERIT
	historialliset perusteet	rakennushistorialliset perusteet	maisemalliset perusteet	harvinaisuus	tyypillisuus	edustavuus	alkuperäisyys	historiallinen todistusvoimaisuus	historiallinen kerroksisuus		
MODERNIN RAKENNUSPERINNÖN SELVITYKSET											
Etelä-Karjala	historialliset perusteet	rakennushistorialliset perusteet	maisemalliset perusteet	harvinaisuus	tyypillisuus	edustavuus	alkuperäisyys	historiallinen todistusvoimaisuus	historiallinen kerroksisuus		maisemallinen kokonaisuus; esteettisyys sekä identiteetti- ja symbolimerkitykset
Etelä-Pohjanmaa	historialliset perusteet	rakennushistorialliset perusteet	maisemalliset perusteet	harvinaisuus	tyypillisuus	edustavuus	alkuperäisyys	historiallinen todistusvoimaisuus	historiallinen kerroksisuus		historialliset arvot: asutus-, aate-, sivistys-, hallinto-, kirkkohistoriallinen, uskontoihin liittyvä, liikenne-, elinkeino-, teknologia-, sota- ja henkilöhistoriallinen; rakennushistorialliset arvot: rakennustaiteellinen /arkkitehtoninen, rakennustekninen, rakennustyyppiin liittyvä, maisemalliset arvot: maisema-, kylä-, taajama- ja kaupunkikuvalliset arvot
Etelä-Savo	historialliset perusteet	rakennushistorialliset perusteet	maisemalliset perusteet	harvinaisuus	tyypillisuus	edustavuus	alkuperäisyys	historiallinen todistusvoimaisuus	historiallinen kerroksisuus		
Pohjanmaa	historialliset* perusteet	rakennushistorialliset perusteet	maisemalliset perusteet	harvinaisuus	tyypillisuus	edustavuus	alkuperäisyys	historiallinen todistusvoimaisuus	historiallinen kerroksisuus	rky-kriteerit	Kulttuurihistorialliset arvot*; henkilöhistoriallinen, taiteellinen arvo, tekninen arvo, [maisemallisesti] yhtenäinen, [maisemallisesti] kiintopiste; miljöö kokonaisuus
Pohjois-Karjala			maisemalliset perusteet	harvinaisuus*	tyypillisuus		alkuperäisyys	historiallinen todistusvoimaisuus**	historiallinen kerroksisuus		arkkitehtuurinen ja rakennustaiteellinen arvo; symboliarvo; harvinaisuus ja ainutlaatuisuus*, historiallinen todistusvoimaisuus ja identiteetti**
Pohjois-Savo	historialliset perusteet	rakennushistorialliset perusteet*	maisemalliset perusteet								arkkitehtoninen arvo; *kulttuurihistoriallinen / rakennushistoriallinen arvo)
MAAKUNNALLISET KULTTUURIYMPÄRISTÖSELVITYKSET											
Kainuu	historialliset perusteet	rakennushistorialliset perusteet	maisemalliset perusteet	harvinaisuus	tyypillisuus	edustavuus	alkuperäisyys	historiallinen todistusvoimaisuus	historiallinen kerroksisuus		visuaalisuus sekä identiteetti- ja symbolimerkitykset
Kanta-Häme	historialliset perusteet	rakennushistorialliset perusteet	maisemalliset perusteet	harvinaisuus	tyypillisuus	edustavuus	alkuperäisyys	historiallinen todistusvoimaisuus	historiallinen kerroksisuus		maisemallinen kokonaisuus; esteettisyys sekä identiteetti- ja symbolimerkitykset
Keski-Suomi				harvinaisuus	tyypillisuus	edustavuus	alkuperäisyys	historiallinen todistusvoimaisuus	historiallinen kerroksisuus		yhtenäisyys
Keski-Pohjanmaa	historialliset perusteet	rakennushistorialliset perusteet	maisemalliset perusteet								
Pohjois-Pohjanmaa	historialliset perusteet	rakennushistorialliset perusteet	maisemalliset perusteet								historialliset todistusarvot; maisema- ja ympäristöhistorialliset arvot; säilyneisyysarvot; taiteelliset ja visuaaliset arvot; identiteetti- ja symbolimerkitykset
Päijät-Häme	historialliset perusteet*	rakennushistorialliset perusteet	maisemalliset perusteet**	harvinaisuus	tyypillisuus	edustavuus	alkuperäisyys	historiallinen todistusvoimaisuus	historiallinen kerroksisuus		*historiallinen/yhteiskunnallinen; **ympäristöllinen/maisemallinen
Satakunta	historialliset perusteet	rakennushistorialliset perusteet	maisemalliset perusteet	harvinaisuus	tyypillisuus	edustavuus	alkuperäisyys	historiallinen todistusvoimaisuus			säilyneisyys

Kuva: Joensuun Laulurinne. Teuvo Kanerva, 1985–1986, Museovirasto.

Museovirasto